

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1936 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hava på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1935 till och med den 9 januari 1936 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

justitiedepartementsärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

justitieärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 30 december samma år;

utrikesdepartementsärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

försvarsärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

socialärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

kommunikationsärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

finansärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

ecklesiastikärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936;

jordbruksärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936; samt

handelsärenden från och med den 16 januari 1935 till och med den 9 januari 1936.

Därjämte hava på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats

dels utdrag av det över justitiedepartementsärenden den 24 januari 1936 förda protokoll, i vad det avser svenskt medborgarskap för viss finsk undersåte och hans hustru,

dels utdrag av det över kommunikationsärenden den 31 januari 1936 förda protokoll, i vad det avser besvär av stationsförmannen vid statens järnvägar M. S. Törnqvist i fråga om förflyttning,

dels utdrag av det över kommunikationsärenden den 7 februari 1936 förda protokoll i vad det avser besvär av postassistenten A. Jacobson i fråga om tillsättande av en förste postassistentbefattning,

dels utdrag av det över finansärenden den 17 januari 1936 förda protokoll, i vad det avser vissa bestämmelser rörande särskild folkräkning,

dels ock det över ecklesiastikärenden den 7 februari 1936 förda protokoll, i vad det avser tillsättning av kyrkoherdetjänsten i Medåkers pastorat.

Slutligen har från utskottet den 4 februari 1936 framställning gjorts om överlämnande även av det eller de särskilda protokoll, som må kunna finnas i frågor berörande den italiensk-abessinska konflikten och sanktionsbesluten, men har upplysning vunnits, att något särskilt protokoll i någon fråga berörande den italiensk-abessinska konflikten icke finnes.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll och protokollsutdrag, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

varemot utskottet

funnit nedan under punkterna 1:o—6:o omförmälda ärenden jämlikt § 107 regeringsformen föranleda anmärkning.

1:o.

(Protokoll över justitiedepartementsärenden den 24 januari 1936.)

På föredragning och hemställan av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, har Kungl. Maj:t den 24 januari 1936 funnit gott efter därom gjord ansökan upptaga en finsk undersåte och hans hustru till svenska medborgare.

Av handlingarna i ärendet framgår bland annat följande:

Sökanden är född i Helsingfors år 1895 av finska föräldrar. Han hade i Finland den 24 september 1918 av statsförbrytelse-domstolen dömts för att han i mitten av februari 1918 frivilligt anslutit sig till Helsingfors röda garde samt därefter beväpnad fullgjort vaktjänst och deltagit i strider mot den finska regeringens trupper ävensom för att han den 20 mars 1918 varit med om att tillsammans med andra män från samma garde transportera av de röda tillfångatagna elever från Mustiala jordbruksskola med tåg från Toijala station till Riihimäki station samt på denna färd mellan Toijala och Iittala stationer deltagit i mordandet av nämnda elever, varvid sökanden själv med sin revolver nedskjutit åtminstone tre namngivna elever, för högförräderi och i samband därmed utförda mord att utstå dödsstraff och förlora medborgerligt förtroende för alltid. En av honom till statsförbrytelseöverdomstolen ingiven nådeansökan hade avslagits. Emellertid lyckades han fly och kom i mars 1919 till Sverige, varefter han — med undantag av en del av

året 1921 — vistats här. Sökanden hade år 1920 ingått äktenskap med en kvinna av finsk nationalitet och är sedan slutet av år 1925 anställd såsom vaktmästare vid viss utländsk makts handelsdelegation i Stockholm. Hans hustru är anställd som kontorsbiträde vid samma handelsdelegation. Han äger bostadslägenhet i Stockholm och häftade enligt vederbörligt intyg icke i Stockholm för oguldna, hittills förfallna utskylder till stat eller kommun. Enligt uppgifter av vissa namngivna personer vore sökanden och hans hustru skötsamma och ordentliga personer. En förutvarande legationstjänsteman vid den åsyftade främmande maktens beskickning i Stockholm har uppgivit, att sökanden våren 1930 varit en av dem, som omhänderhaft den kommunistiska propagandan i Sverige. Han har tidigare två gånger sökt svenskt medborgarskap, vilka ansökningar utan särskild motivering avstyrkts av överståthållarämbetet, varefter Kungl. Maj:t år 1931 och år 1933 meddelat avslag å ansökningarna. Överståthållarämbetet anför i avgivet yttrande över den nu förevarande ansökningen, att sökanden icke, sedan han inkommit till Sverige, såvitt för ämbetet vore känt, låtit sig komma till last något förhållande, som skulle utgöra hinder för bifall till ansökningen.

Utskottet finner det icke vara förenligt med rikets intressen, att en person med så nära förbindelser med en främmande makts organ här i riket, att han är anställd i dess tjänst, och i det beroende av utländsk makts representanter, som härigenom blir en följd, erhåller de särskilda förmåner och friheter, som svenskt medborgarskap innebär. Betänkligheterna däremot ökas, när, såsom i föreliggande fall, sökanden innehar en synnerligen långvarig anställning vid den främmande maktens handelsdelegation och jämväl hans hustru är i sådan tjänst anställd.

Utskottet finner det likaledes synnerligen anmärkningsvärt, att föredragande departementschefen i trots av bestämmelsen i 5 § medborgarskapslagen, att svenskt medborgarskap endast kan vinnas av den, som »gjort sig känd för hederlig vandel», tillstyrkt svenskt medborgarskap för sökanden. Den nämnda föreskriften är enligt lagen indispensabel. Av förarbetena till lagen (konstitutionsutskottets utlåtande nr 15/1923 sid. 10 f. och propositionen nr 137/1924 sid. 32) framgår vidare otvetydigt, att även om intet ofördelaktigt är känt om en person under dennes vistelse här i landet, dennes vandel dessförinnan dock kan vara sådan, att den bör anses utgöra ett ovillkorligt hinder för bifall till en ansökan om svenskt medborgarskap. Sådana omständigheter föreligga efter utskottets mening i det nu förevarande medborgarskapsärendet, då handlingarna uppenbarligen utvisa, att han, såsom av utslag av statsförbrytelsesdomstolen i Finland framgår, under fångtransport mördat tre tillfångatagna, namngivna personer.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet beslutat anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Schlyter, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Hallén**, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson*, Stendahl, Bergman, Källman, Rahmn*, Anders Andersson*, Carlström*, Pehrsson i Göteborg, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Olsson i Mora*, Vougt*, Wiklund*, Björck i Kristianstad, Johnsson i Norrahammar och Nilsson i Karlstad*.

* Ej närvarande vid justeringen.

** Avstod från att rösta vid ärendets avgörande och deltog ej i justeringen.

2:o.

Yppa sig förbrytelser enligt tryckfrihetsförordningens bestämmelser, åligger det chefen för justitiedepartementet i egenskap av övervakare av tryckta skrifers allmängörande, jämlikt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen, att — med undantag som här ej komma i betraktande — antingen han funnit kvarstad böra äga rum eller endast åtal vid laga domstol, skriften ofördröjligen och omedelbart till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna.

Konstitutionsutskottet har senast vid 1935 års riksdag beslutat anmärkningar jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för justitiedepartementet för underlåtenhet att vidtaga åtgärder enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen i anledning av missbruk av tryckfriheten.

Utskottet har vid den nu företagna granskningen funnit följande i justitiedepartementets diarium över tryckfrihetsärenden angivna skrifter vara av den beskaffenhet, att de bort föranleda, att chefen för justitiedepartementet i anledning av dem vidtagit åtgärder enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen.

a.

Nr 249 i justitiedepartementets diarium. Chefens för justitiedepartementet ombud i Göteborg har med skrivelse den 19 juni 1935 insänt, bland annat, ett flygblad, tryckt å Accidenstryckeriet, Göteborg, så lydande:

»K A M R A T E R!

30 000

mördade finska arbetares liv

har det finska

statsöversvinhufvudet

på sitt samvete. Han stod i spetsen för den regering, som med hjälp av svenska och tyska soldater i blod slog ned de finska arbetarnas befrielsekamp.

Svinhufvud är ävent officiellt ansvarig för justitiemordet på kamrat Antikainen.

Protestera mot besöket av den vitfinske presidenten.

Kräv omedelbart frigivande av Antikainen. Visa er solidaritet med de av Svinhufvuds fascistregering förtryckta finska arbetarna.

**Göteborgs distrikt av
INTERNATIONELLA RÖDA HJÄLPEN»**

Ärendet anmäldes den 21 juni 1935 för t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Levinson, och föranledde icke åtgärd.

Innehållet uti ifrågavarande flygblad innebär uppenbart missbruk av tryckfriheten. Flygbladet innehåller sålunda yttranden om överheten och regeringen för ett vänskapligt sinnat folk, som otvivelaktigt äro smädliga och förgrifliga och därför falla under § 3 9:o tryckfrihetsförordningen, enligt vilket lagrum förbrytelsen skall straffas enligt 8 kap. 28 § strafflagen. Enligt utskottets mening bevaras och befästes det goda förhållandet till främmande stat bättre genom inskridande i anledning av innehållet i dylik skrift än genom att saken lämnas utan åtgärd. I det förevarande fallet synes skriften dessutom hava utdelats i samband med statsöverhuvudets i den ifrågavarande främmande staten besök i Sverige. Åtal hade bort äga rum beträffande denna skrift. På grund av underlåtenhet härutinnan från chefens för justitiedepartementet sida har utskottet beslutat anmärkning mot t. f. chefen för nämnda departement, statsrådet Levinson, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Hallén*, Strömberg, Stendahl, Bergman, Sandegård*, Källman, Rydberg*, Karl Bodin*, Per Andersson*, Hagström, Anders Andersson*, Borg*, Pehrsson i Göteborg, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Fast*, Andersson i Malmö*, Lundqvist, Näslund och Ossbahr.

* Ej närvarande vid justeringen.

b.

Nr 304 i justitiedepartementets diarium. Chefens för justitiedepartementet ombud i Luleå har med skrivelse den 1 augusti 1935 insänt nr 176 av tidningen »Norrskensflamman» för samma dag samt fäst chefens för justitiedepartementet uppmärksamhet å en i tidningen införd artikel under rubrik »Fredens vänner, giv akt» med underrubriken »Fredsvänner, ta upp kampen», vilken artikel ombudet ansett innebära missbruk av tryckfriheten enligt § 3 7:o tryckfrihetsförordningen. I berörda artikel anföres bland annat:

»Fredsvänner, ta upp kampen!

Arbetarklassen bör rusta sig för kampen. Arbetarklassen måste vara redo att vrida vapnen ur slaktarnas händer och förvandla det imperialistiska kriget till ett inbördeskrig mot kapitalismen.

Det är alla arbetandes skyldighet att slå vakt om Sovjet-Unionen, fredens fasta bålverk. Det är alla fredsvänners, alla rättänkande människors skyldighet att resa sig mot den krigshetsande fascismen och vara redo att slå ett slag för fredens bevarande.

Arbetarungdomen, som ju kommer att vara den första, som skickas ut på slagfälten och i skyttegravarna, bör hålla sig redo att förvandla imperialismens krig till ett inbördeskrig.

Ärendet anmäldes den 7 augusti 1935 för t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Undén, och föranledde icke åtgärd.

Av utskottet vid 1926, 1927 och 1935 års riksdagar beslutade anmärkningar mot vederbörande chefer för justitiedepartementet för underlåtenhet att vidtaga åtgärder enligt § 4 mom. 3. tryckfrihetsförordningen i anledning av missbruk av tryckfriheten gällde sådant missbruk av tryckfriheten, som innebure fara för manstuktens uppehållande inom krigsmakten eller innefattade annan straffbar försvarsfientlig propaganda. Nu förevarande skrift innefattar särskilt genom dess uppmaning till inbördeskrig missbruk av tryckfriheten enligt § 3 7:o tryckfrihetsförordningen. Skriften hade därför bort föranleda åtgärd från chefers för justitiedepartementet sida. Då så icke skett har utskottet beslutat anmärkning mot t. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Undén, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Hallén*, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson*, Stendahl, Bergman, Sandegård*, Källman, Rydberg*, Karl Bodin*, Per Andersson*, Hagström, Borg*, Pehrsson i Göteborg, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Fast*, Andersson i Malmö*, Lundqvist, Näslund och Ossbahr.

* Ej närvarande vid justeringen.

3:o.

(Protokoll över försvarsärenden.)

I skrivelse den 17 juni 1932 anmälde flygstyrelsen hos Kungl. Maj:t, att behovet av bomb- och torpedflygplan vore trängande, och hemställde i anledning därav om bemyndigande att av tillgängligt anslag få inköpa flygplan av denna kategori. Genom beslut den 10 november 1933 ställde Kungl. Maj:t därefter 440,000 kronor till flygstyrelsens förfogande för inköp av bomb- och torpedflygplan. Senare uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 20 april 1934 åt flygstyrelsen att inom vissa länder inhämta erforderliga uppgifter angående flygplan av förevarande typ med en s. k. tomvikt som landflygplan av högst 3 ton.

Beträffande ett av visst industriföretag, beläget inom Sverige (i det följande benämnt den inländska firman), lämnat slutgiltigt anbud å bombflygplan och ett av viss utländsk firma lämnat preliminärt anbud framhöll flygstyrelsen efter verkställd undersökning, att ur svensk luftförsvarssynpunkt samt ur teknisk synpunkt den utländska firmans anbud erbjöde en mindre tillfredsställande lösning än den inländska firmans. Den utländska typens tomvikt skulle understiga 3 ton, under det att tomvikten hos plan av den andra typen något översteg denna gräns. Beträffande flygplan med en tomvikt, understigande 3 ton, anförde flygstyrelsen, att dylika flygplan icke komme att uppfylla de militära fordringar i avseende å bomblast och aktionsradie, vilka vore betingade av vårt luftstrategiska läge. Efter samråd med cheferna för general- och marinstaberna tillstyrkte flygstyrelsen antagande av den inländska firmans anbud.

Den 22 juni 1934 anbefallde Kungl. Maj:t flygstyrelsen att fullfölja underhandlingar med den utländska firman.

Efter ytterligare underhandlingar meddelade flygstyrelsen i september 1934, att det under alla förhållanden vore nödvändigt, att bombflygplan snarast anskaffades, även om dessa plan icke bleve så effektiva, som de skulle kunna bliva, om endast militära, tekniska och ekonomiska synpunkter finge vara bestämmande. Härvid borde även beaktas, att i dåvarande läge det låge stor fara i dröjsmål med anskaffningen. Samtidigt anförde generalstabs- och marinestabscheferna i avgivna yttranden, att den typ, som offererats i den inländska firmans anbud, vore avgjort överlägsen den utländska firmans typ, men att de i det läge, vari denna anskaffningsfråga råkat, icke ville motsätta sig flygstyrelsens förslag att nu godtaga det utländska anbudet.

Kungl. Maj:t uppdrog genom beslut den 12 oktober 1934 åt flygstyrelsen att sluta avtal med den utländska firman om leverans av två flygplan samt om licens för tillverkning i Sverige av tolv dylika flygplan.

Något kontrakt med den utländska firman hade emellertid ännu icke i april 1935 kunnat avslutas, till synes beroende därpå, att överenskommelse om samtliga kostnader icke kunnat träffas med leverantören.

Vid denna tidpunkt avläto cheferna för marinestaben, generalstaben och flygvapnet en den 9 april 1935 dagtecknad skrivelse till Konungen, däri bl. a. framhölls, att med hänsyn till den tid, som krävdes för provs verkställande sedan de första utländska planen levererats och för serietillverkningens ordnande inom landet, ett flertal år komme att förflyta innan bombförband kunde disponeras. Under hela denna tid skulle riket praktiskt taget vara i fullständig avsaknad av ett försvarsmedel, som i ett kritiskt läge syntes oundgängligt för neutralitetens tryggnad och för att underlätta förandet av en självständig svensk politik. Detta förhållande vore av så allvarlig innebörd, att de ifrågavarande cheferna icke ansett sig kunna underlåta att inför Kungl. Maj:t framhålla nödvändigheten av att intet medel lämnades oprövat, ägnat att påskynda anskaffandet av ändamålsenliga bombflygplan i tillräcklig omfattning. Bland de krav i fråga om försvarsberedskap som betingades av läget vore utan tvekan en snabb anskaffning av ifrågavarande krigsmateriel det ur riksförsvarets synpunkt angelägnaste. Denna skrivelse har ej föredragits i statsrådet förrän den 3 januari 1936 i samband med justeringen av statsverkspropositionen till 1936 års riksdag.

Den 17 maj 1935 slöt flygstyrelsen kontrakt med den utländska firman om leverans av två fjärrspanings-, bomb- och torpedflygplan. I kontraktet stadgades bland annat, att flygplanens tomvikt (»empty weight») icke finge överstiga 3 ton. Vidare stadgades, att de av flygstyrelsen beställda flygplanen skulle förses med svenskbyggda motorer av viss typ samt i övrigt så långt som möjligt konstrueras på väsentligt samma sätt som en liknande typ, vilken vore under tillverkning hos firman, med undantag för sådana ändringar, som nödvändiggjordes av inbyggandet av svensk i stället för utländsk utrustning samt av vissa speciella fordringar. I kontraktet åtog sig firman att hava

tillverkningen fullbordad och flygplanen färdiga för provflygning inom 14 månader från den dag, då attrapp godkänts.

Redan den 24 maj 1935 begärde emellertid firman hos flygstyrelsen ändring av stadgandet om tomvikten. I anledning därav hemställde flygstyrelsen den 9 september 1935 hos Kungl. Maj:t om eftergift av bestämmelsen i kontraktet beträffande ifrågavarande tomvikt, och genom beslut den 8 oktober 1935 biföll Kungl. Maj:t flygstyrelsens framställning.

Efter kontraktets undertecknande hava upprepade besiktningar ägt rum och ett stort antal skrivelser växlats mellan den utländska firman och flygstyrelsen angående erforderliga förändringar ävensom rörande den tekniska detaljutformningen. Härav framgår bland annat, att firman icke längre, på grund av den ökade vikten, ansåge sig kunna garantera genomförandet av de kontraherade bestämmelserna om bl. a. stigtid och topphöjd, och att flygstyrelsen hade måst beträffande planens militära utrustning eftergiva vissa i kontraktet uppställda krav. Av handlingarna framgår vidare, att leveranstiden 14 månader kan räknas tidigast från slutet av mars innevarande år.

Det allmänna utrikespolitiska läget har under de senaste åren och framför allt under år 1935 så avsevärt försämrats, att inga vägar sistnämnda är bort lämnas oprövade, då det gällt snabb anskaffning av ett för värnandet av vårt lands självständighet så betydelsefullt försvarsmedel som förband av medeltunga bombplan inom flygvapnet. Det trängande behovet härav framgår bland annat av chefernas för marinstaben, generalstaben och flygvapnet ovan omförmälda skrivelse till Konungen den 9 april 1935. Med hänsyn till den föreliggande frågans synnerliga vikt anser sig utskottet böra utgå ifrån att chefen för försvarsdepartementet hållit sig oavbrutet underrättad om de närmare förhandlingar, som under år 1935 förts mellan flygstyrelsen och den utländska firma, med vilken avtal slutits om leverans till flygvapnet av fjärrspanings-, bomb- och torpedflygplan av viss typ, och att han alltså även ägt kännedom om den avsevärda försening av leveransen av de två första flygplanen, som innebär, att leveransen kan ske tidigast våren 1937, varefter ett ytterligare fördröjande blir oundgängligt för provs verkställande innan serietillverkningen kan igångsättas inom landet. Vid sådant förhållande hade det varit chefens för försvarsdepartementet naturliga plikt att skyndsamt undersöka möjligheterna av snabb anskaffning av bombplan även från annat håll, med eller utan hävande av det avtal, som slutits med den ifrågavarande utländska firman. Ärendets vikt hade dessutom krävt, att departementschefen för Kungl. Maj:t i statsrådet dels anmält resultatet av de förberedande undersökningar, som han må hava vidtagit på området, dels hemställt om Kungl. Maj:ts beslut i fråga om de åtgärder, som kunde vara möjliga att vidtaga för snabb anskaffning av bombplan från annat håll. Särskild orsak härtill förelåg såväl på våren 1935 i anledning av chefernas för marinstaben, generalstaben och flygvapnet ovannämnda skrivelse den 9 april 1935 som ock på hösten 1935, då departementschefen den 8 oktober för Kungl. Maj:t i statsrådet föredrog frågan

om ökad tomvikt för flygplanen i fråga. Utskottet, som icke förbisett att efter granskningsårets utgång vissa åtgärder möjligen vidtagits, har, oavsett huru därmed må förhålla sig, icke kunnat undgå att besluta anmärkning mot chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vennerström, för underlåtenheten att icke ens vid föredragningen den 8 oktober 1935 i statsrådet närmare redogöra för den uppkomna förseningen och inhämta Kungl. Maj:t:s beslut i anledning därav, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson*, Bergman, Sandegård*, David Pettersson*, Karl August Johanson*, Hagström, Rahmn*, Carlström*, Pehrsson i Göteborg*, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Olsson i Mora*, Vougt**, Ewald Lindmark, Nordström i Torsby*, Johnsson i Norrahammar, Ossbahr och Nilsson i Göteborg*.

* Ej närvarande vid justeringen.

** Avstod från att rösta vid ärendets avgörande och deltog ej i justeringen.

4:o.

(Protokoll över finansärenden och protokoll över handelsärenden.)

Vid granskningen av statsrådsprotokollen har utskottet i olika fall funnit, att vederbörande föredragande icke alltid strängt fasthållit vid nödvändigheten att i svensk förvaltning skilja mellan vad som kan vara för det allmänna lämpligt å ena sidan och den rätt, som lagligen tillkommer den enskilde medborgaren, även när denna rätt råkar i viss motsättning till det allmänna intresset, å den andra. Om och när vid dylika motsättningar den enskildes rätt anses böra vika för det allmännas intresse, ankommer det icke på Kungl. Maj:t att godtyckligt härom besluta; den möjligen såsom nödvändig ansedda begränsningen av den enskildes rätt eller frihet måste i dylika fall åvägabringas genom lagstiftning med riksdagen i de former § 87 regeringsformen föreskriver. Detta har emellertid särskilt i nedan anförda fall icke iakttagits, och utskottet har därför ansett sig nödsakat att i dessa fall tillämpa § 107 regeringsformen.

a.

I propositionen den 31 maj 1935 (nr 248) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för anordnande av särskild folkräkning anvisa dels ett reservationsanslag å 400,000 kronor till avlöningar till personal och dels ett förslagsanslag å 150,000 kronor till ersättning till kyrkobokförare.

Enligt vad i propositionen anfördes skulle folkräkningen anordnas dels såsom en allmän folkräkning efter hävdvunnen indirekt metod, dels ock såsom en partiell folkräkning efter direkt metod, begränsad till omkring en fjärdedel av landets befolkning. Den partiella folkräkningen skulle verkställas inom vissa utvalda kommuner, nämligen dels Stockholm, Göteborg och Malmö, dels ock ett urval av övriga kommuner av sådan omfattning, att

det sammanlagda invånarantalet i de för undersökning avsedda kommunerna komme att uppgå till omkring en femtedel av landets befolkning, nyssnämnda storstäders befolkning ej medräknad. Folkräkningen i denna del skulle vara särskilt inriktad på familjer eller familjeliknande hushållsförband, på barnen och deras miljö samt på föräldrarna och deras sociala samt ekonomiska villkor. Uppgifterna skulle inhämtas genom särskilda husbesökare under besök i hemmen samt sedermera kompletteras med inkomst- och förmögenhetsuppgifter, hämtade ur skattedeklarationer och taxeringslängder. — Det framhölls i propositionen, att slutlig ställning till frågan om sättet för folkräkningens anordnande borde tagas först efter närmare utredning. Sedan dylik utredning slutförts, borde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa plan för undersökningens bedrivande. På Kungl. Maj:t skulle jämväl ankomma att utfärda erforderliga föreskrifter rörande övriga med folkräkningen sammanhängande frågor.

Propositionen bifölls av riksdagen på hemställan av statsutskottet. I sin skrivelse den 14 juni 1935 (nr 351), vari riksdagen anmälde, att de begärda anslagen anvisats, anförde riksdagen följande: »Under hänvisning till den av riksdagen i skrivelse den 30 april 1935 (nr 181) begärda utredningen beträffande vårt lands befolkningsfråga finner sig riksdagen på de i statsrådsprotokollet framlagda skälen för att en särskild folkräkning kommer till stånd, i syfte att därigenom må klarläggas ett flertal för nämnda utredning betydelsefulla faktorer, böra medgiva den sålunda föreslagna folkräkningens genomförande. Mot de till grund för Kungl. Maj:ts anslagsäskande liggande kostnadsberäkningarna har riksdagen icke funnit anledning till någon erinran.»

Sedan statistiska centralbyrån i skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 december 1935 framlagt plan för den särskilda folkräkningen och utlåtanden häröver infordrats från vissa myndigheter och sammanslutningar, utfärdade Kungl. Maj:t den 17 januari 1936 på föredragning och hemställan av chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, kungörelse med vissa föreskrifter rörande partiell folkräkning under år 1936 (Sv. författningssamling nr 6). I kungörelsen stadgas bland annat följande:

»3 §.

Insamlandet av uppgifter för folkräkningen skall ske vid besök i hemmen av därtill särskilt utsedda folkräknare.

Innan uppgifterna sålunda insamlas, skola till de hem, vilka komma att besökas, genom ortsmyndigheternas försorg utdelas eller med posten utsändas hjälpblanketter, angivande i vilka hänseenden uppgifter skola vid besöken lämnas.

Har hjälpblanketten före folkräknarens besök ifyllts av vederbörande, skall folkräknaren vid besöket genomse blanketten och, om så visar sig erforderligt, på grundval av muntliga upplysningar söka komplettera de i blanketten lämnade uppgifterna. Där hjälpblanketten ej ifyllts, har folkräknaren att vid besöket samtalsvis skaffa sig kännedom om de förhållanden, vilka avses i blanketten, ävensom att å hjälpblanketten eller å medförd huvudblankett

anteckna sålunda erhållna uppgifter. Å hjälpblankett antecknade uppgifter skola av folkräknaren överföras till huvudblankett.

9 §.

Det åligger envar att lämna sanningsenliga och såvitt möjligt fullständiga upplysningar rörande de i hjälpblanketten avsedda förhållandena.

Tredskas någon att lämna av folkräknare vid besök, som i 3 § sägs, begärd upplysning, äger i Stockholm överståthållarämbetet samt eljest, efter anmälan av ordsmyndigheten, vederbörande länsstyrelse genom vite tillhålla den tredskande att fullgöra sin uppgiftsskyldighet ävensom fälla honom till sålunda förelagt vite.

Utdömt vite tillfaller kronan.»

Genom remissen 1935 av ovan nämnda proposition till statsutskottet betonades propositionens karaktär av proposition om visst anslag, rörande vars avsedda användning lämnades vissa upplysningar. Då propositionen icke åtföljdes av något textförslag till författning i ämnet och föredragande departementschefen i sitt eget uttalande till statsrådsprotokollet icke gav någon antydning om avsikt att stadga tvång i samband med husbesök och uppgifters lämnande, saknade statsutskottet anledning att inbjuda till sammansatt stats- och lagutskott och måste förutsätta, att de åtgärder, för vilka anslag äskats, icke skulle kräva lagändringar utan kunna ske på frivillighetens väg. Endast såvitt dessa åtgärder ägde betydelse ur kostnadsberäkningssynpunkt och för anslaget bestämmande till visst belopp, kommo de under statsutskottets bedömande; riksdagen förklarade sig också i anslutning till statsutskottets utlåtande medgiva samma åtgärders vidtagande. Däremot varken kunde riksdagens medgivande innebära eller innebar det samma, att Kungl. Maj:t bemyndigades att utan riksdagens medverkan enligt § 87 regeringsformen giva sådana föreskrifter, som grundlagsenligt förutsatte lagstiftning — redan den omständigheten, att ett dylikt medgivande skulle fordrat båda kamrarnas beslut efter lagutskotts hörande och icke kunnat, såsom det nu på statsutskottets hemställen lämnade medgivandet, vid eventuellt olika kammarbeslut lämnas genom gemensam votering, visar klart, att medgivandet uteslutande innebar anslagsvillkor.

Jämlikt § 16 regeringsformen är det Kungl. Maj:t betaget att i administrativ väg bl. a. någons »fred i dess hus störa eller störa låta», vari ligger, att ingen myndighet direkt eller indirekt får mot enskild medborgares fria vilja och samtycke tilltvinga sig tillträde till dennes bostad eller av honom kräva upplysningar utan »i den ordning Sveriges lag och laga stadgar» föreskriva, d. v. s. utan att tvång härtill stadgats genom lag, stiftad av Konung och riksdag samfällt. Utskottet finner det så mycket nödvändigare att fasthålla denna grundsats och dess konsekvenser, som den administrativa makten i våra dagar ej sällan visat stark benägenhet att sätta sig över vad i § 16 regeringsformen är stadgat.

Härtill kommer, att de med här berörda föreskrifter i folkräkningsförfattningen närmast jämförbara bestämmelser, vilka återfinnas i 1894 års man-

talsskrivningsförfordning och upptagas i förfordningens § 15, tillkommit just i den ordning utskottet ovan framhållit såsom nödvändig. Kungl. Maj:ts proposition år 1894 med förslag till förfordning angående mantalsskrivning behandlades nämligen i riksdagen dels av bevillningsutskottet, dels, såvitt angår berörda § 15, av sammansatt bevillnings- och lagutskott. Förfordningen utfärdades sedermera av Kungl. Maj:t »i överensstämmelse med riksdagens beslut», vilket innebar, att riksdagen, som förklarade sig för sin del hava antagit förslaget, ehuru Kungl. Maj:t endast begärt riksdagens yttrande utom beträffande vissa punkter, erkändes hava medbeslutanderätt med Konungen i ämnet.

Utskottet har, med beaktande härav, icke ansett sig kunna underlåta att påtala det åsidosättande av viktiga rättsprinciper, som här ägt rum vid rådslagen, även när åsidosättandet icke skett i syfte att kränka dessa principer och även om de felaktigt givna föreskrifterna i flertalet fall så mjukt tillämpats, att konflikter torde hava undvikits vid den praktiska tillämpningen. Det är icke resultatet, utan själva principen det här i första hand gäller, och utskottet har därför beslutat anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss, vilket utskottet sålunda får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Hallén*, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Stendahl, Bergman, Sandegård*, Källman, Rydberg*, Anders Andersson*, Carlström*, Pehrsson i Göteborg, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Vougt*, Lundquist, Nordström i Torsby, Johnsson i Norrahammar, Näslund och Ossbahr.

* Ej närvarande vid justeringen.

b.

I lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m. (Sv. författningssamling nr 19), vilken ägde giltighet under tiden till och med den 30 juni 1935, stadgades följande:

Hade i främmande stat rätten att förfoga över betalningsmedel inskränkts, ägde Konungen, i den mån så prövades nödigt för vinnande av betalningsutjämnning (clearing), efter hörande av fullmäktige i riksbanken förordna, att den, som vore betalningsskyldig för vara, härrörande från den främmande staten, eller eljest vore pliktig att utgiva betalning för fordran, som tillkomme någon i den staten eller som från sådan fordringsägare övergått å annan, skulle fullgöra betalningsskyldigheten a), om clearingavtal slutits med den främmande staten, genom att på villkor, som stadgades i avtalet, inbetala beloppet i riksbanken eller i annan av Konungen angiven bank eller ock i särskild för ändamålet inrättad kassa, samt b) i annat fall genom beloppets insättande i bank eller kassa, som nyss sagts, å räkning, varöver förfogande icke finge ske i vidare mån än Konungen bestämde.

I sådant förfordnande ägde Konungen föreskriva, att betalningen skulle fullgöras i svenskt mynt.

I fall, då förordnande meddelades om insättning av medel å räkning, som ovan sagts, ägde Konungen, där omständigheterna därtill föranledde, tillika förordna, att den, som hade fordran hos någon i den främmande staten men på grund av där vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel ej kunde erhålla betalning, skulle äga utbetomma betalning av insatta medel mot det att han för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstode så mycket av sin egen fordran, som svarade mot uppburet belopp.

De närmare föreskrifter, som erfordrades för verkställande av förordnande, varom ovan sagts, skulle meddelas av Konungen.

Med stöd av berörda lag utfärdade Kungl. Maj:t den 28 augusti 1934 kungörelse om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Tyska riket (Sv. författningssamling nr 464). I nämnda kungörelse stadgas — efter däri genom kungörelser nr 510 och 549/1934 vidtagna ändringar — bland annat följande:

Den, som från någon i utlandet köpt tysk vara, skall, vare sig betalningen för varan skall erläggas till säljaren eller till annan, fullgöra betalningsskyldigheten genom inbetalning av köpeskillingen hos svensk bank för insättande å ett för sådana inbetalningar avsett konto i riksbanken. Är någon, som förmedlat försäljning av tysk vara för någon i utlandet, skyldig att till denne eller till annan redovisa betalning för varan, är även han pliktig att hos svensk bank inbetala vad som skall redovisas (§ 1).

Den, som köpt eller förmedlat försäljning av tysk vara eller som försålt eller förmedlat försäljning av svensk vara till någon i Tyska riket eller för dennes räkning till någon annorstädes, och i följd därav skall till någon i Tyska riket eller för dennes räkning till någon annorstädes betala tull, frakt, försäkringsavgift eller annan särskild kostnad eller därför utgiva ersättning,

eller skall i samband med köp, som ovan sagts, gäldas entreprenad- eller montagekostnad till någon i Tyska riket eller för dennes räkning till någon annan,

eller skall till någon, som nyss sagts, erläggas licens- eller patentavgift,

eller skall till någon, som nyss sagts, erläggas provision för försäljning av svensk vara till någon i Tyska riket,

skall jämväl sådan skyldighet fullgöras genom inbetalning på sätt förut sagts (§ 2).

Handläggningen av frågor rörande tillämpningen av kungörelsen samt utövandet av den närmaste tillsynen över densammas efterlevnad ankommer på en av Kungl. Maj:t för ändamålet utsedd nämnd (clearingnämnden) (§ 8).

I avseende å uppgiftsskyldighet stadgas, att den, som vid kungörelsens ikraftträdande den 1 september 1934 häftade i skuld till någon i Tyska riket för tysk vara, som från Tyska riket hit införts, skulle därom till clearingnämnden senast den 15 i samma månad avgiva skulddeklaration, samt att till riket införd vara, som uppgivits eller eljest finnes vara av tyskt ursprung, icke må utlämnas från tullverket med mindre den, för vilkens räkning införseln sker, till vederbörande tullanstalt avgiver införseldeklaration. Den, som är deklarationsskyldig, är pliktig att på anmodan lämna clearingnämnden upplysningar i de hänseenden, som nämnden finner erforderliga för övervakande av kungörelsens efterlevnad. Den, som i deklaration eller vid fullgörande av upplysningsskyldighet lämnar medvetet oriktig uppgift, är underkastad ansvarspåföljd, vilket även är fallet med den, som underlåter att

fullgöra honom åliggande deklarations- eller upplysningsskyldighet (§§ 10—13).

I framställning till chefen för handelsdepartementet den 31 januari 1935 anförde clearingnämnden huvudsakligen följande:

I de föreskrifter, som avsåge avräkningsöverenskommelsen med Tyskland, funnes utöver vad i §§ 10—13 i kungörelsen den 28 augusti 1934, nr 464, stadgades, inga bestämmelser rörande uppgiftsskyldighet eller straffansvar för underlåtenhet att lämna uppgift eller för lämnande av oriktiga uppgifter. Den, som vore skyldig avgiva införsel- eller skulddeklaration, kunde sålunda lagligen åläggas att till clearingnämnden avlämna endast sådana uppgifter, som funnes erforderliga för efterlevnaden av den ovannämnda kungörelsen, men icke uppgifter, som i andra hänseenden vore behövliga för clearingens genomförande, och övriga enskilda vore ej skyldiga att lämna några som helst uppgifter till nämnden. Därest uppgifter det oaktat lämnades, torde lämnande av medvetet oriktiga sådana i allmänhet icke medföra någon ansvars-påföljd. Framhållas borde ock i detta sammanhang, att ifrågavarande kungörelse endast reglerade den ena sidan av avräkningsförfarandet, nämligen inbetalningarna i Sverige. Utbetalningarna till svenska exportörer reglerades överhuvud icke i författningsväg.

Denna saknad av föreskrifter i nu nämnda hänseenden försvårade avsevärt clearingnämndens verksamhet vid tillämpningen av det svensk-tyska clearingavtalet. Den utveckling, som clearingen på sista tiden tagit, hade gjort det alltmera angeläget och nödvändigt för clearingnämnden att inhämta olika uppgifter rörande med clearingens sammanhängande förhållanden, särskilt angående vissa av de i den svenska exporten till Tyskland ingående varuslagen. Utan erforderligt stöd i gällande författningar försvårades eller förhindrades nämndens kontroll och undersökningar, vilka dessutom självfallet genom saknaden av ansvarsbestämmelser bleve mindre effektiva.

Såsom en uppenbar lucka i gällande straffbestämmelser på området ville clearingnämnden särskilt omnämna följande förhållande. Då en i Tyskland till förmån för någon i Sverige gjord inbetalning aviserades clearingnämnden, tillställde nämnden den svenske betalningsmottagaren likviden i fråga tillika med ett formulär till kvitto, varå mottagaren uppmanades att antingen å kvittot på tro och heder underteckna en försäkran, att beloppet avsåge likvid, som fölle under clearingavtalet, eller att till clearingnämnden återställa beloppet. Clearingnämnden hade i sin verksamhet påträffat fall, då sådan försäkran avgivits, som varit medvetet oriktig. I brist på straffbestämmelser av ovannämnda slag hade dylikt handlingssätt icke kunnat åtalas, och nämndens möjligheter att effektivt efterforska och förhindra förselser av ifrågavarande slag vore givetvis under nuvarande förhållanden alltför begränsade.

Då det syntes nödvändigt, att tillräckliga rättsmedel av ovan antytt slag ställdes till nämndens förfogande, hemställde nämnden, att handelsministern ville gå i författning om utfärdande snarast möjligt av erforderliga bestämmelser i ämnet.

I anledning av framställningen utfärdade Kungl. Maj:t den 15 februari 1935 på föredragning och hemställan av chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ekman, kungörelse med vissa bestämmelser angående uppgiftsskyldighet i förhållande till clearingnämnden (Sv. författningssamling nr 23). I berörda kungörelse stadgas bland annat i 2 §, att, där så erfordras

för nödig upplysnings vinnande, clearingnämnden äger vid lämpligt vite förelägga den, som har ärende av beskaffenhet att röra tillämpningen av mellan Sverige och Tyskland gällande avräkningsöverenskommelse, att för nämnden eller den, som handlar på nämndens uppdrag, tillhandahålla sina handelsböcker jämte därtill hörande handlingar.

Med stöd av ovanberörda lag utfärdade Kungl. Maj:t vidare den 27 mars 1935 på föredragning och hemställan av chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ekman, kungörelser om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Lettland resp. Estland m. m. (Svensk författningssamling nr 71 och 72). I dessa kungörelser stadgas bland annat, att, där så för nödig upplysnings vinnande erfordras, clearingkontoret äger i ärende rörande tillämpningen av respektive clearingöverenskommelse förelägga den, som ärendet vidkommer, att för clearingkontoret eller den, som handlar på dess uppdrag, tillhandahålla sina handelsböcker jämte därtill hörande handlingar ävensom att den, som underlåter att fullgöra sådant föreläggande, straffas med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

I proposition den 17 maj 1935 (nr 246) föreslog Kungl. Maj:t fortsatt giltighet under ett år av ovan återgivna lag den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m. Samtidigt föreslogs, bland annat, att lagen skulle erhålla ett tillägg av innebörd, att Konungen ägde meddela erforderliga föreskrifter till förhindrande av åtgärder, som vore ägnade att uppenbart motverka vinnandet av ändamål, varom avsåges med förordnande enligt lagen att i viss ordning fullgöra betalningsskyldighet. Berörda tillägg hade föranletts av en framställning från clearingnämnden.

Härom anförde föredragande departementschefen:

Vidkommande den av clearingnämnden väckta frågan om ändring av lagen i syfte att åt Kungl. Maj:t giva befogenhet att meddela föreskrifter till förhindrande av åtgärder, som vore ägnade att uppenbart motverka med förordnandet avsett ändamål, vore departementschefen ense med clearingnämnden därutinnan, att dylika åtgärder om möjligt borde förhindras, i den mån de äventyrade förordnandets syfte och icke tillgodosåge ur andra synpunkter berättigade intressen. Visserligen torde Kungl. Maj:t äga vissa möjligheter att utan särskilt bemyndigande vidtaga för ett sådant förhindrande erforderliga föranstaltningar, exempelvis genom meddelande av import- eller exportförbud för olika slag av varor. Med hänsyn till vikten av att ett jämlikt lagens bestämmelser meddelat förordnande skulle kunna i full utsträckning genomföras samt till svårigheten att på förhand överblicka de skiftande möjligheterna till ett kringgående av ett sådant förordnande ansåge departementschefen emellertid önskvärt, att Kungl. Maj:t erhöle ökade befogenheter i syfte att vid behov kunna förhindra dylika kringgåenden. Departementschefen förordade därför, att lagens bestämmelser kompletterades med en bestämmelse därom, att Kungl. Maj:t skulle äga meddela föreskrifter till förhindrande av åtgärder, som vore ägnade att uppenbart motverka vinnandet av med förordnandet avsett ändamål.

Riksdagen biföll propositionen i oförändrat skick (riksdagens skrivelse den 7 juni 1935, nr 297).

I överensstämmelse härmed utfärdade Kungl. Maj:t den 15 juni 1935 lag om fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m. (Sv. författningssamling nr 326), att gälla under tiden 1 juli 1935—30 juni 1936.

Den 28 juni 1935 utfärdade Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av t. f. chefen för handelsdepartementet, statsrådet Sköld, kungörelse om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Italien m. m. (Sv. författningssamling nr 381), att gälla från och med den 1 juli 1935. I 10 och 11 §§ i kungörelsen meddelas samma bestämmelser angående skyldighet att tillhandahålla handelsböcker jämte därtill hörande handlingar som i ovannämnda kungörelserna den 27 mars 1935 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Lettland och Estland, vilka tillstyrkts av ordinarie departementschefen, statsrådet Ekman.

Bokföringsskyldigheten regleras i en av Konung och riksdag gemensamt beslutad författning, bokföringslagen den 31 maj 1929. Inom den gemensamma lagstiftningens område faller också konstitutionellt ett till sin principiella innebörd så allvarligt åläggande för den enskilde som att för myndighets granskning vare sig i tvist med annan eller eljes tillhandahålla sina handelsböcker. Konstitutionell praxis bestyrker även uppfattningen, att Konungen icke med stöd av sin ekonomiska lagstiftningsmakt enligt § 89 regeringsformen kan föreskriva skyldighet för enskilda att tillhandahålla myndighet sina handelsböcker. I ett flertal av Konung och riksdag gemensamt beslutade författningar föreskrives däremot sådan skyldighet. Följande exempel härpå må anföras.

Enligt förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar kan domstol förordna, att part skall förete sin handelsbok, därest sådant kan tjäna till tvists belysning. I lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar stadgas, att undersökningsmyndighet äger vid vite förelägga företag eller sammanslutning, som är föremål för undersökning, att hålla tillgängliga för myndigheten eller dess ombud alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen. Liknande skyldighet föreskrives för tillverkare av krigsmateriel i förordningen den 20 juni 1935 om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m. Lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse stadgar skyldighet för bankbolag att för granskning av ledamot av bank- och fondinspektionen m. fl. tillhandahålla bolagets böcker, räkenskaper och andra handlingar. Enahanda skyldighet åvilar enligt lagen den 25 maj 1917 om försäkringsrörelse försäkringsbolag i förhållande till försäkringsinspektionen. Enligt taxeringsförordningen den 28 september 1928 åligger det skattskyldig,

som för handelsböcker, att i viss ordning tillhandahålla dessa för taxeringsmyndighets granskning.

I de ovan omförmälda kungörelserna nr 23, 71, 72 och 381 år 1935 hava däremot utan riksdagens hörande intagits bestämmelser, varigenom den enskilde näringsidkaren vid vite eller straffansvar ålagts skyldighet att för clearingnämnden respektive clearingkontoret eller deras ombud tillhandahålla sina handelsböcker jämte därtill hörande handlingar. Då behörighet härtill enligt det ovan sagda ej funnits för Kungl. Maj:t och då bemyndigande i sådant hänseende ej heller givits ens genom ovan berörda riksdagskrivelse av 1935, vars helt allmänna avfattning icke utan uttryckligt angivande härav kunnat innefatta även delegation till Kungl. Maj:t att i administrativ väg förordna om skyldighet att uppvisa handelsböcker, har utskottet även i dessa fall funnit nödvändigt att besluta anmärkning mot föredragandena, statsråden Ekman och Sköld, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Hallén*, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Bergman, Sandegård*, Källman, Rydberg*, Rahmn*, Anders Andersson*, Carlström*, Pehrsson i Göteborg, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Olsson i Mora*, Vougt*, Lundqvist, Nordström i Torsby, Johnsson i Norrahammar och Ossbahr.

* Ej närvarande vid justeringen.

5:o.

(Protokoll över ecklesiastikärenden.)

Den 4 juni 1934 avgåvo tillkallade sakkunniga utredning rörande teaterförhållandena i riket (Statens offentliga utredningar 1934: 21) och föreslogo därvid inrättande av ett teaterråd med 10 ledamöter. Kostnaderna för detta beräknades till 13,500 kronor för år räknat, vilket belopp enligt de sakkunniga icke uppginge till en procent av det belopp, vilket år 1933 utgått i lotterianslag till teaterändamål. Utgifterna för teaterrådet borde enligt de sakkunniga täckas genom lotterimedel.

Sedan yttranden inhämtats över betänkandet föredrogs ärendet i statsråd den 8 februari 1935, därvid föredragande departementschefen, statsrådet Engberg bl. a. anförde:

»Av den genom de sakkunniga verkställda utredningen i frågan synes mig framgå, att inrättandet av ett teaterråd torde ur olika synpunkter vara motiverat. För närvarande finnes ingen central myndighet, som är förtrogen med teaterförhållandena och från vilken yttranden i ärenden beträffande teaterväsendet kunna inhämtas. Mest kännbar har bristen på en dylik myndighet varit, då det gällt behandlingen av ansökningar om bidrag av lotterimedel till olika teaterföretag. Det skulle vara till ej oväsentlig led-

ning vid Kungl. Maj:ts bedömande av dylika ansökningar, därest Kungl. Maj:t hade tillgång till av ett särskilt teaterråd från enhetliga synpunkter avgivna yttranden över desamma. Goda skäl synas mig därför tala för att ett teaterråd inrättas, vilket skulle kunna följa teaterföretagens verksamhet och därigenom bliva en rådgivande myndighet för Kungl. Maj:t främst vad beträffar lotteriansökningar men även i andra, teaterväsendet berörande frågor. Teaterrådet torde böra begränsas att omfatta 4 personer, varav en ordförande och en sekreterare. Kostnaderna för teaterrådet synas böra tills vidare bestridas förmedelst lotterimedel. Förslag härom torde framdeles få framläggas för Kungl. Maj:t. En instruktion för rådets verksamhet bör av Kungl. Maj:t utfärdas, sedan rådet fått tillfälle att avgiva förslag härutinnan.»

På hemställan av departementschefen beslöt Kungl. Maj:t inrättandet av ett teaterråd och förordnade överståthållare Nothin, justitierådet Vult von Steyern, undervisningsrådet Thomson och ekonomiinspektören Hilton att för en tid av tre år vara ledamöter i rådet, med uppdrag för Nothin att vara ordförande och för Hilton att vara sekreterare i teaterrådet.

Vidare uppdrog Kungl. Maj:t åt teaterrådet att inkomma med förslag till instruktion.

I skrivelse den 25 februari 1935 anhöll teaterrådet dels att Kungl. Maj:t måtte bestämma arvoden till rådets ledamöter dels ock att till rådets förfogande måtte ställas medel för utbetalande av dessa arvoden samt för expensutgifter, vilka senare beräknades till 3,000 kronor per år. Vidare anhöll rådet om bemyndigande att företaga resor, som betingades av dess verksamhet, samt att ersättning härför skulle utgå efter vissa klasser i resereglementet.

Genom beslut den 15 mars 1935 förordnade Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av statsrådet Engberg, att teaterrådets ledamöter skulle tills vidare fr. o. m. den 9 februari 1935 t. o. m. den 30 juni 1936 åtnjuta arvoden till följande belopp för år räknat, nämligen ordföranden 2,000 kronor ävensom 1,000 kronor såsom representationsersättning, envar av två ledamöter 1,500 kronor samt den ledamot, som erhållit uppdrag att vara rådets sekreterare, 6,000 kronor. Dyrtidstillägg skulle ej utgå å berörda arvoden. Tillika medgav Kungl. Maj:t dels att rådet finge för expenser använda högst 3,000 kronor för år räknat, dels ock att rådet i dess helhet eller någon dess ledamot finge företaga de resor, som betingades av dess verksamhet, samt att resekostnadsersättning skulle utbetalas av till rådets förfogande ställda medel. Vidare föreskrev Kungl. Maj:t, att teaterrådets sekreterare skulle mot redovisningsskyldighet inför riksräkenskapsverket omhänderhava de medel, som ställdes till rådets disposition. Slutligen ställde Kungl. Maj:t till teaterrådets förfogande för bestridande intill utgången av juni 1936 av ovanberörda kostnader högst 24,000 kronor samt anbefallde statskontoret att till teaterrådet på anmälan utbetala detta belopp från det under åttonde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till extra utgifter; och ville Kungl. Maj:t framdeles meddela be-

slut ifråga om ersättning till nämnda reservationsanslag för det sålunda anvisade beloppet.

Kungl. Maj:t fastställde därefter den 5 april 1935 instruktion för teaterrådet. Enligt denna skall teaterrådet, som av Kungl. Maj:t förordnas tills vidare för en tid av tre år, utöva inseendet över det statsunderstödda teaterväsendet i riket. I sådant avseende åligger rådet bland annat att ägna uppmärksamhet åt ej mindre förhållandet mellan riksteaterns publikorganisation (riksteatern) och de statsunderstödda teatrarna än även de omständigheter i allmänhet, som äro av större betydelse för teaterverksamheten. Rådet skall äga att i såväl ovannämnda som i andra frågor av ekonomisk eller organisatorisk natur för riksteatern och de statsunderstödda teatrarna göra de erinringar och föreställningar, vartill rådet finner anledning. Det åligger rådet att till Kungl. Maj:t avgiva yttranden i sådana teaterväsendet rörande ärenden, som remitteras till detsamma, ävensom att i erforderliga fall opåmint hos Kungl. Maj:t göra framställningar i frågor, som falla inom rådets verksamhetsområde. Rådet skall äga att från de teaterföretag, som åtnjuta statsunderstöd, infordra alla de upplysningar och handlingar rörande verksamheten, vilka rådet anser behövlige.

Kungl. Maj:t förordnade slutligen den 3 maj 1935 på föredragning och hemställan av chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ekman, och efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg, att 24,000 kronor av behållningen å ett lotteri, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 7 december 1934 finge anordnas med dragning i december 1935, skulle utbetalas till statskontoret för att tillföras åttonde huvudtitelns reservationsanslag till extra utgifter såsom ersättning för det till teaterrådet anvisade beloppet.

I statsverkspropositionen till 1936 års riksdag har under åttonde huvudtiteln upptagits ett anslag till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 av 15,000 kronor (Statsverksprop. VIII: 68 sid. 123 o. ff.).

Med teaterrådets tillskapande har åsyftats inrättandet av ett statsorgan av helt annan och fastare beskaffenhet än en vanlig sakkunniginstitution inom ett statsdepartement. Detta följer såväl av departementschefens ovan återgivna anförande till statsrådsprotokollet den 8 februari 1935 som av den senare fastställda instruktionen för teaterrådet, enligt vilken detta bland annat skall förordnas tills vidare för en tid av tre år och utöva inseende över det statsunderstödda teaterväsendet i riket. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 15 mars 1935 skulle kostnaderna för teaterrådets verksamhet icke heller bestridas av det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till kommittéer och sakkunniga. Detta hade icke heller kunnat ske. Departementschefen har i stället tillstyrkt beloppets utanordnande från samma huvudtitels reservationsanslag till extra utgifter. Men användandet av dylikt anslag för inrättandet av en ny statsinstitution sådan som teaterrådet innebär enligt utskottets mening ett åsidosättande av riksdagens konstitutionella rätt i

anslagsfrågor. Anslaget till extra utgifter har visserligen endast tillfälligtvis begagnats för ändamålet i fråga, då enligt statsrådsprotokollet för den 15 mars 1935 beslut framdeles skulle meddelas i fråga om ersättning till nämnda reservationsanslag för det sålunda anvisade beloppet. Av departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet den 8 februari 1935 följer att härmed åsyftats, att tackningen skulle ske medelst lotterimedel, något som ock senare skedde. Utskottet, som på de anförda skälen finner det betänkligt, att en institution med uppgift att vara en stadigvarande rådgivande myndighet för Kungl. Maj:t inrättas utan att riksdagen beretts tillfälle att pröva anslagsfrågan, har därför beslutat anmärkning mot chefen för eklestistikdepartementet, statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Stendahl, Bergman, Sandegård*, Källman**, Fredrik Ström*, Hagström, Rahmn*, Lindskog*, Fast*, Vougt*, Lundqvist, Bengtsson i Kullen*, Johnsson i Norrahammar, Näslund, Ossbahr, Svensson i Landskrona* och Nilsson i Göteborg*.

* Ej närvarande vid justeringen.

** Avstod från att rösta vid ärendets avgörande och deltog ej i justeringen.

6:o.

(Protokoll över handelsärenden.)

I § 26 mom. 1 kungl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 stadgas, att på särskild prövning av Kungl. Maj:t skall bero, om utländsk man eller kvinna må här i riket idka handels- eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering. Vidare stadgas: »Utlännings ansökning om Kungl. Maj:ts tillstånd till utövande av näring skall, innefattande uppgift på den stad eller ort å landet, där rörelsen eller hanteringen må idkas, göras i Stockholm hos överståthållarämbetet och i andra orter hos Konungens befallningshavande med bifogande av

a) betyg att den sökande är myndig samt

b) vederhäftig borgen eller annan säkerhet för utskylder till staten och kommunen under tre år.

Sedan ytterligare upplysningar om den sökande, där sådana finnas nödiga, ävensom vederbörandes förklaringar blivit infordrade, har överståthållarämbetet eller Konungens befallningshavande att med eget utlåtande insända samtliga handlingar till (finansdepartementet).»

Vid granskningen av de under innevarande granskningsår av Kungl. Maj:t handlagda ansökningar av utlänningar angående tillstånd att här i riket idka verksamhet, har utskottet funnit anledning att närmare granska handlingarna i några av fallen, och funnit ett par av dem böra föranleda omförmälan för riksdagen.

1. En norsk medborgare har i en den 23 april 1935 till handelsdepartementet ingiven ansökning anhållit om tillstånd att i riket idka handels- och

agenturrörelse. Han har sedermera uppgivit, att han skulle med kontor i Stockholm bedriva import och försäljning av norska varor, särskilt skinn- och manufakturvaror, men icke — såsom han tidigare ifrågasatt — handel med pärlor och juveler.

Genom beslut den 12 juli 1935 förklarade tillförordnad regering (medlemmar: ministern för utrikes ärendena Sandler, statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström), att den omständigheten, att sökanden vore utländsk medborgare, icke skulle utgöra hinder för honom att tills vidare, så länge han vore bosatt i Stockholm, med kontor därstädes, inom riket idka rörelse av omförmålt slag, varjämte det ålåg honom att ställa borgen för utskyl-der m. m.

Av en den 23 maj 1935 inom kriminalpolisen i Stockholm upprättad rapport framgår, att sökanden är född 1895 i Bergen, att han genomgått middelskole och fyraårig kurs i teknisk skola i Bergen, att han vid 20 års ålder rest till England och Brittiska Nigeria i Västafrika, där han praktiserat i kemiska laboratorier, samt att han därefter arbetat som kemiker i Bergen och Oslo till den 9 september 1929, sedan vilken tidpunkt han oavbrutet vistats i Stockholm, där han 1931 övertagit en s. k. nattklubb, Embassy Club, som han sedermera den 1 juni 1932 överlätit på annan person. Sedermera hade han varit verksam som handelsresande och vore anställd hos norske generalkonsulatssekreteraren, vilken 1933 erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att idka handel i Stockholm. Sökanden hade 20,000 kronor inestående i norsk bank samt innehade norskt pass samt arbets- och uppehållstillstånd till och med den 6 december 1935.

Överståthållarämbetet har i utlåtande den 13 juni 1935 förklarat sig sakna anledning tillstyrka bifall till ansökningen.

Socialstyrelsen har i utlåtande den 5 juli 1935 anfört:

Sökanden, som enligt egen uppgift ankommit till riket den 9 september 1929, ansökte den 15 maj 1931 om uppehålls- och arbetstillstånd i och för anställning som direktör hos Embassy Club i Stockholm. Sedan ansökningen tillstyrkts av överståthållarämbetet samt, enligt anteckning å ansöknings-handlingen, det finge anses styrkt, att sökanden innehade arbetsansällning hos företaget, beviljades sökanden uppehålls- och arbetstillstånd såsom direktör för tiden 15 maj—1 oktober 1931. Sagda tillstånd förlängdes sedermera i två repriser intill den 11 september 1932. Härefter hade han övergått till att i Sverige representera det norska företaget Noss Skiferbundet A/S och i anledning härav erhållit uppehålls- och arbetstillstånd såsom representant i tre repriser intill den 11 december 1934. I ansökan den 11 december 1934 anhöll sökanden om fortsatt uppehålls- och arbetstillstånd för tiden 10 december 1934—10 december 1935 i och för anställning såsom representant i »firma Peder Holm & Co.». Ansökningen remitterades den 7 januari 1935 för yttrande till Sveriges Köpmanförbund, vilket den 16 januari 1935 förklarade sig icke kunna tillstyrka densamma. Sedan styrelsen förvissat sig om att ansökningen avsåge »firma Peder Holm», vilken innehades av Holm ensam, samt sökanden, som uppmärksamgjorts på bestämmelserna i förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864, bl. a. upplyst, att han icke vore i delägarställning, beviljades sökanden genom beslut den 23 januari 1935 uppehålls- och arbetstillstånd i egenskap av representant för tiden 11 decem-

ber 1934—6 december 1935, varvid särskilt beaktades, att han under en följd av år varit bosatt i Sverige.

I betraktande av längden av den tid, varunder sökanden hade vistats här i landet, syntes fortsatt uppehålls- och arbetstillstånd, därest ansökan härom inkomme, icke komma att förvägras honom, med mindre anledning skulle förekomma för polismyndighet att avstyrka sådan ansökan. Ur de synpunkter socialstyrelsen hade att beakta syntes således anledning saknas att avstyrka bifall till den av sökanden gjorda ansökningen om tillstånd att idka handels- och agenturrörelse.

2. En tysk undersåte har i ansökning den 9 februari 1935 anhållit om tillstånd att driva grosshandelsrörelse inom pälsvarubranschen.

Tillförordnad regering (medlemmar: ministern för utrikes ärendena Sandler, statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström) har genom beslut den 19 juli 1935 förklarat, att den omständigheten, att sökanden vore utländsk medborgare, icke skulle utgöra hinder för honom att tills vidare, så länge han vore bosatt i Stockholm, därstädes idka grosshandelsrörelse inom pälsvarubranschen, varvid det ålåge honom att ställa säkerhet för utskylder m. m.

Av en den 20 juni 1935 inom kriminalpolisen i Stockholm upprättad rapport framgår, att sökanden vore född 1899 i Moskva av tyska föräldrar, att han genomgått tyskt gymnasium i Moskva samt att han år 1921 begivit sig till Sverige, dit fadern flyttat 1920 och där denne fått anställning i Svensk-Norska Pälsvaruaktiebolaget. Vidare anföres i rapporten bland annat:

Sökanden fick anställning i samma bolag med lön av 500 kr. per månad. På hösten 1925 hade han fått i uppdrag att resa till London för att studera engelska språket. Under vistelsen därstädes hade han arbetat hos firman Ariowitsch & Jacob Fur Comp., som tillhörde samma koncern som förenämnda pälsvarubolag. I avlöning hade han hos nämnda bolag uppburit 8 pound sterling per vecka. I oktober månad 1926 hade han lämnat sin anställning i London och rest tillbaka till Sverige, där han under vintern 1926—1927 rest omkring i landet och köpt upp viltskinn för Hudson's Bay Comp., vilket bolag hade avdelningskontor i London. På våren 1927 hade han återvänt till London, där han bedrivit egna affärer i pälsvarubranschen till hösten samma år, då han rest till Sverige och under vintern 1927—1928 härstädes arbetat som uppköpare för Hudson's Bay Comp., som förut nämnts. Då han på våren 1928 återvänt till London, hade han fått anställning hos Continental Fur Trading Comp. såsom ledare för dess utländska avdelning, hos vilken firma han kvarstannat till hösten samma år, vid vilken tidpunkt han rest till Sverige för Hudson's Bay Comp:s räkning. På våren 1929, då han rest tillbaka till London, hade han ånyo arbetat hos Continental Fur Trading Comp. På hösten samma år hade han erhållit anställning som disponent hos pälsvarufirman Heinrich Hepner i Leipzig mot en lön, varierande mellan 750 och 1,500 riksmark per månad, vilken anställning han innehaft till i december 1932. Vid nämnda tidpunkt hade han nämligen fått plats som disponent hos Pälsvaruaktiebolaget Sverus i Stockholm, där han fortfarande vore anställd mot en lön av 1,000 kronor per månad. Sökandens kontrakt med Pälsvaruaktiebolaget Sverus utginge den 1 januari 1936, och vore det nu hans avsikt att starta egen rörelse inom pälsvarubranschen, vilken troligen skulle bedrivas genom ett av honom bildat aktiebolag, som skulle hava till uppgift att inom Stockholms Frihamn idka grosshandelsrörelse med viltskinn dels för export och dels för import av nämnda varor. Några närmare detaljer angående det tilltänkta bolagets bildning och verksamhet hade ännu ej utformats.

För nämnda rörelse disponerade sökanden ett kapital av 12,000—15,000 kronor.

Sökanden, som innehade gällande tyskt hemlandspass, hade av socialstyrelsen beviljats arbets- och uppehållstillstånd för vistelse här i riket till den 20 september 1935.

I Stockholms polisdomstol finnes följande anteckningar angående sökanden:

Den	8/12	1927	dömd	att böta	för	ovarsam körning	med	motorfordon.	75 kr.
»	5/7	1929	»	»	»	förseelse mot 31 § Kungl. Förordningen ang. utvidgad näringsfrihet			400 kr.
»	8/3	1933	»	»	»	förseelse mot särskilda Ordningsskrifter 6 §			15 kr.
»	19/4	»	»	»	»	förseelse mot särskilda Ordningsskrifter 6 §			15 kr.
»	6/9	»	»	»	»	förseelse mot särskilda Ordningsskrifter 6 §			15 kr.
»	10/2	1934	»	»	»	förseelse mot Motorfordonshastighet 41 § m. 1			90 kr.
»	24/2	»	»	»	»	olaga parkering			20 kr.
»	28/3	»	»	»	»	förseelse mot särskilda Ordningsskrifter 6 §			15 kr.
»	21/4	»	»	»	»	förseelse mot Vägtrafikstadgan 10 § m. 2			45 kr.
»	23/6	»	»	»	»	förseelse mot särskilda Ordningsskrifter 6 §			15 kr.
»	12/7	»	»	»	»	ovarsam körning med motorfordon			100 kr.
»	24/10	»	»	»	»	förseelse mot särskilda Ordningsskrifter 6 §			20 kr.
»	10/12	»	»	»	»	ovarsam körning med motorfordon samt för förseelse mot Motorfordonsförordningen 21 § m. 1 b., respektive			90 och 10 kr.»

I utlåtande den 1 juli 1935 anförde överståthållarämbetet:

Efter att hava angående sökanden införskaffat tillgängliga upplysningar, i vilket hänseende återropades berörda polisrapport, finge överståthållarämbetet anförda, att även om vad sökanden i varje särskilt i polisrapporten omförmäلت fall låtit komma sig till last, icke i och för sig bort utgöra hinder för bifall till den föreliggande ansökningen, det stora antalet av honom begångna förseelser, av vilka ej mindre än åtta stycken infallit under senaste året, visade en sådan uppenbar brist på vilja att rätta sig efter här i landet gällande föreskrifter, att ämbetet avstyrkte bifall till den gjorda framställningen.

1. Beträffande här ovan först omnämnda fall torde det vara uppenbart att vederbörande utlännings avsedda verksamhet här i riket icke kan anses särskilt ägnad att fylla något allmänt behov eller medföra allmänt gagn. Det meddelade tillståndet medför sålunda endast nytta för vederbörande utlännings själv. Under sådana omständigheter är det av vikt att, om dylikt tillstånd skall meddelas utlännings, synnerlig uppmärksamhet fästes vid att

vederbörande utlänning icke blott är en oförvitlig person utan jämväl att hans föregående verksamhet i riket icke är av beskaffenhet att göra hans verksamhet här mindre önskvärd. Beträffande berörda fall har sökanden såsom innehavare av eller anställd hos Embassy Club bedrivit s. k. nattklubbsverksamhet. Inom ifrågavarande s. k. nattklubbar bedrevs utskänkning av spritdrycker på ett sätt som otvetydigt avsåg att kringgå och innan lagändring skedde medförde kringgående av gällande bestämmelser om rätt till utskänkning av spritdrycker. Under sådana omständigheter torde särskilt med hänsyn till att överståthållarämbetet förklarat sig sakna anledning till styrka ansökningen densamma icke hava bort bifallas.

2. Beträffande det under 2. här ovan refererade ärendet har sökanden såsom överståthållarämbetet anfört visat en så uppenbar brist på vilja att rätta sig efter här i landet gällande föreskrifter att ämbetet avstyrkt ansökningen. I detta fall torde det hava saknats anledning att i trots av detta förhållande meddela det sökta tillståndet. En utlänning, som här vill idka verksamhet, bör åtminstone visa god vilja att ställa sig gällande förordningar till efterrättelse.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet beslutat anmärkning mot medlemmarna av tillförordnad regering, ministern för utrikes ärendena Sandler samt statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Hallén*, Strömberg, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson*, Stendahl, Bergman, Sandegård*, David Pettersson*, Källman, Hagström, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Lindskog*, Fast*, Vougt*, Lundqvist, Näslund, Ossbahr och Nilsson i Göteborg*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Stockholm den 28 april 1936.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Reservationer:

A) Vid särskilda punkter i utskottets memorial.

I.

Vid punkten 1:o i utskottets memorial:

av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson, Källman, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Wiklund* och *Johnsson* i Norrahammar, som anført:

»Under det finska inbördeskriget begicks av båda de stridande parterna handlingar, som i fråga om grymhet och brutalitet voro så fasansfulla, att de nu efteråt icke ens kunna förklaras, mycket mindre försvaras. Då, liksom vid alla inbördeskrig, blevo dessa handlingar, när de voro begångna av den segrande parten, prisade såsom i högsta grad fosterländska och belönades med ärebetygelser och utmärkelser, under det att liknande handlingar, begångna av den besegrade parten, straffades såsom högförräderi och brott av grövsta slag.

Den finske undersåte, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 januari 1936 jämte sin hustru blev upptagen till svensk medborgare, hade i Finland omedelbart efter inbördeskrigets slut av statsförbrytelsesdomstolen dömts för högförräderi och i samband därmed utförda mord. Den handling, för vilken ifrågavarande person förutom för högförräderi blev dömd, synes vittna om en oerhörd råhet hos dem som varit med om att utföra handlingen. Men med kännedom om de metoder, med vilka statsdomstolarna efter ett inbördeskrig i allmänhet handha undersökningar och utfärda domar — och den finska statsförbrytareedomstolen utgjorde i detta hänseende ej något undantag — måste man taga uppgifterna i statsförbrytelsesdomstolens protokoll med en viss reservation. Ett faktum är i vart fall, att ifrågavarande person allt sedan mars 1919 vistats här i landet och åtnjutit asylrätt, alltså icke betraktats såsom förbrytare i vanlig mening utan såsom politisk brottsling, som enligt internationella rättsregler här åtnjutit skydd. Under hela den tid personen i fråga vistats här i Sverige har mot hans vandel och förehavanden ej kunnat riktas någon anmärkning, ty till ett obestyrkt påstående från en förutvarande legationstjänsteman, att han 'omhänderhaft den kommunistiska propagandan i Sverige' torde ej kunna tagas någon som helst hänsyn gent emot överståthållareämbetets yttrande, 'att sökanden icke, sedan han inkommit i Sverige, såvitt för ämbetet vore känt, låtit sig komma något till last, som kunde utgöra hinder för ansökan'. Skulle den ifrågavarande finske undersåten ha omhänderhaft den kommunistiska propagandan i Sverige, skulle detta helt visst varit för överståthållareämbetet känt.

Hur grymma än de brott voro, som begingos under inbördeskriget i Finland, kan ingen vinna på att hämndkänslan hålles vid liv genom förföljelse mot de i inbördeskriget deltagande. Inseende detta har man även i Finland under senare år genomfört en omfattande amnesti, och vi finna under sådana förhållanden, att de brott, som personen i fråga må hava gjort sig skyldig till under inbördeskriget för 18 år sedan, icke skäligen längre böra kunna åberopas för att förvägra honom förmånen att bliva upptagen till svensk medborgare.

Den omständigheten, att sökanden och hans hustru äro anställda vid en främmande makts här i landet verkande delegation, synes ej heller på något sätt kunna åberopas för förvägrande av ett medborgarskap, som i övrigt kan vara motiverat. Konsekvensen av en sådan ståndpunkt skulle bliva, att svenska medborgare genom lag borde förvägras att taga sådan anställning, varigenom de kunde bli beroende av utländsk makts representanter. Vi ha därför ej kunnat biträda den gjorda anmärkningen.»

II.

Vid p u n k t e n 2:o i utskottets memorial:

1) av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Källman, Borg, Andersson* i Igelboda, *Fast* och *Andersson* i Malmö, som anfört:

»Praxis har under de senaste decennierna utvecklats i sådan riktning, att chefen för justitiedepartementet numera får anses äga diskretionär prövningsrätt i frågan, huruvida en såsom brottslig ansedd skrift lämpligen bör överlämnas till justitiekanslerns laga åtgärd eller icke. Tryckfrihetsförordningens 4 § 3 mom. har under senare tid tillämpats på detta sätt av alla chefer för justitiedepartementet oberoende av politisk inställning.

Vad först beträffar den under nr 249 i justitiedepartementets diarium upptagna skriften lärer väl dess innehåll få anses vara brottsligt. Men icke förty torde man äga rätt anse, att densamma genom åtals anställande endast skulle kommit att väcka en uppmärksamhet, som den eljest icke väckt. Det kan därför på goda grunder ifrågasättas, om icke just denna publicitet — för vilken nu konstitutionsutskottet självt bär ansvaret — skulle varit ägnad att mera skada förhållandet till en viss vänskaplig främmande makt än underlåtenheten att anställa åtal. Man torde äga rätt förmoda, att denna uppfattning legat till grund för chefens för justitiedepartementet beslut i ärendet.

Vad därefter beträffar den under nr 304 i justitiedepartementets diarium upptagna skriften, torde den för att rätt förstås böra återgivas in extenso och icke som utskottet gjort endast i viss del. Ifrågavarande artikel lyder sålunda:

**Fredens
vänner,
giv akt!**

Mussolinis U-båtar redan i aktion. — Nya gränsövergrepp.

Massmönstring mot kriget — för freden.

I dag, den 1 augusti, är det 25 år sedan världskriget utbröt. Fyra års imperialistiskt krig kostade mänskligheten tiotals miljoner dödade, tiotals miljoner sårade, tiotals miljoner änkor och faderlösa, det kostade svält och umbäranden för hela folk, det kostade materiella offer, vilkas följder känns än i dag. Det var främst arbetar- och småbondebefolkningen jorden runt, som fick känna kriget och dess följder.

I dag, efter 21 år, står världen inför ett nytt folkblodbad, ännu fruktansvärdare än det förra. I dag kan man inte bara tala om krigsfaran, i dag kan man redan slå fast att kriget är i gång. Varje vecka noteras japanska gränsövergrepp mot den med Sovjet-Unionen förbundna mongoliska folkrepubliken. Öppet talar de japanska diplomaterna om att Mongoliets handel bör dras över Japan. Den ena kinesiska provinsen efter den andra erövras av de japanska trupperna. Att striderna i Fjärran Östern inte redan utlöst världsbranden — det har världen uteslutande Sovjet-Unionens konsekventa fredspolitik att tacka för.

Nya krigsprovokationer.

På annat ställe i dagens tidning meddelas, att Mussolini gett order om kapande av alla fartyg med last till Abessinien. Redan nu, innan kriget är förklarat, betecknas alla för Abessinien avsedda varor som »krigskontraband». Varje dag sker nya italienska gränsövergrepp och provokationer mot Abessinien.

Världens främste krigshetsare är det fascistiska Tyskland. Det kan vara en fråga om dagar, ja om timmar, innan det första skottet lossas mot Litauen. Öppet förklarar Hitler att han ämnar erövra stora delar av Sovjet-Unionen. En skärpt terrorvåg i Tyskland åtföljer krigshetsen. Fascismens Tyskland är i dag ett tukthus och ett militärläger.

Att Sverige skulle förbli neutralt i ett kommande krig är en legend, som väl ingen tror på. Just Nordskandinavien, med sina hamnar Narvik och Luleå, med sina för krigsrustningarna betydelsefulla järnmalmsgruvor, kommer att spela en betydelsefull roll i imperialisternas nya krig.

De socialdemokratiska regeringarna i Sverige, Norge och Danmark engagerar sig också i rövarstaternas krigsplaner. Försvarsminister Vennerströms tal, som vi behandlar på ledande plats, visar regeringens febrila rustningsåtgärder. Den svenska regeringen står i intim förbindelse med fascistiska diplomater och militärer runt Östersjön, och i alla viktiga utrikespolitiska avgöranden förbinder sig regeringen med krigsorganisatörerna.

Fredsvänner, ta upp kampen!

Arbetarklassen bör rusta sig för kampen. Arbetarklassen måste vara redo att vrida vapnen ur slaktarnas händer och för-

vandla det imperialistiska kriget till ett inbördeskrig mot kapitalismen.

Det är alla arbetandes skyldighet att slå vakt om Sovjet-Unionen, fredens fasta bålverk. Det är alla fredsvänners, alla rätttänkande människors skyldighet att resa sig mot den krigshetsande fascismen och vara redo att slå ett slag för fredens bevarande.

Arbetarungdomen, som ju kommer att vara den första, som skickas ut på slagfälten och i skyttegravarna, bör hålla sig redo att förvandla imperialismens krig till ett inbördeskrig.

Arbetarkvinnor, manifestera er vilja mot kriget. Arbetarkvinnorna är avsedda att rycka in i krigsindustrin, när deras män och söner skickas ut till fronten. Vid krigstillfälle, då sliter borgarklassen sönder sin egen legend om familjen. Kvinnorna måste klart och tydligt säga ifrån att de inte vill ge sina barn till kanonmat i striden för jobbnas guld.

Under 1 aug.-veckan marscherar de arbetande massorna upp till massmanifestationer mot det imperialistiska kriget. Till dessa manifestationer bör alla fredens vänner, alla krigets motståndare möta upp och förklara att de inte ämnar tillåta ett nytt folkblodbad.

Enligt 3 § tryckfrihetsförordningen skall vederbörande alltid 'mera fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens, än på uttryckets lagstridighet, på skriftens åsyftning, än på framställningssättet'. Det egentliga syftmålet med den nu förevarande artikeln är såsom otvetydigt framgår vid genomläsning av denna i dess helhet, att uppmana till en samling för freden och mot kriget. Syftmålet är alltså rent ideellt pacifistiskt. Vid sådant förhållande har departementschefen enligt vårt förmenande förfarit riktigt, då han icke fäst avgörande vikt vid ett enstaka i skriften förekommande, olämpligt uttryck.

På anförda skäl hava vi icke kunnat biträda de av utskottet under punkten 2:o i memorialet beslutade anmärkningarna mot vederbörande t. f. chefer för justitiedepartementet.»

2) av herr *Anders Andersson*, som instämt i ovan under 1) intagna reservation såvitt den angår punkten 2:o a.

3) av herr *Oscar Gottfrid Karlsson*, som instämt i ovan under 1) intagna reservation såvitt den angår punkt 2:o b.

III.

Vid punkten 3:o i utskottets memorial:

av herrar *Strömberg*, *Oscar Gottfrid Karlsson*, *Sandegård*, *Karl August Johansson*, *Andersson* i Igelboda, *Nordström* i Torsby, *Johnsson* i Norrahammar samt *Nilsson* i Göteborg, som anført:

»Konstitutionsutskottet har fäst sig vid förseningen av leveranserna av de utländska bombplanen och därefter som anmärkningsanledning mot departementschefen anfört: 'Vid sådant förhållande hade det varit chefens för försvarsdepartementet naturliga plikt att skyndsamt undersöka möjligheterna av snabb anskaffning av bombplan även från annat håll, med eller utan hävande av det avtal, som slutits med den ifrågavarande utländska firman.'

Enligt av departementschefen till riksdagen lämnade uppgifter har denne undersökt de av utskottet angivna möjligheterna, att oavsett den försenade leveransen verkställa en snar anskaffning av bombplan. I debatten i första kammaren vid remissen av Kungl. Maj:ts försvarsproposition den 1 april i år redogjorde chefen för försvarsdepartementet, enligt riksdagens protokoll, dels för de vid årets riksdag väckta motionerna om omedelbar anskaffning av en division medeltunga bombplan, dels för försvarspropositionens förslag om en stegrad flygmaterialanskaffning redan från den 1 juli 1936, och tillade: 'Med de extra medel, som det kommande budgetåret tillföras flygvapnet för materielanskaffning har jag enligt utredningar inom försvarsdepartementet gjort mig förvissad om att denna motionsvägen framställda önskan kan förverkligas redan genom regeringens tilläggsbudget. Man kan för dessa penningmedel förvärva en division, d. v. s. tolv bombplan utav den medeltunga karaktären, och jag kan ju även upplysa — vilket för resten är skäligen klart — att från regeringen och departementets sida pågå förhandlingar och undersökningar, huru man skall kunna inom en kort tid verkställa denna anskaffning av de medeltunga bombplanen.'

Av chefens för försvarsdepartementet yttrande framgår, att de av utskottet påkallade undersökningarna redan blivit verkställda och att de medfört vissa resultat. Det torde vara givet att undersökningarna tillkommit efter vederbörlig föredragning i konselj, även om det skett vid senare tidpunkt än granskningen avser. Under sådana förhållanden ha vi icke kunnat finna att chefen för försvarsdepartementet gjort sig skyldig till den anmärkta underlåtenheten och ha därför icke biträtt anmärkningen.»

IV.

a) Vid punkten 4:o a i utskottets memorial:

av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Källman, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Nordström* i Torsby och *Johnsson* i Norrahammar, som anfört:

»Enligt utskottets mening har föredragande departementschefen i sitt rådslag åsidosatt viktiga rättsprinciper vid utfärdandet av kungörelse med vissa föreskrifter rörande partiell folkräkning under år 1936. Det anmärkningsvärda skulle bestå däri att Kungl. Maj:t berett myndighet rättighet att mot medborgares fria vilja och samtycke tilltvinga sig tillträde till dennes bostad

och av honom kräva upplysningar. Sådant tvång kan, förmenar utskottet, icke stadgas annat än genom lag, stiftad av Konung och riksdag gemensamt.

Reservanterna dela den uppfattning utskottet gett uttryck för att garantier mot administrativt godtycke bör finnas och upprätthållas, men vi kunna icke finna att i föreliggande fall någon konstitutionell regel blivit åsidosatt eller överträdd.

Bestämmelser om folkräkning finnas utformade i kungörelse av den 4 november 1859. Såsom statistiska centralbyrån framhållit var den nu företagna partiella folkräkningen att anse såsom en centralbyråns ordinarie arbetsuppgift.

I proposition nr 248 till 1935 års riksdag äskade Kungl. Maj:t av riksdagen erforderligt anslag. I samma proposition lämnades riksdagen en utförlig redogörelse för det av befolkningskommissionen skisserade, av statistiska centralbyrån tillstyrkta undersökningsprogrammet för den partiella folkräkningen. I detta framhölls bl. a. att det var av grundläggande betydelse att allmänheten vid straffpåföljd ålades meddela erforderliga upplysningar. På Kungl. Maj:t skulle jämväl ankomma att utfärda närmare föreskrifter rörande övriga med folkräkningen sammanhängande frågor.

Riksdagen beviljade de begärda anslagen och hade intet att erinra mot det program, som i propositionen uppgjorts. I sak torde således kungörelsens föreskrifter ha godkänts av riksdagen.

Vi ha sålunda ansett, att utskottet icke haft grundad anledning framställa anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss.»

b) Vid p u n k t e n 4 : o b i utskottets memorial:

av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Källman, Anders Andersson, Andersson* i Igelboda, *Vougt, Nordström* i Torsby och *Johnsson* i Norrahammar, som anfört:

»De av utskottet i föreliggande punkt framställda anmärkningarna äro i stort sett av samma formella natur som anmärkningen i närmast föregående punkt. Utskottet framhåller, att bokföringsskyldigheten regleras i en av Konung och riksdag gemensamt beslutad författning och Konungen kan icke med stöd av sin ekonomiska lagstiftningsmakt föreskriva skyldighet för enskilda att tillhandahålla myndighet sina handelsböcker.

Riktigheten av dessa synpunkter vilja vi icke söka bestrida, men de torde icke äga tillämpning på här ifrågavarande regeringsbeslut. Genom dessa stadgas nämligen ingen ovillkorlig skyldighet för enskild att tillhandahålla myndighet sina handelsböcker. Skyldigheten inträder allenast såsom villkor för åtnjutandet av den förmån, som ett ordnande av betalningsfrågan vid affärer med utlandet genom clearingavtal innebär.

Dessutom föreligger i detta fall det förhållandet att Kungl. Maj:t på förslag av clearingnämnden begärt och erhållit riksdagens fullmakt att meddela föreskrifter till förhindrande av åtgärder, som vore ägnade att uppenbart skada eller motverka syftet med clearingförfarandet.

På grund av det anförda ha vi funnit att utskottet icke ägt grundad anledning att framställa anmärkning mot föredragande departementscheferna, statsråden Ekman och Sköld.»

V.

Vid p u n k t e n 5:o i utskottets memorial:

1) av herrar *Reuterskiöld, Fredrik Ström, Fast, Vougt, Johnsson* i Norrahammar, *Svensson* i Landskrona och *Nilsson* i Göteborg, som anført:

»Teaterrådets inrättande har i viss mån finansierats genom anordning av medel från 8:de huvudtitelns anslag till extra utgifter. Om denna anordning varit definitiv, kunde med fog erinringar gjorts med hänsyn till teaterrådets tilltänkta permanens, alldeles så som kunnat ske därest fortfarande funnits vad som på sin tid kallades huvudtitelns allmänna besparingsfond, för vars användning gällde regler från 1840—41, därest medel anvisats från denna fond. Men så har icke skett, utan anordningen å anslaget till extrautgifter har varit en förskottsanordning, som skolat senare täckas antingen genom anslag från riksdagen eller genom lotterimedel, som departementschefen från början antytt, så länge teaterrådet kunde anses kvarstå på experimentets stadium: täckning skedde sedermera, enligt handlingarna, just genom lotterimedel för en gång. Frågan om användningen av anslagen till extrautgifter är under utredning, dels hos statsrevisionen, dels i anledning av dess gjorda uttalanden, nu hos statsutskottet, och ehuru vi anse nödigt att denna utredning i sinom tid även kommer under konstitutionsutskottets prövning, kunna vi ej anse riktigt att utbryta frågan ur sitt sammanhang och behandla den allenast med avseende å nu föreliggande fall.

Den andra erinran, som gjorts mot rådslagen om teaterrådet, är den, att departementschefen förordnat rådets inrättande såsom fast institution, oaktat lotterimedlen ej kunna disponeras annat än för varje år de inflyta. Emellertid har ej heller så skett. Redan vid tillsättandet av teaterrådet gavs blott ett förordnande för en tid av tre år, och detta förordnande kompletterades i instruktionen genom tillägget 'tills vidare' för samma tid: oavsett om sagda tillägg funnits eller ej, medför förordnandet administrativrättslig möjlighet, att när som helst återkalla detsamma under de tre åren, och tidsbestämmelsen innebär allenast att vid de tre årens utgång upphör förordnandet av sig självt, om det ej dessförinnan förnyats — tillägget 'tills vidare' har i regel till syfte blott att inskräpa regeln och förekomma den hos de förordnade eljest ofta framträdande missuppfattningen att tidsbestämningen skulle ha motsatt innebörd och betyda att förordnandet skulle gälla åtminstone till den angivna tidens utgång. Härmed är ur förvaltningsrättslig synpunkt obestriddigt, att förordnandet för tre år icke binder Kungl. Maj:t till anvisande av medel för ett vart av åren; anvisas ej medel, upphör

rådets verksamhet. Något fog för en konstitutionell anmärkning i detta avseende finnes icke, helst som departementschefen uttryckligen begränsat medelsanvisningen att gälla för budgetåret 1935—36.

Under dessa förhållanden ha vi ej kunnat biträda utskottets anmälan.»

2) av herr *Sandegård*, som yrkat avslag å anmärkningen i förevarande punkt.

VI.

Vid punkten 6:o i utskottets memorial:

1) av herr *Reuterskiöld*, som beträffande fallet 2. icke biträtt anmärkningsyrkandet, vilket blott stöddes av överståthållareämbetets på otillräcklig grund gjorda uttalande, men som, då utskottet likväl beslutat anmärkning, funnit ofrånkomligt att anmärkning gjordes även i fallet 1. och därför biträtt yrkandet därom.

2) av herrar *Hallén*, *Oscar Gottfrid Karlsson*, *Sandegård*, *Källman*, *Andersson* i Igelboda, *Fast*, *Vougt* och *Nilsson* i Göteborg, som anført:

»Utskottets anmärkningar under denna punkt hava vi icke kunnat biträda. Icke i något av de av utskottet relaterade fallen hava vederbörande låtit sig komma sådant till last, som ovillkorligen borde för dem vara hindrande för att erhålla rättighet, att inom riket idka rörelse. Vi hava icke heller funnit, att de av Kungl. Maj:t meddelade rättigheterna strida mot allmänt gagn.

I fråga om det av utskottet först relaterade fallet må erinras därom, att vederbörande oavbrutet vistats i riket sedan den 9 september 1929 och av socialstyrelsen meddelats uppehållstillstånd till och med den 6 december 1936. Socialstyrelsen framhåller i sitt yttrande över de sökta rättigheterna, att den sökande vistats så länge i riket, att fortsatt uppehålls- och arbetstillstånd, där est ansökan härom inkomme, icke komme att förvägras honom, med mindre anledning skulle förekomma för polismyndighet att avstyrka sådan ansökan. Vidare framhåller socialstyrelsen, att ur de synpunkter styrelsen har att beakta synes således anledning saknas att avstyrka bifall till den gjorda ansökan. Det bör uppmärksammas, att överståthållareämbetets yttrande är dagtecknat den 13 juni 1935, medan socialstyrelsen fattade sitt beslut den 5 juli 1935. Ehuru sålunda överståthållareämbetets yttrande var känt av socialstyrelsen, ansågs detta icke utgöra hinder för styrelsen att tillstyrka ansökan. Överståthållareämbetets yttrande innehåller icke några anmärkningar mot den sökande. I överståthållareämbetets yttrande finnes en marginalanteckning, som tyder på att avstyrkandet gällde den del av ansökningen, som omfattade rättighet att driva handel med pärlor och juveler. Denna del av ansökningen har sedermera av sökanden återtagits och Kungl. Maj:ts beslut innefattar icke tillstånd att driva handel med dessa varor. Att veder-

börande varit direktör för Embassy Club får väl icke nu utgöra tillräckliga skäl att vägra honom rätt att idka rörelse. Tillstånd som direktör för klubben gavs första gången för tiden 15 maj—1 oktober 1931 och har tillståndet därefter förlängts i tvenne repriser. Vid samtliga tillfällen har ansökan varit tillstyrkt av överståthållareämbetet. Så vitt av handlingarna framgår har vederbörande icke erhållit några anmärkningar av polismyndighet. Sedan den 11 september 1932, då vederbörande avvecklade sitt mellanhavande med Embassy Club, har han, efter att hava erhållit vederbörligt tillstånd, representerat tvenne norska firmor. Även om det kan råda delade meningar rörande lämpligheten av det tillstånd, som gavs åt vederbörande i maj 1931, borde väl ett utövande av det givna tillståndet efter nära fyra år, sedan verksamheten upphört, icke utgöra sådant hinder för honom att erhålla rättighet att idka rörelse, att anmärkning enligt 107 § regeringsformen bör riktas mot statsråden i den tillförordnade regering som givit ansökningen sin tillstyrkan.

Rörande det av utskottet under 2. anmärkta fallet må erinras därom, att vederbörande inkom första gången till Sverige år 1921 dit hans fader inflyttat redan ett år tidigare. Genom anställning i olika utländska firmor och genom studier, framförallt i England, synes han äga goda insikter i fråga om handelsrörelse, framförallt i pälsvarubranschen. Härom vittnar bland annat den månadsavlöning som han under de senaste åren uppburit. Intet torde väl vara att erinra mot att en för uppdraget väl kvalificerad person startar egen rörelse inom pälsvarubranschen och idkar grosshandelsrörelse med viltskinn vid Stockholms frihamn. Vad vederbörande låtit komma sig till last är, att han under tiden 8 december 1927—10 december 1934 12 gånger blivit ådömd böter för överträdelse mot motorfordonsförordningen och 6 § i särskilda ordningsföreskrifter för Stockholm samt en gång för förseelse mot kungl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet. Sammanlagda bötesbeloppet uppgår till 925 kronor. Därest vederbörande visar sig olämplig att föra motorfordon, tillkommer det vederbörande myndighet att indraga körkortet. Förseelserna hava icke lett till ett dylikt beslut. Att låta dessa överträdelser mot motorfordonsförordningen och ordningsföreskrifter utgöra ett absolut hinder för erhållandet av tillstånd att inom riket idka rörelse, finna vi mindre lämpligt, i synnerhet som personen i övrigt befunnits vara väl kvalificerad att utöva den erhållna rättigheten.

Vi hava sålunda icke funnit tillräckliga skäl föreligga att besluta anmärkning mot medlemmarna av tillförordnade regeringen, ministern för utrikes ärendena Sandler samt statsråden Wigforss, Levinson och Vennerström.»

B) Reservationsvis framställda anmärkningsyrkanden.

VII.

av herr *Pehrsson* i Göteborg, som anfört följande:

»Det åligger, jämlikt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen, då förbrytelser mot denna lag yppa sig, chefen för justitiedepartementet i hans egenskap av övervakare av tryckta skrifers allmängörande — med undantag som här icke komma i betraktande — antingen han funnit kvarstad böra äga rum eller endast åtal vid laga domstol, skriften ofördröjligen och omedelbart till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna.

Vid utskottets företagna granskning har jag funnit följande i justitiedepartementets diarium över tryckfrihetsärenden angivna skrifter vara av den beskaffenhet, att de bort föranleda, att chefen för justitiedepartementet i anledning av dem vidtagit åtgärder enligt § 4 mom. 3 i tryckfrihetsförordningen.

a.

Nr 249 i justitiedepartementets diarium.

Chefens för justitiedepartementet ombud i Göteborg har med skrivelse den 19 juni 1935 insänt ett exemplar av tidningen 'Minareten' nr 21 den 15 juni 1935, varuti en artikel med rubrik: 'Hemsk barnatortyr' bland annat läses:

'För en tid sedan nådde mig budet om ett nytt övergrepp mot en flicka. Hon intogs för ett år sedan på Hornö skyddshem, därför att hon varit tillsammans med en man. Nu bör vi märka, att flickan redan för några år sedan inför prästen avlagt könsmognadsexamen, då hon i kyrkan tog första supen. Hon var alltså könsmogen. Inte fråga om sedlighetsbrott. Inga konsekvenser! Hon hade bara varit med en ung man, som var gift.'

Det synes mig vara uppenbart, att nämnda artikler innebär missbruk av tryckfriheten. Detta »gäckeri av den allmänna gudstjänsten» faller under § 3 mom. 3 tryckfrihetsförordningen och är straffbart enligt 7 kapitlet 2 § strafflagen.

Det är visserligen motbjudande att i riksdagens tryck intaga detta skändliga gäckeri med den gudstjänstakt, barnens confirmation och första nattvardsgång, vilken har så djupt fäste i vårt folk i alla dess lager och är en så högt skattad kyrkans och hemmens högtid.

Sedan justitieministerns ombud sin plikt likmätigt gjort föreskriven anmälan och därigenom uppmärksamheten fästats på vad sålunda förekommit i nämnda tidningsartikel, av vars gäckeri med det heliga jämväl 'allmän förargelse kommit', utan att justitieministern vidtagit åtgärd, har jag icke kunnat underlåta att yrka anmärkning enligt 107 § regeringsformen mot t. f. justitieministern, statsrådet Levinson, för denna uraktlåtenhet att, trots lagens tydliga föreskrift, överlämna den anmälda tidningsartikeln till justitiekanslerns laga åtgärd.

b.

Nr 292 i justitiedepartementets diarium.

Chefens för justitiedepartementet ombud i Göteborg har i skrivelse den 26 juli 1935, med biläggande av nedanstående polisrapport, fästat chefens för justitiedepartementet uppmärksamhet på det enligt kriminalpolisens så väl som ombudets mening uppenbara brott mot § 3 mom. 13 tryckfrihetsförordningen, som är straffbart jämlikt 18 kapitlet 13 § i strafflagen, vilket här föreligger.

Polisrapporten var så lydande:

'Tisdagen den 23 juli 1935 inkom med posten till kriminalpolisen en så lydande skrivelse:

Göteborg, måndag, den 22 juli 1935.

Till Detektiva Polisen,
Kriminalavdelningen,
Göteborg.

Refererande till dagens telefonsamtal översänder jag inneliggande masskorsband, som min son emottagit från — — —, och ber jag få meddela, att min son går i 3:e klass på Realläroverket och är 14 år. Antagligen har ovan nämnda firma skaffat sig adressen genom någon skolkatalog.

Kunde något göras för att stoppa en distribuering av ovan nämnda slag, vore detta ju synnerligen önskvärt.

Högaktningsfullt
X.

Vid skrivelsen fanns fogad en tryckt prislista, innefattande erbjudande att inköpa vissa preventivmedel, 'nakenhetskulturfotos' m. m.

Med hänsyn till att brott mot tryckfrihetsförordningen föreligger har utredning härstädes icke verkställts.'

Denna anmälan föranledde ingen åtgärd.

Nämnda reklamhäfte med dess ohöljda pornografiska framställning — varje känsla av anständighet förbjuder ett återgivande av dess 'tukt och sedlighet' sårande detaljer — har, såsom det medföljande kuvertet utvisade, utgått såsom m a s s k o r s b a n d. Om någonsin lagens ord: 'under sådana förhållanden att allmän fara för andras förförelse därav kommer' äro tillämpliga, gäller det här, då skriften i fråga utsänts till minderåriga, en synnerligen försvårande omständighet.

Omsorgen om det uppväxande släktet är en hjärteangelägenhet för vårt folk. Och det torde näppeligen vara möjligt att finna föräldrar, som icke med harm och sorg se slika oblyga tilltag att i ohöljt geschäftssyfte förgifta deras barns unga sinnen och vilka icke skulle livligt önska att sådana brottsliga affärsmetoder måtte stävjas.

Då ett så markant tillfälle givits att i ovedersäglig anslutning till lagens klara och oförtydbara ordalag befordra en förbrytelse av denna art till laga dom, den skyldige till straff och andra till varnagel, och denna anmälan, som gjorts under ämbetsansvar av ombudet och polismyndigheten i vederbörande samhälle och jämväl av en representant för föräldrar, dock icke föranlett

någon åtgärd från statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som är lagens högsta vårdare i riket, har jag icke kunnat underlåta att i utskottet yrka anmärkning enligt 107 § regeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, vilken synes mig i detta fall icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta och icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat».

VIII.

(Protokoll över socialärenden den 23 maj 1935.)

av herr *Ossbahr*, som med instämmande av herrar *Reuterskiöld*, *Stendahl*, *David Pettersson*, *Karl Bodin*, *Hagström*, *Lundqvist*, *Eriksson* i Toftered och *Nilsson* i Karlstad ansett utskottet hava bort anmärkningsvis anföra följande:

»Sedan fråga väckts om bildande av municipalsamhälle inom delar av Näs och Vivsta skifteslag i Timrå socken och sammanträden hållits för frågans utredande, varvid särskilt yrkades, att även vissa bolag tillhöriga industriområden skulle ingå i municipalsamhället, vilket av bolagen bestämt bestreds, enades man om förordande av ett municipalsamhälle inom vissa angivna gränser och utan medtagande av de omstridda områdena, varefter K. befallningshavande genom utslag den 24 maj 1933 prövade 'med avseende å vad i ärendet förekommit och med stöd av 30 § ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868, 23 § brandstadgan den 15 juni 1923 och 34 § hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 skäligt förordna, att berörda ordningsstadga ävensom vad i brandstadgan och hälsovårdsstadgan är föreskrivet för stad skall i tillämpliga delar gälla det område av Näs och Vivsta skifteslag, som å en av distriktslantmätaren Gunnar Nisbeth år 1933 upprättad karta begränsas av en grön linje; skolande förty angivna område utgöra ett municipalsamhälle, som skall benämnas Vivsta-Näs municipalsamhälle'. Beslutet underställdes, jämlikt anförda stadgors föreskrifter, Kungl. Maj:ts prövning, varjämte hos Kungl. Maj:t besvär anfördes över samma utslag. Kungl. Maj:t fann den 23 maj 1935 på föredragning och hemställan av statsrådet Möller gott, 'utan avseende å de anförda besvären, *dels* fastställa länsstyrelsens ifrågavarande, den 24 maj 1933 meddelade beslut, *dels ock* förordna, att vad i stadsplanelagen är stadgat för stad skall äga motsvarande tillämpning inom samma område, i följd varav bestämmelserna i 82 § byggnadsstadgan om tillämpning av vad i stadgan är föreskrivet för stad skola lända till efterrättelse för området. Det sålunda bildade municipalsamhället skall benämnas Vivsta-Näs municipalsamhälle. De sålunda meddelade föreskrifterna skola träda i tillämpning den 1 juli 1935.' — — — Slutligen anbefalldes Kungl. Maj:t länsstyrelsen 'att verkställa ytterligare utredning i syfte att med ifrågavarande municipalsamhälle må kunna införlivas därtill belägna, Vivsta varvs aktiebolag och Svenska cellulosaaaktiebolaget tillhöriga områden'.

Utskottet erinrar, att bestämmelserna om underställning hos Kungl. Maj:t av K. befallningshavandes beslut om bildande av municipalsamhälle enligt de s. k. stadsstadgorna innebära å ena sidan, att frågan skall av K. befallningshavande prövas och genom beslut avgöras, men å den andra, att detta beslut icke blir gällande, med mindre detsamma av Kungl. Maj:t fastställs. Omedelbart kan Kungl. Maj:t icke upptaga frågan, och Kungl. Maj:ts prövning av underställningsärendet avser icke annat eller mera än ett fastställande av beslutet, därest detsamma icke finnes kränka någons rätt eller berättigade intresse, särskilt med hänsyn till den diskretionära maktutövning, som vid beslutets givande måste äga rum.

I nu förevarande fall har Kungl. Maj:t, utan avseende å besvären, fastställt underställningsbeslutet om municipalsamhällets bildande och därutöver, jämlikt stadsplanelagens bestämmelser, direkt förordnat om motsvarande tillämpning inom området i fråga av samma lags stadganden om stad. Men Kungl. Maj:t inskränkte sig icke härtill, utan anbefallde länsstyrelsen att verkställa ytterligare utredning i syfte att med ifrågavarande municipalsamhälle skulle kunna 'införlivas' vissa därtill belägna områden.

Redan angivandet av utredningens syfte såsom ett 'införlivande' med det nybildade municipalsamhället av vissa i beslutet ej berörda områden verkar egendomligt, då med ett municipalsamhälle, vilket icke faller under den kommunala indelningsändringslagen och icke självt utgör någon egen kommun, icke lagligen kan 'införlivas' något som helst annat område; det enda, som kan ske, är att visst område i vanlig ordning lägges under en eller flera av stadsstadgorna, varvid det därigenom uppkommande municipalsamhället, i den mån dess område mer eller mindre sammanfaller med ett redan upprättat municipalsamhälles område, icke, såsom tidigare kunde ske, organiseras såsom särskilt samhälle, utan utgör ett samhälle med eventuellt olika rätt gällande för olika delar av detsamma. Härav följer, att den utredning, som Kungl. Maj:t anbefallt, överhuvud icke kan leda till något resultat, som beror av Kungl. Maj:ts omedelbara avgörande, utan på sin höjd till ett förslag, som K. befallningshavande har att pröva, dock utan någon som helst skyldighet att vid prövningen fatta ett positivt beslut, som skall underställas Kungl. Maj:t. Under sådana förhållanden innebär Kungl. Maj:ts utredningsbefallning å ena sidan ett ingripande i länsstyrelsens handhavande av en maktbefogenhet, mot vars eventuella missbruk underställningsinstitutet skapats såsom garanti, i annan ordning än detta institut förutsätter, och å den andra ett äventyrande av Kungl. Maj:ts egen auktoritet, då den anbefallda utredningen icke kan föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, därest länsstyrelsen finner utredningen icke leda till något beslut, som skall underställas.

Oavsett detta är Kungl. Maj:ts berörda utredningsbefallning att betrakta såsom ett initiativ, vilket enligt gällande rätt tillhör i första hand vederbörande menighet eller enskilda och i andra hand länsstyrelserna såsom ansvariga för en lämplig utveckling av bebyggelseförhållandena inom länet.

Utskottet finner det anmärkningsvärt, att departementschefen dels förbiset, dels åsidosatt gällande bestämmelser i ämnet, vilka, så länge de icke i be-

hörig ordning ändrats, böra under Kungl. Maj:ts hägn upprätthållas. Med hänsyn härtill och då ett fortsättande på den inslagna vägen måste anses betänkligt, har utskottet beslutat anmärkning mot föredraganden, statsrådet Möller, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.»

IX.

(Protokoll över socialärenden den 20 december 1935.)

1) av herr *Ossbahr*, som med instämmande av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Stendahl*, *Rydberg*, *Carlström*, *Pehrsson* i Göteborg och *Lindskog* yttrat:

»Tyske undersåten Herbert Lebram, medicine doktor vid Berlins universitet samt tysk legitimerad läkare, har i ansökan till Konungen den 20 maj 1935 med åberopande av sitt ekonomiska trångmål och internationella hänsyn anhållit om tillåtelse att vid sidan av sin befattning såsom oavlönad assistent för uteslutande nervpunktmassage vid serafimerlasarettet även få åtaga sig en av legitimerade läkaren dr Henrik Berg erbjuden befattning såsom assistent åt dr Berg uteslutande i nervpunktmassage.

Medicinalstyrelsen har efter hörande av gymnastiska centralinstitutet avgivit utlåtanden den 3 augusti och den 13 november 1935, däri ansökningen avstyrkts.

Genom beslut den 20 december 1935 (nr 72 i protokollet över socialärenden — föredragande, statsrådet Möller) har Kungl. Maj:t förklarat den omständigheten, att Lebram icke vid gymnastiska centralinstitutet eller vid enskilt gymnastiskt institut, som av Kungl. Maj:t undfått examensrätt, genomgått för sjukgymnast föreskriven lärokurs, tills vidare ej utgöra hinder för honom att inom riket utöva verksamhet som sjukgymnast.

I ansökningen framhåller Lebram, bland annat, att han ej blivit utvisad ur Tyskland, att han är född den 2 maj 1900, att han är av judisk börd, att han 1924 blev medicine doktor vid Berlins universitet och att han 1925 erhöll approbation som läkare. På grund av sin judiska börd och då han icke under kriget tjänstgjort 6 månader vid fronten, framtogs honom den 1 juli 1933 rätt att tjänstgöra såsom sjukkasseläkare, och då detta utgjort hans förnämsta inkomst kunde han icke försörja sig på sin enskilda praktik. Han kunde endast erhålla fattigunderstöd med 10 mark i veckan. I december 1933 begav han sig till Stockholm, där han av generalfältläkaren Bauer, styrelseledamot i organisationen till hjälp för landsflyktiga intellektuella, hänvisades till professorn Nils Antoni. Han har tjänstgjort hos professorn Antoni på serafimerlasarettets nervklinik såsom oavlönad assistent. Lebrams anställning hos dr Berg skulle däremot bliva avlönad.

Lebram har erhållit vederbörligt uppehållstillstånd av socialstyrelsen i olika omgångar. I maj 1934 begärde han förlängt uppehållstillstånd och tillstånd att fritt praktisera beträffande s. k. nervpunktmassage. Medicinalsty-

relsen avstyrkte ansökningen samt åberopade utlåtande av professor Marcus, och socialstyrelsen meddelade endast förlängt uppehållstillstånd. I januari 1935 begärde dr Berg hos socialstyrelsen tillstånd att anställa Lebram. Medicinalstyrelsen avstyrkte och framhöll, att assistent hos läkare ej finge utöva läkekonsten utan att vara legitimerad läkare samt att för sjukgymnastikverksamhet fordrades, utom viss utbildning, även medicinalstyrelsens tillstånd, vilket endast meddelas svenska medborgare. Socialstyrelsen biföll icke dr Bergs anhållan.

Professorn Marcus har i sina omnämnda utlåtanden redogjort för den medicinska innebörden av nervpunktmassage och framhållit, att den medför avsevärda kostnader. Professorn Marcus åberopar författare på området, vilka exempelvis yttrat: 'Den Cornelius'ska nervpunktmassagen består däri att känsliga tryckpunkter, som finnas hos varje nervös människa i en smärtande kroppsdel först retas genom tryckande rivningsrörelser och sedan lugnas. Massören känner 'objektivt' 100-tals sådana punkter till vilkas behandling ofta månadslånga kurer äro nödvändiga, som medföra avsevärda kostnader. Verknings sättet är obekant. I färskta fall blir det ofta misslyckanden och försämringar, och behandlingen tåles helt enkelt ej av de sjuka. Nervpunktmassörerna vilja åter förlägga hysterien till periferin och föras därigenom mer än ett halvt århundrade tillbaka.'

Vidare anför professorn Marcus:

'Av vad jag ovan anført torde framgå att nervpunktmassagen är föråldrad, obekant till sin vetenskapliga grund, att den sannolikt oftast till sina resultat bygger på förefintligheten av en neuros samt att den kan medföra skada.

Något skäl att medverka till införande av kunskapen av denna behandling för de medicinska studerandena synes därför ej förefinnas.

Vad till sist uppgiften av dr Lebram att metoden hittills ej skulle vara känd i Sverige beträffar, så är det ju egendomligt att en främling så kategoriskt faller ett sådant yttrande beträffande massagebehandling i ett land som är föregångslandet i detta avseende.

Enligt vad jag förvissat mig om av flera framstående läkare och sjukgymnaster inom detta område är tvärtom nervpunktmassagen väl känd här sedan länge men har befunnits utan större betydelse varför den övergivits. Det torde ej heller vara obekant att vår kända sjukgymnast Kellgren i Sanna i stor utsträckning använde denna och liknande behandlingsmetoder redan för mycket länge sedan.

Om vi gå till våra handböcker i ämnet, finna vi i Wides arbete utförliga redogörelser för punktmassagen. Där har visserligen Wide ställt sig på en mera vetenskapligt anatomisk ståndpunkt beträffande nervpunkternas utbredning och framträdande där nerverna anträffas i sitt perifera förlopp. Det är nervpunkterna enligt Valleix kända framställning av smärtpunkterna.'

Sedan Lebram inkommit med ny skrift och därvid åberopat intyg av, bland andra, professorn Antoni, vilken, utan att vara i stånd att avgiva definitivt omdöme om värdet av metoden i fråga, intygar att Lebram haft god framgång med sin behandling och gjort ett antal sjuka god nytta, har professorn Marcus avgivit nytt utlåtande och därvid anført bland annat:

'Jag bar därför genom de kompletterande handlingarna icke fått någon anledning att ändra det i mitt förra utlåtande till Kungl. Styrelsen avgivna yttrandet att jag icke finner nyttan bevisad för den s. k. nervpunktmassagens undervisning eller utövande.

Såsom jag emellertid i mitt förra yttrande angav torde intet vara att invända mot att doktor Lebram, om honom så medgives av nervkliniken föreståndare, att därstädes under dennes ledning fortfarande få underställa den av honom utövade behandlingen en sakkunnig prövning eller att eventuellt denna behandlingen finge ske under ansvar och ledning av andra särskilt sakkunniga svenska läkare såsom t. ex. vid Åsö sjukhus, Gymnastiska Centralinstitutet eller Arvidssons Institut.

Då emellertid doktor Lebram i sin senaste anhållan begär arbetstillstånd för självständig verksamhet såsom utövare av nervpunktbehandling, torde denna verksamhet falla utanför befogenheten av personer, som icke äro legitimerade läkare eller legitimerade sjukgymnaster. Då dessutom, såsom jag förut framhållit, metoden kan medföra en viss fara för därmed behandlade patienter, kan jag fortfarande, hur behjärtansvärt jag än anser ett beviljande av uppehålls- och arbetstillstånd för en väl vitsordad läkare, som utan grund berövats sina förvärvsmöjligheter i hemlandet vara, likväl tyvärr icke finna stöd för tillstyrkande av ett arbetstillstånd i den omfattning som doktor Lebram begär det.'

Medicinalstyrelsen fann intet hava förekommit, som kunde ändra styrelsens tidigare ståndpunkt.

I nu förevarande ärende har gymnastiska centralinstitutet avgivit yttrande den 10 juli 1935 och därvid, under hänvisning till av t. f. läraren i sjukgymnastik, legitimerade läkaren Th. Julén, avgivet utlåtande samt i betraktande av den rådande stora arbetslösheten inom förevarande fack avstyrkt bifall till ansökningen.

Dr Julén anför bland annat:

'Av ovanstående framgår att nervpunktmassage är en sedan länge känd behandlingsform i vårt land och att den utgör en gren av vår gängse sjukgymnastikbehandling. Naturligtvis måste en utövare av denna specialitet komma att genom sin verksamhet verka direkt konkurrerande med läkare, som ägna sig åt läkarspecialiteten: sjukgymnastik och massage, samt med våra legitimerade sjukgymnaster. Huru dr Lebram kan komma till ett motsatt resultat på denna punkt är obegripligt.

Slutligen bör väl av en utländsk läkare, som vill praktisera i en behandlingsgren hörande till vår svenska läkarspecialitet: sjukgymnastik och massage, fordras samma kompetens som av hans svenska kolleger. Som minimifordringar för denna specialitet upptages bl. a. genomgången godkänd kurs uti ämnet sjukgymnastik. Detsamma synes mig gälla om dr Lebram dispensvägen vill söka legitimation som sjukgymnast. Även här bör fordran på genomgången fullständig kurs i hela ämnet vara en oavvislig fordran.

Med stöd av ovanstående och med fullt instämmande uti vad professor H. Marcus i ärendet yttrat får jag härmed avstyrka dr Lebrams anhållan om arbetstillstånd i den omfattning, som i hans inlägga begäres.'

Medicinalstyrelsen har, med överlämnande av dessa yttranden, icke funnit skäl tillstyrka bifall till ansökningen.

Legitimerade sjukgymnasters centralråd har inkommit med skrift och därvid anfört:

'Det torde vara Eders Kungl. Maj:t väl bekant, att försörjningsmöjligheterna för leg. sjukgymnaster i Sverige äro utomordentligt svåra, och att till följd härav en mängd kvalificerade svenska leg. sjukgymnaster gå utan arbete. Ur denna synpunkt måste det givetvis väcka starka betänkligheter, om en utländsk undersåte skulle tillåtas öka den redan förut svåra konkurrensen.

Om det varit fråga om att i svensk sjukgymnastik införa en här förut icke känd nyhet, hade väl saken icke legat till på samma sätt, och Centralrådet hade under dylika omständigheter naturligtvis ej velat försöka motsätta sig, att tillfälle gavs att på så sätt rikta den svenska sjukgymnastiken med en ny och värdefull behandlingsmetod. Emellertid torde det ligga så till att den 'nervpunktmassage' varom här är fråga, långt ifrån att utgöra någon epokgörande nyhet, tvärtom under benämning nervtryck ingår som en elementär beståndsdel i den svenska sjukgymnastiken. Under dylika omständigheter finnes, så vitt centralrådet kan förstå, intet som helst skäl, varför arbetstillstånd skulle meddelas i detta fall.

Centralrådet vågar därför i underdånighet hemställa

att Eders Kungl. Maj:t icke måtte giva ovan nämnda Lebram tillstånd att utöva sjukgymnastisk verksamhet i Sverige.'

Lebram har därefter inkommit med ny skrift angående nervpunktmassagen, i anledning varav medicinalstyrelsen den 13 november 1935 och Gymnastiska Centralinstitutet den 23 oktober 1935 avgivit nya utlåtanden. Institutet vidhöll sitt avstyrkande utlåtande. Medicinalstyrelsen återopade vad professorn R. Haglund anfört vid sammanträde med direktionen över Gymnastiska Centralinstitutet nämnda den 23 oktober:

'Lebrams framställning styrker mig i min förut uttalade uppfattning om det oberättigade i att anse den ifrågavarande 'nervpunktmassagen' som en speciell, ny terapiform, för vilkens införande i vårt land särskilda åtgärder skulle kunna anses önskvärda.

Den behandling L. i denna sista skrivelse skildrar är — såvitt jag förstår — till punkt och pricka en sedan långliga tider i svensk undervisning för sjukgymnaster beskriven och i sjukgymnastisk verksamhet av läkare och sjukgymnaster utövad behandlingsmetod. Hundraden, ja tusenden av sjukdomsfall ha i svensk läkare- och sjukgymnastpraxis undersökts och behandlats på alldeles samma sätt och med lika stor framgång som av L., såvitt av handlingarna kan bedömas. Att man inom modern medicin efter hand fått nya förklaringar på metodens innebörd och effekt, som utgöra framsteg (Cornelius och andra), gör själva behandlingsmetoden ej ny och okänd. Möjligheter och material för fortsatta forskningar på området stå varje intern-medicinsk och neurologisk kliniker till buds utan inkallande av utländska hjälpkrafter. En del utlåtanden i handlingarna dokumentera för mig på det tydligaste sätt det allmänt kända och enligt min mening sorgliga förhållandet, att man inom det internmedicinska området på senare tider ej värdesatt de mekanoterapeutiska metoderna tillräckligt och därför ej heller ha större egen kännedom om desamma värde vid en hel del mycket vanliga nevralgiska affektioner m. fl. En slående kontrast till den stora uppskattning, som de mekanoterapeutiska metoderna fått inom det kirurgiska och ortopediska området av läkekonsten.

Jag vidhåller således min tidigare i direktionen hävdade mening, att saktliga skäl av medicinsk betoning för tillstyrkande av det sökta arbetstillståndet saknas; jag har ej anledning att yttra mig om event. förefintliga humanitära resp. filantropiska skäl för en tillstyrkan.'

Medicinalstyrelsen har vidare förklarat, att den s. k. nervpunktmassagen icke representerar någon ny vetenskaplig landvinning, som skulle lämna medicinska skäl för bifall till framställningen. Vidare yttrar styrelsen:

'Om man utom de medicinska synpunkterna även anlägger rent humanitära sådana, kan det å ena sidan anföras skäl för att även vårt land i viss utsträckning söker bereda utan eget förvållande hemlösa flyktingar möjligheter för uppehåll och sysselsättning härstädes för sin utkomst. Å andra

sidan lärer det vara oundgängligt att bedöma dessa skäl med beaktande av inom landet rådande förhållanden beträffande utkomstmöjligheterna för de svenska yrkesutövare, det här närmast gäller. Av vad som härutinnan anförts framgår, att inom sjukgymnasternas fack för närvarande i vårt land råder stor arbetslöshet, vilket delvis sammanhänger med att svenska förut i utlandet verksamma sjukgymnaster numera i rätt stor utsträckning måst förlägga sin verksamhet till hemlandet.

Under återopande av vad ovan anförts får medicinalstyrelsen meddela, att styrelsen vidhåller sin förut framställda hemställan att den gjorda ansökningen icke måtte föranleda någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd.'

Lebram har slutligen till Kungl. Maj:t den 12 dec. 1935 ingivit ett intyg av prof. Antoni, där Antoni lämnar redogörelse för ifrågavarande metod i enlighet med vad Lebram gjort i sina förut ingivna skrifter samt anför, bland annat, att 'den tillhör de hos oss så brukliga och välkända massagemetodernas grupp, närmare bestämt har likhet med vissa särskilda till detta område hörande metoder, framför allt den Kellgrenska nervmassagen, men icke är identisk med den senare.' Vidare anför Antoni:

'Corneliusmetoden har haft visst, om också omstritt anseende i Tyskland, såsom framgår av den särskilt för densamma inrättade polikliniken vid Charitésjukhuset i Berlin. Den har, mig veterligt, icke tillföre praktiserats i Sverige, ehuru framstående svenska fysioterapeuter säga sig ha hört den fördelaktigt omnämnas redan för länge sedan. Den är — som jag ber att få sammanfattningsvis säga — någonting i viss mån säreget och för vårt land nytt, icke oundgänglig men dock av bestämt värde, visserligen endast för relativt oskyldiga åkommor som också kunna med framgång behandlas med andra, hos oss brukliga metoder.'

Beträffande de resultat som Lebram uppnått föreligger följande handlingar:

'Statistiken

å resultaten av behandlingen medelst 'Nervenpunktmassage' enligt Cornelius' system. Behandlingarna hava utförts fr. o. m. den 1 mars 1934 till den 26 maj 1934 samt sedan den 1 oktober 1934 på Serafimerlasarettets nervpoliklinik, Stockholm.

Det föreligger hittills ett antal av 74 avslutade behandlingar (52 kvinnor, 21 män, 1 flicka på 11 år).

Indikation	hela antalet	botade	bättre	obotade	Vanlig massage har tidigare använts utan framgång
1) diffus kephalalgi	26	22	3	1	i grupp nr 1 hos 3 numera
2) supraorbitalisneuralgi	17	15	1	1	botade fall
3) infraorbitalisneuralgi	9	5	1	3	i grupp nr 2 hos 2 numera
4) infraorbitalis- och mentalisneuralgi	1			1	botade fall
5) occipitalisneuralgi	5	4	1		i grupp nr 3 hos 4 numera
6) neuralgier i örontrakten	3	3			botade fall
7) myalgier	3	2	1		i grupp nr 5 hos 1 numera
8) ischias	1		1		botat fall
9) brachialisneuralgi	2	2			i grupp nr 7 hos 1 numera
10) skrivkramp	3	2	1		botat fall
11) annat slags spasmer	3	2	1		i grupp nr 9 hos 2 numera
12) diffus muskelvärk hos en hysterica	1			1	botade fall
S:a	74	57	10	7	En fullständig kur består utav ungefär 10—25 behandlingar.
	%	77	13.5	9.5	

Stockholm den 17 april 1935.

Dr. med. *Herbert Lebram*,
tysk leg. läkare.

Undertecknad har följt d:r Lebrams verksamhet vid nervpolikliniken och vitsordar härmed, att hans behandlingsmetod i därför ägnade fall giver mycket goda resultat.

D. 18/4—35.

Ragnar Bringel,
bitr. läkare.

Serafimerlasarettets poliklinik för nervsjukdomar.

Professor Nils Antoni, Östermalmsgatan 45 n. b., Stockholm.

Undertecknad intygar härmed, under hänvisning till bifogade statistik, vilken bekräftats av min förste polikliniska assistent, dr Ragnar Bringel, att den av tyske läkaren H. Lebram utövade s. k. »Nervenpunktmassage» visat sig vara av bestämt värde såsom behandlingsmetod för en del vid polikliniken förekommande sjukdomstillstånd, att den närmare bestämt visat sig överlägsen de å samma fall förut prövade behandlingsmetoderna. Indikationsområdet för metoden utgöres av en del olikartade nerv- och muskelsmärter, berör knappast några farliga eller organiskt förstörande sjukdomar, dock talrika fall, som efter allmän erfarenhet i stor utsträckning medföra avsevärd inskränkning av vederbörandes arbetsförmåga och sålunda äga social betydelse. Metoden själv kan kallas, om också knappast oundärlig, dock nyttig och välkommen i vår terapeutiska arsenal,

Stockholm den 8/2 1935.

Nils Antoni,
leg. läk., professor i nervsjukdomar
vid Karolinska Institutet.

I lagen den 2 augusti 1927 om utlännings rätt att här i riket vistas stadgas bl. a.:

7 §. Över tre månader äger utlännning icke uppehålla sig här i riket utan särskilt tillstånd (uppehållstillstånd), med mindre visering för honom fortfarande gäller; dock må utan sådant tillstånd utlännning, som på grund av födseln varit svensk medborgare, ävensom dennes make och ogifta barn i äktenskap under tjuguettt år vistas härstädes intill sex månader från ankomsten.

8 §. Upphållstillstånd meddelas av socialstyrelsen.

I ärende angående sådant tillstånd skall yttrande avgivas av K. B. i det län, där utlännningen vistas, eller, om han befinner sig utom riket, av svensk beskickning eller konsul, vilken är behörig meddela visering.

Upphållstillstånd skall meddelas för viss tid.

Bevis om uppehållstillstånd skall tecknas å legitimationshandlingen.

13 §. Utlännning äger icke utan särskilt tillstånd (arbetsstillstånd) här i riket antaga eller innehava anställning i annans tjänst (arbetsanställning), med mindre för honom gäller visering, som innefattar tillstånd därtill.

Till arbetsanställning är ej att hänföra anställning i statens tjänst.

14 §. Utan arbetsstillstånd må utlännning ej heller här i riket utöva verksamhet, som föranledes av tjänsteanställning utomlands i annan egenskap än såsom handelsresande, med mindre för honom gäller visering, som i 13 § sägs.

Vad nedan i denna lag stadgas om arbetsanställning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om verksamhet, som nu är sagd.

15 §. Arbetstillstånd meddelas av socialstyrelsen.

I ärende angående sådant tillstånd skall socialstyrelsen, där ej ärendet är av synnerligen brådskande natur eller andra särskilda omständigheter föreligga, inhämta utlåtande från offentlig arbetsförmedlingsanstalt för den ort, där arbetsanställningen skall innehavas, ävensom bereda sammanslutningar av arbetsgivare eller arbetare inom verksamhetsområdet i fråga tillfälle att uttala sig.

Arbetstillstånd skall meddelas för viss tid och skall avse visst slag av arbete.

Bevis om arbetstillstånd skall tecknas å legitimationshandlingen.

Vid tiden för Kungl. Maj:ts här ifrågavarande beslut hade Lebram uppehållstillstånd, men däremot icke s. k. arbetstillstånd.

Beträffande rådande arbetsförhållanden hänvisas till Sociala Meddelanden nr 1/1936.

Även om Lebram vid utövandet av sin verksamhet såsom oavlönad assistent hos professorn Antoni å serafimerlasarettets nervklinik visat skicklighet och kunnighet såsom massör, framgår dock otvetydigt av de i ärendet avgivna utlåtandena av såväl kungl. medicinalstyrelsen och kungl. gymnastiska centralinstitutet som deras vederbörande sakkunniga läkare, att Lebrams massagemetod icke representerar någon ny vetenskaplig landvinning och icke heller kan tillföra svensk sjukgymnastik några nya rön av sällsynt betydelse. Icke ens Antoni vågar göra gällande, att Lebrams behandlingsmetod skulle hava värde för annat än 'relativt oskyldiga åkommor', och Antoni erkänner vidare, att dessa åkommor 'också kunna med framgång behandlas med andra, hos oss brukliga metoder'.

Uppmärksammas bör vidare, att Kungl. Maj:t av Lebram icke ens fordrat genomgående av den utbildning och avläggande av de kompetensprov, som krävas utav svenska sjukgymnaster.

Därtill kommer den just på detta område skrämmande arbetslösheten, vilken i och för sig borde utesluta arbetstillstånd av här ifrågavarande art under andra än rent exceptionella omständigheter. Dylika föreligga emellertid icke, och under sådana förhållanden har jag icke kunnat underlåta att inom utskottet yrka anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller, för hans hemställan i nu berörda hänseende.»

2) av herr *Bergman*, som anförde:

»Då i fallet Lebram, trots den sakkunniga myndighetens avstyrkande, viss humanitetshänsyn kunnat tala för ett bifall till ansökningsen, skulle jag för min del tvekat att göra anmärkning, därest det begärda tillståndet beviljats,

sådant det av sökanden begärts, nämligen för den speciella av honom angivna verksamheten. Men då Kungl. Maj:ts beslut går långt utöver vad sökanden begärt och innebär ett medgivande för sökanden att här i landet verka som sjukgymnast i allmänhet, synes detta, såväl med hänsyn till arbetslösheten bland svenska sjukgymnaster som med hänsyn till det opåkallade i att överskrida den gräns som sökanden själv uppdragit, vara anmärkningsvärt.»

X.

(Protokoll över socialärenden.)

av herr *Ossbahr*, som med instämmande av herrar *Rydberg*, *John Björck*, *Rahmn*, *Carlström*, *Lindskog*, *Olsson* i Mora och *Lundqvist* yttrat:

»Kungl. Maj:t har genom beslut den 12 april 1935 under nr 39 i protokollet över socialärenden uppdragit åt tredje polisintendenten i Stockholm *Alvar Zetterquist* och extra fiskalen i Svea hovrätt *Erik Alexandersson* att verkställa särskild inspektion av *Fröbergsska* stiftelsens skyddshem för gossar å *Norrgård* i Kalmar.

Vid konseljen inför Kronprinsen-Regenten närvaro samtliga statsråd; dock ej statsrådet *Möller* vid förevarande ärende, vilket enligt särskilt förordnande föredrogs av statsrådet *Undén*.

Över inspektionen avgavs sedermera berättelse (anmäld i statsråd den 17 maj 1935), varjämte Kungl. Maj:t från femte huvudtiteln reservationsanslag för extra utgifter tillerkände *Zetterquist* ersättning med sammanlagt 2,400 kronor och *Alexandersson* med tillhoppa 1,000 kronor (den 7 juni 1935).

Kungl. Maj:t har vidare den 15 juni 1935 under nr 71 i protokollet över socialärenden uppdragit åt *Zetterquist* och *Alexandersson* att för verkställande av utredning angående tillämpningen vid skyddshemmen i riket av meddelade föreskrifter om tillrättavisning av elever förrätta särskild inspektion av de skyddshem, chefen för socialdepartementet bestämde.

Vid konselj inför Konungen närvaro samtliga statsråd, utom socialminister *Möller*. T. f. chef för socialdepartementet var statsminister *Hansson*. *Möller* hade den 7 juni beviljats ledighet den 9—24 juni med statsminister *Hansson* som vikarie fr. o. m. den 9 t. o. m. den 15 juni och med statsrådet *Undén* som vikarie fr. o. m. den 16 t. o. m. den 24 juni.

T. f. socialministern förordnade ovannämnda den 15 juni att inspektion skulle förrättas av skyddshemmet i Råby. Berättelse härom har avgivits och yttranden av Kungl. Maj:t inforrats (protokoll över socialärenden den ^{30/5} 1935, den ^{20/9} 1935 och den ^{30/12} 1935).

Uti ifrågavarande berättelser, vilka äro av stor omfattning, hava *Zetterquist* och *Alexandersson* ingått i kritisk granskning av verksamheten å skyddshemmen. Berättelserna upptaga jämväl hållna förhör med föreståndare och elever ävensom andra personer.

På föredragning och hemställan av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller har Kungl. Maj:t därefter den 30 december (nr 62 i protokollet över socialärenden) med återkallande av den 15 juni 1935 för Zetterquist och Alexandersson meddelat uppdrag bemyndigat chefen för socialdepartementet att utse högst tre personer att för verkställande av i beslutet den 15 juni 1935 omförmäld utredning förrätta särskild inspektion av de skyddshem, nämnde departementschef bestämde. Kostnaderna härför skola utgå av femte huvudtitelns anslag för extra utgifter.

I här omförmälda ärenden nr 39 den 12 april, nr 71 den 15 juni och nr 62 den 30 december 1935 finnas icke några handlingar.

Enligt lag den 6 juni 1924 om samhällets barnavård stadgas i 22 §, att barnavårdsnämnden skall vidtaga särskilda åtgärder beträffande barn under 18 år, som befinnes så vanartat, att särskilda uppfostringsåtgärder krävas för dess tillrättaförande. Visa sig dessa åtgärder gagnlösa bör barnet omhändertagas för skyddsuppfostran (24 §). För skyddsuppfostran omhändertaget vanartat barn skall intagas å skyddshem (35 §), dock att i vissa fall barnet kan omhändertagas i annat hem.

För varje landstingsområde och stad, som ej deltagar i landsting, skall finnas skyddshem. Skyddshem kan även upprättas av annan än landsting eller stad. Skyddshem skall vara försett med ett av Konungen fastställt reglemente. Skyddshem, som upprättas av annan än staten, skall vara godkänt av Konungen. Skyddshem skall stå under ledning av en styrelse. Den närmaste skötseln av skyddshem utövas av en föreståndare.

20 och 21 §§ äro av följande lydelse:

20 §.

Länsstyrelserna hava att var för sitt län vaka över att den barnavårdsverksamhet, varom i denna lag förmäles, ändamålsenligt ordnas och handhaves, så att de barn, vilka äro i behov därav, bliva föremål för de åtgärder, som av omständigheterna påkallas.

Där så prövas påkallat, må länsstyrelse förordna vederbörande tjänsteläkare att verkställa undersökning rörande missförhållande i avseende å barns vård.

21 §.

Jämte det övervakande av samhällets barnavård, som enligt 20 § åligger länsstyrelserna, ankommer det på statens inspektör för fattigvård och barnavård att verka för barnavårdens ändamålsenliga ordnande och främja dess utveckling. I fråga om inspektörens verksamhet i nämnda hänseende meddelar Konungen närmare föreskrifter.

Angående tillsyn över verksamheten vid de i 5 kap. omförmälda skyddshem förordnar Konungen.

Konungen har tillsatt skyddshemsinspektör samt utfärdat instruktion den 8 maj 1925 (S. F. S. nr 133).

I denna instruktion stadgas, bland annat:

§ 1.

Skyddshemsinspektören åligger att under överinseende av statens inspektör för fattigvård och barnavård öva tillsyn över den vid skyddshemmen bedrivna uppfostrings- och undervisningsverksamheten, att med uppmärksamhet följa arbetet därstädes, att genom upplysningar och råd söka stödja personalen i dess arbete samt att med till buds stående medel söka hjälpa skyddshemmen att på bästa sätt fylla sin uppgift att fostra eleverna till goda medborgare.

Vidare har skyddshemsinspektören att med uppmärksamhet följa det vid de allmänna uppfostringsanstalterna bedrivna uppfostrings- och undervisningsarbetet.

§ 2.

1. Inspektören har att genom personliga besök å skyddshemmen enligt av statens inspektör för fattigvård och barnavård fastställd resplan skaffa sig ingående kännedom om sättet för uppfostringsarbetets bedrivande, om lokalernas och materielens beskaffenhet samt om övriga anordningar beträffande elevernas fostran och vård. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt den vid skyddshemmen bedrivna skolundervisningen samt elevernas uppfost-
ran till arbetsduglighet och yrkesskicklighet.

Inspektören skall vid sina besök tillse, att gällande lagbestämmelser och ordningsföreskrifter ordentligt iakttagas. Särskilt har han att ägna uppmärksamhet åt tillämpningen av de om villkorlig och slutlig utskrivning gällande lagbestämmelser ävensom av de för vederbörande skyddshem meddelade föreskrifter om tillrättavisning. Då anledning föreligger till antagande, att skyddshemselev icke är i behov av uppfostran å skyddshem eller lämpligen bör överlämnas till annat skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt, bör inspektören verkställa undersökning härom.

2. Göres hos inspektören anmälan, att styrelse eller föreståndare för skyddshem eller annan vid skyddshem anställd person åsidosatt sin skyldighet, eller finnes eljest anledning antaga, att fel, försummelse eller missbruk föreligger, skall inspektören verkställa undersökning rörande förhållandet i fråga.

När sådant av inkommen anmälan eller eljest påkallas, äger inspektören även utom den fastställda resplanen företaga besök å skyddshem.

§ 3.

Finner inspektören förhållande vid skyddshem giva anledning till anmärkning, skall han därom lämna vederbörande föreståndare meddelande samt tillika giva de anvisningar, som kunna vara påkallade för missförhållandets avhjälpan. Därest så anses nödigt, bör inspektören snarast möjligt även till vederbörande skyddshemsstyrelse lämna motsvarande meddelande och anvisningar. Då, trots erinran, rättelse inom skälig tid ej vidtagits i fråga om anmärkt missförhållande, eller då omständigheterna eljest därtill för-
anleda, skall skriftlig anmälan i saken snarast möjligt göras till vederbörande länsstyrelse.

§ 11.

Det åligger inspektören att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som av statens inspektör för fattigvård och barnavård meddelas angående förande av liggare och dagböcker m. m. samt angående expedition av utgående skrivelser och vård av inkommande handlingar.

I vederbörande statsrådsprotokoll den 12 april och den 15 juni 1935 finnes ingen motivering för beslutet att uppdraga åt särskilda personer att förrätta inspektion av vissa skyddshem, och icke heller finnas, enligt till utskottet från socialdepartementet lämnad uppgift, några till nämnda beslut hörande handlingar.

Vad angår beslutet om inspektion av skyddshemmet å Råby, synes emellertid en den 11 juni 1935 dagtecknad, till departementschefen ställd och 'vördsamt Else Kleen' undertecknad skrivelse hava spelat en framträdande roll. Densamma finnes nämligen intagen i den över inspektionen avgivna rapporten, och därefter heter det i nämnda rapport: 'I anledning härav har utredningen i första hand inriktats på att vinna klarhet rörande de förhållanden, som avses i skrivelsen.'

Skrivelsen var av följande lydelse:

'Herr Statsråd! Härmed tillåter jag mig till Herr Statsrådets kännedom bringa följande: Föreståndaren för Råby skyddshem utanför Lund, fil. kand. O. Eckelin har vid mitt besök å Råby i oktober 1934 uppgivit att 'alla' bestraffningar på Råby ske i närvaro av samtliga elever och av de flesta befattningshavare. Dylikt förfarande utdömes av modärna pedagoger. Föreståndarens uppgifter bekräftas av tre förutvarande elever vid Råby. De ha vidare meddelat att bestraffningar ofta ägde rum vid middagsrasten och vid aftonbön i dagrummet. Vid dessa tillfällen använde sig föreståndaren, som alltid själv utförde bestraffningarna, av en s. k. hundpiska under senare år. Innan 1932 års utgång hände det ofta, i synnerhet vid rymningar, att sådana offentliga bestraffningar verkställdes med långa björkris, vilka dessförinnan under någon tid legat i salt sillake. Dessförutom förekom så gott som dagligen spontana bestraffningar med hundpiskan, vilken av direktör Eckelin bars med en karbinhake fäst i västens ärmringning. Denna sista uppgift vitsordas av direktör Fryklund på Hall, för vilken hr Eckelin visat piskan och berättat vartill den användes. Bestraffningarna synas ha varit av den hårdhetsgrad att delinkventerna slagits blodiga.

Stockholm den 11 juni 1935.

Vördsamt
Else Kleen.'

Beträffande inspektionen av skyddshemmet å Norrgård synes en liknande anledning hava förelegat, ty i en av Else Kleen å Albert Bonniers förlag den 26 februari innevarande år utgiven bok, 'Skyddshemmen', finnes följande intaget: 'T. T. 16. 4. 1935. Regeringen har uppdragit åt tredje polisintendenten Alvar Zetterquist och extra fiskalen i Svea hovrätt Erik Alexanderson att verkställa särskild inspektion av Fröbergiska stiftelsens skyddshem för gossar på Norrgård i Kalmar. Inspektionen har föranletts av regeringens önskan att utröna huruvida oregelmässiga bestraffningar av elever av svårare art förekommit och har tillkommit efter en anmälan, undertecknad av fru Else Kleen och direktören Olof Fryklund på Hall. Ärendet avgjordes i fredagskonseljen på föredragning av statsrådet Undén.'

Anledningen till Else Kleens besök å skyddshemmen framgår av ett i

nämnda bok återgivet brev, vilket enligt uppgift i boken skrivits »på socialdepartementets gula 'privata' papper». Brevet var av följande lydelse:

'Till Vederbörande vid skyddshemmen. Min fru, som är mycket intresserad för skyddshemsverksamheten i vårt land, befinner sig för närvarande på en resa, under vilken hon kommer att besöka några av skyddshemmen. Jag vågar nu anhålla, att styrelseledamöter och föreståndare för skyddshem, som hon besöker, bereda henne tillfälle att på ort och ställe göra alla de studier och iakttagelser, som hon önskar. Det är min övertygelse, att hennes studier komma att verksamt bidra till en utveckling i rätt riktning av skyddshemsverksamheten i vårt land.

Stockholm den 16 oktober 1934.

Gustav Möller.'

Uppenbart är, att 'Vederbörande vid skyddshemmen' i sin i förhållande till socialdepartementet underordnade ställning i stor utsträckning måst uppfatta skrivelsen icke blott som en rekommendation utan som en befallning från departementschefen, och detta så mycket hellre, som Else Kleen, såsom även av brevet framgår, ju i realiteten är statsrådinnan Möller.

I betraktande av här anförda omständigheter och under hänvisning till §§ 9 och 10 regeringsformen har jag inom utskottet icke kunnat underlåta att å de föredragande departementscheferna, statsrådet Undén i vad avser Kungl. Maj:ts beslut den 12 april 1935 och statsministern Hansson beträffande Kungl. Maj:ts beslut den 15 juni 1935, yrka anmärkning enligt § 107 regeringsformen, enär vid fattande av tvenne så uppseendeväckande beslut som att, med förbigående av de ordinarie inspektionsmyndigheterna, förordna särskild inspektion av vissa skyddshem genom bl. a. chefen för Stockholmspolisens kriminalavdelning, anledningen härtill icke angivits vare sig i statsrådsprotokollen eller i några till vederbörande beslut hörande handlingar.»

XI.

(Protokoll över socialärenden den 10 maj och 7 juni 1935.)

av herr *Lundqvist*, som med instämmande av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Hagström*, *Rahmn*, *Bengtsson* i Kullen, *Ossbahr* och *Nilsson* i Karlstad ansett, att utskottet bort uttala följande:

»Den 22 maj 1935 ingav De anställdas Centralorganisation i Sverige till Konungen följande skrift:

'Till Konungen.

De Anställdas Centralorganisation i Sverige (Daco) får härmed i underdånighet anföra följande.

Det arbete som för närvarande pågår inom Internationella arbetsorganisationen berör i flera väsentliga avseenden de anställdas arbetsförhållanden och arbetsvillkor. Man skulle rent av kunna säga att där pågår ett parallellarbete till det som undertecknad centralorganisation söker få utfört i Sverige. Redan år 1931 tog man i Genève ett initiativ i arbetstidsfrågan för de an-

ställdas vidkommande. I år ha tvenne utredningar för yttrande blivit remitterade till vårt sekretariat, nämligen i semesterfrågan och i frågan om ungdomsarbetslösheten. Sekretariatet har ägnat dessa spörsmål en ingående behandling och avgivit vederbörliga yttranden i desamma. Båda dessa frågor äro upptagna på den internationella arbetskonferensens program för i år. Därjämte är upptaget från italiensk sida väckt förslag om förändrad arbetstidslagstiftning, nämligen 40-timmarsvecka för industrin. I fråga om detta sista lagförslag har något yttrande från vår organisations sida icke begärts, ehuru denna principiellt och praktiskt även hör samman med frågan om de anställdas arbetstid. Det torde få anses ganska naturligt, att då frågor av ovanstående beskaffenhet föreligga, av vilka en helt och hållet berör de anställda och två andra äro av lika stor betydelse för de anställda som för kroppsarbetarna, vår centralorganisation, som dock är den ojämförligt mest representativa organisationen för anställda i vårt land, har ett utomordentligt intresse av att följa och om möjligt påverka dessa frågor fortsatta behandling. Det har emellertid icke hittills förunnats oss att bliva representerade vid den internationella arbetskonferensen, ehuru framställningar härom under senare år regelbundet blivit gjorda. Av den anledningen var detta ärende föremål för behandling vid vår organisations ordinarie representantskap söndagen den 19 maj, vilket därvid gjorde följande enhälliga uttalande.

De anställda i vårt land ha vitala intressen att bevaka i det socialpolitiska arbetet. Samma är förhållandet i fråga om det internationella samarbetet på detta område. Vid flertalet av de internationella arbetskonferenser, som ägt rum sedan ungefär ett decennium tillbaka, ha frågor förekommit, som avse dessa arbetstagargrupper i högre grad än kroppsarbetarna. Hittills har det dock ej hänt att vid utseendet av ombud och experter vid dessa konferenser våra regeringar utsett någon representant för tjänstemannarörelsen. Innan de svenska tjänstemännen fingo en representativ sammanslutning, kunde detta anses förståeligt. Men sedan De Anställdas Centralorganisation i Sverige bildades av bl. a. de ledande fackorganisationerna bland anställda, en sammanslutning vars medlemssiffra för närvarande överstiger 28,000, får denna omständighet en annan innebörd. Daco skulle finna det djupt beklagligt om den uppfattningen skulle vinna spridning, att svenska regeringar icke skulle ha sinne för de samhällsgruppers intressen och behov, vilka icke genom starka politiska partibildningar kunna framtvunga ett hänsynstagan- de. Det är naturligt att arbetstagarernas delegat utgöres av representant för Landsorganisationen. Däremot är det mindre ändamålsenligt att samtliga de experter, vilka skola bistå honom, jämväl utgöras av Landsorganisationens män även i de fall, då arbetskonferensen har att handlägga frågor, vilka i högre grad angå de anställda. Sådana frågor äro upptagna jämväl på programmet för innevarande års internationella arbetskonferens. Dacos nu samlade ordinarie representantskap vädjar därför till Regeringen att komplettera de redan utsedda av Landsorganisationen föreslagna tre experterna, med en expert föreslagen av Daco och att även framdeles beakta här framförda synpunkter.

Under åberopande härav tillåta vi oss härmed i underdånighet hemställa,

att Eders Kungl. Maj:t ville bereda vår centralorganisation tillfälle föreslå expert att deltaga i årets internationella arbetskonferens.

Underdånigst

De Anställdas Centralorganisation

V. von Zeipel.

Av tillgängliga handlingar framgår, att Daco även den 22 mars 1933 och den 9 maj 1934 gjort framställningar om att bli satt i tillfälle föreslå expert att närvara vid den internationella arbetskonferensen i Genève. Båda dessa framställningar hade emellertid blivit resultatlösa.

Enligt den förstnämnda framställningen vore till Daco anslutna följande föreningar och förbund:

Svenska Bankmannaföreningen,
Svenska Industritjänstemanna-Förbundet,
Svenska Järnvägarnas Kontorspersonalförbund,
Svenska Maskinbefälsförbundet,
Sveriges Arbetsledareförbund,
Sveriges Fartygsbefälsförening,
Sveriges Grafiska Faktorsförbund,
Sveriges Radiotelegrafistförening,
Sveriges Restaurantkassörskeförening,
Föreningen Lantbruksingenjörsassistenter och
Telegrafexpeditörsföreningen

med en sammanlagd medlemssiffra av 24,212.

Beträffande Sveriges representantion vid 1935 års konferens anmodade chefen för socialdepartementet den 15 april Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige att inkomma med förslag å ombud och experter att företräda respektive arbetsgivarna och arbetarna vid konferensen.

Arbetsgivareföreningen föreslog därvid till ombud verkställande direktören i Järnbruksförbundet Karl Wistrand samt till experter verkställande direktören i Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp F. Söderbäck och direktörsassistenten i Svenska arbetsgivareföreningen E. Brodén.

Landsorganisationen föreslog till ombud ordföranden Edvard Johanson och till experter ordföranden i Svenska byggnadsträarbetareförbundet Nils Linde, Landsorganisationens pressombud R. Casparsson och redaktör Sven Backlund.

Kungl. Maj:ts beslut fattades den 10 maj 1935 på föredragning av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller.

Beslutet innehöll bl. a. följande:

'Sedan internationella arbetsbyrån meddelat, att nittonde sammanträdet med internationella arbetsorganisationens generalkonferens komme att äga rum i Genève med början den 4 juni 1935, vill Kungl. Maj:t i enlighet med bestämmelserna i artikel 389 av del XIII av fredsfördraget i Versailles den 28 juni 1919 utse följande personer att delta i berörda sammanträde, nämligen:

för Sveriges regering såsom ombud f. d. byråchefen i socialstyrelsen Johan Arthur Erhard Molin och f. d. yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren samt såsom expert docenten vid Stockholms högskola Alf Hilding Johansson;

för arbetsgivarna såsom ombud verkställande direktören i järnbruksförbundet Karl Knutsson Wistrand samt såsom experter verkställande direktören i svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp Karl Fritiof Söderbäck och direktörsassistenten i nämnda förening Erik Henry Brodén; samt

för arbetarna såsom ombud ordföranden i landsorganisationen i Sverige Karl Edvard Johanson samt såsom experter ordföranden i svenska byggnadsträarbetareförbundet Nils Linde, pressombudsmannen i landsorganisationen i Sverige Ragnar Casparsson och redaktören Sven Backlund.'

Den 7 juni fattade Kungl. Maj:t följande beslut i fråga om arbetskonferensen, nämligen dels, på föredragning av statsrådet Undén:

'Kungl. Maj:t uppdrager åt chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller att närvara vid den internationella arbetskonferensens nu pågående nittonde sammanträde i Genève samt förordnar, att Möller skall såsom ersättning för de med uppdragets fullgörande förenade kostnaderna äga åtnjuta — förutom resekostnads- och traktamentsersättning för resa fram och åter inom Sverige — för resa och vistelse utom riket ej mindre gottgörelse för kostnad för person- och resgodsbiljetter å järnväg, fartyg eller luftfartyg ävensom för bostad än även traktamente med femtiofem guldfrancs för dygn.

Därjämte anbefaller Kungl. Maj:t statskontoret att till Möller, efter granskning av avgivna räkningar och övriga handlingar, utbetala honom tillkommande ersättning från det under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Sveriges deltagande i den internationella arbetsorganisationens konferens m. m.'

och dels på föredragning av statsrådet Möller:

'I en den 22 maj 1935 dagtecknad framställning har De anställdas centralorganisation anhållit, att Kungl. Maj:t ville bereda centralorganisationen tillfälle att föreslå expert att delta i den internationella arbetskonferensens nittonde sammanträde i Genève.

Kungl. Maj:t, som den 10 maj 1935 utsett ombud och experter för Sverige vid ifrågavarande sammanträde, finner förevarande framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.'

Artikel 389 av del XIII av fredsfördraget i Versailles lyder i svensk översättning:

'Art. 389. Generalkonferensen af representanter för Medlemmarna skall sammanträda vid behof, dock minst en gång hvarje år. Den skall bestå af fyra ombud för hvar och en af Medlemmarna, af hvilka ombud två skola företräda regeringen och de två öfriga resp. arbetsgifvarna och arbetarna.

Hvarje ombud må åtföljas av experter till ett antal af högst två för hvar och ett å dagordningen för sammanträdet upptaget ärende. Äro frågor, som särskildt beröra kvinnorna, föremål för öfverläggning å konferensen, skall minst en af de till experter utsedda personerna vara kvinna.

Medlemmarna förbinda sig att utse de ombud och experter, som icke utsändas af regeringen, i samförstånd med de mest representativa fackliga sammanslutningar af arbetsgifvare och arbetare inom resp. länder, för såvitt sådana sammanslutningar finnas.

Experter må icke yttra sig utom efter begäran af det ombud, som de biträda, och med konferensordförandens särskilda medgifvande; de äro icke röstberättigade.

Ombud kan genom skrifvelse till ordföranden förordna en af de honom åtföljande experterna till suppleant för sig, och äger sådan suppleant delta i öfverläggningar och omröstningar.

Ombudens och experternas namn skola uppgifvas hos den internationella arbetsbyrån genom vederbörande Medlems regering.

Ombudens och experternas fullmakter skola pröfvas af konferensen, som med två tredjedelar af de af närvarande ombud afgifna röster äger vägra godkänna ombud eller expert, som efter konferensens mening icke är utsedd i enlighet med bestämmelserna i denna paragraf.'

Utskottet anser det fullt naturligt, att det *ombud*, som vid här ifrågavarande konferenssammanträden skall företräda arbetarna, utses av Landsorganisationen. Daco har icke heller därutinnan ifrågasatt något annat.

Däremot måste utskottet finna det olämpligt, att samtliga *experter*, som utses att åtfölja detta ombud, under alla förhållanden representera de till Landsorganisationen anslutna kroppsarbetarna. Självfallet kan icke denna organisation och dess representanter vara så förtrogna med rådande uppfattningar inom andra arbetstagargrupper eller ha lika stort intresse för dessa som ifrågavarande grupperns egna representanter.

Då vid 1935 års konferenssammanträde i Genève ärenden obestriddigen skulle förekomma av stor betydelse även för alla de s. k. anställda och då landet i Daco numera äger en synnerligen representativ organisation för dessa stora grupper av arbetstagare, finner utskottet det anmärkningsvärt, att vederbörande departementschef icke ens visat sig ha sökt tillmötesgå det av Daco vid upprepade tillfällen framförda mycket rimliga önskemålet, att även en särskild expert måtte utses representerande de till denna organisation anslutna grupperna av arbetstagare.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit sig böra besluta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.»

XII.

(Protokoll över kommunikationsärenden den 7 juni 1935.)

av herr *Lundqvist*, som med instämmande av herrar *Stendahl*, *Rydberg*, *Karl Bodin*, *Hagström*, *Lindskog* och *Ossbahr* ansett, att utskottet bort uttala följande:

»*Byggnadsföreningen Tre Kronor u. p. a.* ansökte den 21 december 1934 hos överståthållareämbetet för polisärenden om tillstånd att driva yrkesmässig automobiltrafik i åkerirörelse samt om godkännande av viss angiven föreningen tillhörig lastautomobil för bruk i denna rörelse.

Med anledning av denna ansökning ingav *Centralföreningen för Stockholms åkare* den 11 januari 1935 en skrivelse till överståthållareämbetet för polisärenden, i vilken skrivelse hemställdes, att den sålunda gjorda framställningen icke måtte vinna överståthållareämbetets bifall.

Den 29 januari 1935 ingav Centralföreningen ytterligare en skrivelse till överståthållareämbetet för polisärenden av följande lydelse:

'Enligt överståthållarämbetets resolution den 15 januari 1935, får Centralföreningen för Stockholms åkare, avgiva kompletterande uppgifter huruvida föreningens medlemmar kunna förväntas komma att verkställa körslor jämväl till blockerad arbetsplats eller rörelse.

På den i resolutionen framställda förfrågan, är det icke möjligt för styrelsen att avgiva ett bestämt uttalande. Vad beträffar åkerier med anställd personal, finnes upprättat kollektivavtal mellan arbetsgivarorganisationen och arbetarnas, där i § 12 mom. 2 stadgas: *Sympatiåtgärder*. Som brott mot gällande avtal må — där bestämmelserna i mom. 1 här ovan för där avsedda fall iakttagits — icke anses vare sig av arbetsgivaren företagen lockout, som i föreskriven ordning beslutats av vederbörande arbetsgivarorganisation, eller av arbetarna företagen strejk eller blockad, som sker efter medgivande av fackförbundets styrelse. Sådan strejk, lockout eller blockad får ej ske för att framkalla ändring i eller tillägg till gällande avtal eller förbindas med yrkande om sådan ändring eller tillägg.

Vid ett sådant åkeri är det sannolikt att en löneanställd chaufför icke utför körslor vid ett företag som blockerats. Vad beträffar de åkare som själva köra sin bil, kan centralföreningen icke göra någon utfästelse, utan måste det bli den enskilde åkarens egen sak att handla i förekommande fall, och därvid iakttaga föreskrifterna i motorfordonsförordningens § 25, mom. 2.'

Genom resolution den 4 februari 1935 fann överståthållarämbetet icke skäl att lämna bifall till den av Byggnadsföreningen Tre Kronor gjorda ansökningen.

Byggnadsföreningen Tre kronor anförde den 6 mars 1935 besvär hos Kungl. Maj:t och anförde däri:

'Ämbetet har i ärendet inhämtat yttrande av Centralföreningen för Stockholms åkare, vilken i skrivelse den 11 januari avstyrkt vår ansökan. Överståthållarämbetet avfordrade därefter nämnda förening en kompletterande uppgift, huruvida dess medlemmar kunde förväntas komma att verkställa körslor jämväl till blockerad arbetsplats eller rörelse. Härpå svarade Centralföreningen i yttrande den 29 januari med att hänvisa till stadgandet i gällande avtal med transportarbetareförbundet § 12 mom. 2 angående sympatiåtgärder och tillade: Vid ett sådant åkeri (som är bundet av kollektivavtal), är det sannolikt att en löneanställd chaufför icke utför körslor till ett företag, som blockerats. Vad beträffar de åkare, som själva köra sin bil, kan föreningen icke göra någon utfästelse, utan måste detta bli den enskilde åkarens egen sak att handla i förekommande fall och därvid iakttaga föreskrifterna i 25 § 2 mom. motorförordningen.

I något vaga ordalag är här i alla fall klart utsagt, att åkerirättigheternas innehavare, alltså monopoltagarna, icke kunna garantera körslor till eller från blockerade företag. I praktiken visar det sig, att transportarbetareförbundet alltid vidtager sympatiåtgärder gent emot blockerade, och att sålunda de monopoliserade åkarna, vars anställda samtliga äro organiserade, icke

kunna åtaga sig körslor till denna kategori av företagare, som blivit blockerade.

När nu åkerirörelsen i Stockholm faktiskt är ett monopol och monopoltagarna sålunda på grund av fackföreningarnas organisatoriska maktmedel förhindras att utföra sådana körslor, vilka äro nödiga och avse betjäna-
nde av rörelser, för vilka laga tillstånd äro medgivna av myndigheterna, så kunna vi ej finna annat än att behov föreligger av tillstånd att driva yrkesmässig åkerirörelse, som vill och kan fylla transportbehoven för såväl det ena som det andra slaget av lagligen tillåtna rörelser.

Att sådana behov ha stor omfattning framgår därav att fackföreningsorganet Socialdemokraten i sina annonsspalter upptager blockader till ett antal av 300 à 350 i genomsnitt året runt, berörande företag i Stockholms stad och dess förorter. C:a 90 % av dessa blockader äro riktade mot mindre företagare, beställare eller fastighetsägare. Denna kategori blockerade ha praktiskt taget ingen möjlighet att med nuvarande lagar få sina mellanhanden med de fackliga organisationerna genom domstol reglerade. De äro ställda inför alternativten att antingen underkasta sig de i många fall ohemula och ekonomiskt betungande villkor för underkastelse, som fackföreningarna diktatoriskt uppställa — ja, ofta nog villkor, för vilka ingen som helst rättsgrund finnes — eller ock motse blockadens fortsättande för obereknelig tid framåt. Oss synes det i praktiken innebära att kommunala myndigheten och statsmakten taga bestämt parti för den organiserade fackföreningsrörelsen genom att endast medgiva trafikillstånd för sådana åkeriföretag, vars arbetskraft kommenderas av fackorganisationerna till att icke betjäna blockerade företag med körslor, oaktat företagen äro fullt legitima.

Under hänvisning till att sålunda ett faktiskt behov förefinnes av en åkerirörelse, som är oförhindrad att allsidigt betjäna alla lojala behov av varu-transporter, få vi härmed i underdånighet hemställa att Kungl. Maj:t med undanröjande av överståthållarämbetets resolution måtte bevilja vår ansökan.'

Överståthållarämbetet anförde i infortrat utlåtande den 13 mars 1935:

'Sedan Byggnadsföreningen Tre Kronor hos Eders Kungl. Maj:t anført underdåniga besvär över överståthållarämbetets den 4 februari 1935 meddelade resolution, varigenom ämbetet avslagit en av föreningen gjord framställning om drivande i Stockholm av yrkesmässig automobiltrafik för gods-transport, samt ämbetet anbefallts att över besvären avgiva utlåtande, får ämbetet i underdånighet anföra följande.

Överståthållarämbetet har väl funnit, att de av sökanden för bifall till framställningen åberopade omständigheterna i viss mån kunna anses ådagalägga, att behov av sökandens ifrågasatta trafik föreligger. Emellertid har ämbetet icke ansett sig kunna tolkningsvis giva den i 27 § gällande motorfordonsförordning lagfästade behovsprincipen den omfattningen, att bifall till ansöknigen kunnat lämnas.

Skulle emellertid Eders Kungl. Maj:t anse bifall till ansökan stå i överensstämmelse med nämnda paragraf, har överståthållarämbetet icke något

att invända mot att sökanden meddelas tillstånd att i Stockholm idka yrkesmässig automobiltrafik för godstransport.

I ärendet prövade handlingar bifogas.'

Genom resolution den 7 juni 1935 (föredragande: chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Leo) fann Kungl. Maj:t icke skäl göra ändring i överklagade resolutionen.

Den av överståthållarämbetet åberopade 27 § i motorfordonsförordningen är i här ifrågavarande del av följande lydelse:

'Ej må trafiktillstånd meddelas, därest ej den ifrågasatta trafiken finnes behöflig med hänsyn till redan befintliga trafikföretag samt i övrigt lämplig.'

Av vad ovan anförts finner utskottet det ådagalagt, att ett obestriddigt, legitimt behov av det begärda trafiktillståndet förelåg och att detta därför även hade bort lämnas. På grund härav har utskottet beslutat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Leo, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.»

XIII.

(Protokoll över finansärenden.)

av herrar *John Björck* och *Näslund*, som anförde:

»Vid granskning av protokoll över finansärenden år 1935 hava vi uppmärksammat att Kungl. Maj:t, efter besvär över överståthållarämbetets i Stockholm beslut att vägra sökt tillstånd till utskänkning av rusdrycker i förening med dans till kl. 3 f. m. å vissa restauranger i Stockholm, i de flesta fall bifallit besvären och således givit tillstånd till dessa nattliga nöjeställningar.

I § 55 mom. 2 K. F. den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker stadgas: 'Vid offentligt skådespel eller varieté etc. — eller vid offentlig dansställning må utskänkning av rusdrycker icke ske i lokal eller å plats, där föreställningen eller danstillställningen äger rum, eller i annan lokal, som med förstnämnda lokal står i inre förbindelse; dock må K. B. efter magistratens eller kommunalnämndens hörande för särskilt tillfälle medgiva undantag från det sålunda meddelade förbudet.'

Enligt § 95 skall vad som enligt nämnda lagrum tillhör magistrats handläggning tillkomma poliskammare i stad där sådan finnes. I Stockholm är överståthållarämbetet poliskammare.

Besvär över beslut enligt § 55 mom. 2 föres hos Kungl. Maj:t i statsrådet och inges till finansdepartementet.

Angående tid under vilken utskänkning av rusdrycker är tillåten stadgas i ovannämnda förordning § 56 mom. 3: 'Där särskilda omständigheter anses föranleda behov av att tiden för utskänkings avslutande bestämmes senare

än till kl. 10 e. m. eller att utskänkning av rusdrycker under sön- och helgdagar efter kl. 7 e. m. sker annorledes än vid måltider åt spisande gäster äger K. B. efter framställning i stad av stadsfullmäktige och på landet av kommunalstämma samt efter magistrats eller kommunalnämnds hörande därom förordna.'

Enligt här ovan citerade bestämmelser skulle det endast i *särskilda fall* medgivas undantag, sedan vederbörande myndigheter hörts. Överståthållarämbetet i Stockholm har emellertid efter framställning från restauranginnehavare gått dessa tillmötes, så att varje etablissemang i regel fått tillstånd att anordna två s. k. dansaftnar i veckan med rätt till utskänkning av rusdrycker till kl. 2 f. m. Denna praxis har Ö. Ä. tillämpat, enligt dess eget utlåtande, 'under en lång följd av år'.

Men längre har Ö. Ä. ej ansett sig kunna medgiva undantag från gällande bestämmelser. Endast ett fåtal sammanslutningar som årligen under en följd av år pläгат anordna tillställningar för välgörande ändamål har erhållit vederbörlig dispens.

Under de senaste åren hava flera enskilda personer hos överståthållarämbetet sökt tillstånd att anordna kabaré med dans i samband med utskänkning av rusdrycker samt att få utsträckt tid till kl. 2, ibland till kl. 3 på natten. Under år 1935 har sålunda f. teaterdirektören Robert Ryberg ansökt om tillstånd att vid offentliga tillställningar (kabaré med dans) å Restaurant Atlantic i Stockholm resp. lördagen den 13 april, lördagen den 1 juni, lördagen den 17 augusti och lördagen den 28 september få utskänka rusdrycker till klockan 2 på natten med rätt för gästerna att kvarstanna till kl. 3. Restaurangens direktör N. Gillerberg har biträtt ansökningarna i frågan.

Som motiv för ansökan har Ryberg anfört att han drivit teaterförelse som åsamkat honom förlust samt att han har små utsikter erhålla något engagemang, varför hans ekonomiska ställning vore prekär.

Vidare har fru Selma Maria Jonsson Walter anhållit att söndagen den 24 mars 1935 få anordna soaré med dans på Berns salonger i Stockholm och har tillika restaurangens innehavare S. Burling anhållit om att utskänkningen av spritdrycker därvid finge pågå till kl. 2 och dansen till kl. 2.30 f. m. samt festen avslutas kl. 3 på natten.

Som motivering har sökanden anfört, att fru Walter lidit förlust såsom innehavare av Odeonteatern, senast vid julsoarén 1934, som lämnade en ekonomisk förlust på över 1,000 kronor.

Ävenså har Lotten Lindberg, född Almlöf, ävensom Erik Wetterstrand, såsom rättighetsinnehavare å restaurangetablissemang Fenix-Kronprinsen, anhållit att lördagen den 19 oktober 1935 få anordna kabaré med dans samt låta utskänkning pågå till kl. 3 på natten.

I samtliga här relaterade fall har överståthållarämbetet 'icke funnit skäl lämna bifall till ansökningarna i vad de avse tillstånd att vid ifrågavarande offentliga tillställningar utskänka rusdrycker'.

De sökande ha hos Konungen anfört besvär över Ö. Ä:s beslut. I infordrat yttrande över besvären säger Ö. Ä.:

'Överståthållarämbetet, som anser undantag från det i 55 § 2 mom. nådiga förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker stadgade förbudet mot utskänkning av rusdrycker vid vissa tillfällen böra, utöver de två danskvällarna i veckan, i regel medgivas allenast beträffande tillställningar i välgörande eller mer allmännyttigt syfte, har icke ansett sådant syfte föreligga uti ifrågavarande fall. Med anledning härav får överståthållarämbetet hemställa, att besvären måtte av Eders Kungl Maj:t lämnas utan avseende.'

Kungl. Maj:t har i samtliga här relaterade fall funnit att anledning föreläggat att lämna tillstånd till utskänkning av rusdrycker; och förty, med undanröjande av överklagade resolutionerna visat ärendena åter till överståthållarämbetet för förnyad handläggning.

Vi kunna ej finna annat än att Ö. Å. i här berörda fall tolkat gällande bestämmelser riktigt och därför haft giltiga skäl för sin ståndpunkt. Enligt vad vi erfarit har tidigare Kungl. Maj:t i regel följt Ö. Å. då det gällt frågor av denna art och därför lämnat anförda besvär utan avseende. Då lagstiftningen alltmera inriktas på att avkoppla det enskilda vinstintresset från rusdryckshanteringen borde, såvitt vi kunna se, tillstånd icke lämnas enskilda personer att enbart i förvärvssyfte få utskänka rusdrycker å de tider på dygnet då detta eljest är förbjudet.

Från såväl polismyndigheter som nykterhets- och barnavårdsnämnder i landet anföras sorgliga exempel på, vad nattliga danstillställningar i förening med spritkonsumtion föra i släptåg. Man borde därför ha rätt förvänta, att Kungl. Maj:t, då vederbörande polismyndighet ej anser sig kunna tillstyrka dispens från gällande bestämmelser, icke genom att bifalla ansökningar av denna art försvåra de strävanden som från olika håll göras för att sanera det offentliga nöjeslivet och söka föra det in på sundare banor.

På grund av vad sålunda anförts hava vi inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot vederbörande föredragande statsråd.»

XIV.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 1 november 1935.)

av herr *Bergman*, som med instämmande av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Rydberg*, *Rahmn*, *Carlström*, *Olsson* i Mora och *Lundqvist* ansett, att utskottet bort uttala följande:

»Till folkskolinspektörsbefattningen i Värmlands västra inspektionsområde hade anmält sig 18 sökande, av vilka dock en återkallade ansökningen och en annan förklarades ej kunna ifrågakomma på grund av viss ofullständighet i ansökningshandlingarna.

Bland de övriga sökande föreslog skolöverstyrelsen den 20 september 1935 enhälligt folkskolläraren Oscar Johan Natanael Malmborg såsom den med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga för en folkskolinspektör före-

trädesvis erforderliga egenskaper lämpligaste. Domkapitlet förordade en med hänsyn till lärdomsmeriter överlägsen men i tjänstgöringstid underlägsen sökande.

Kungl. Maj:t förordnade emellertid den 1 november 1935 på föredragning och hemställan av statsrådet Engberg en sökande, som varken av skolöverstyrelsen eller av domkapitlet föreslagits.

Vid ärendets föredragning inom skolöverstyrelsen anförde avdelningschefen, undervisningsrådet Engvall, följande:

'Av de kvarvarande sökandena finner jag Malmborg vara den med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga för en folkskolinspektör företrädesvis erforderliga egenskaperna för befattningen lämpligaste och föreslår därför, att överstyrelsen ville hos Kungl. Maj:t förorda honom, ävensom att överstyrelsen ville därvid tillkännagiva, att överstyrelsen anser befattningen böra tillsättas medelst förordnande för tiden till och med den 30 juni 1937.'

Överstyrelsens övriga närvarande ledamöter, undervisningsråden Nylund, Almkvist och Wagnsson samt t. f. undervisningsrådet Falck, instämde i vad föredraganden sålunda anförde och förklarade sig jämväl generaldirektören Holmdahl biträda denna mening.

Vid jämförelse mellan den utnämnde och den av skolöverstyrelsen föreslagne finner man, att den sistnämnde i sina betyg såväl för kunskapsämnen som övningsämnen samt för undervisningsskicklighet och fallenhet för lärarkallet var avsevärt överlägsen den förordnade.

Dessutom hade Malmborg i mer än två och ett halvt år på förordnande utövat folkskolinspektörsverksamhet, under det den utnämnde icke hade fullt ett års erfarenhet av detta slag.

Av Malmborgs ansökningshandlingar framgår för övrigt, att han har synnerligen mångsidig och väl vitsordad utbildning på områden, som tillhöra eller äga sammanhang med undervisningsväsendet, samt att han i sin hemort och inom folkskollärarkåren åtnjuter det största förtroende (bl. a. är han ordförande i Skara stifts allmänna folkskollärareförening).

Ehuru det givetvis icke kan vara någon ovillkorlig förpliktelse att i varje fall följa den sakkunniga myndighetens förord, synes en avvikelse från ett enhälligt förslag dock böra förutsätta något påvisbart skäl, som kan uppväga de av skolöverstyrelsen anförda motiven för förslaget.

Utskottet, som uppmärksammat en påtaglig benägenhet hos den nuvarande ecklesiastikministern att stundom utan påvisbara grunder underkänna den sakkunniga myndighetens omdömen i befordringsfrågor, har i nu föreliggande fall ansett sig böra göra anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.»

XV.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 10 maj 1935.)

av herrar *Bergman, Rydberg, Rahmn, Olsson* i Mora och *Björck* i Kristianstad, vilka anförde:

»I en till skolöverstyrelsen ställd skrivelse hade målsmannen för en av abiturienterna vid vårterminens studentexamen i Ystad 1935 hemställt att betygssättningen av hans sons svenska skrivning — för vilken han av de bedömande lärarna underkänts — måtte upptagas till ny prövning och han förklaras berättigad att undergå muntlig prövning, eller att han i trots av underbetyget i svensk skrivning måtte tillåtas undergå sådan prövning.

Av handlingarna framgår, att ifrågavarande abiturient av bägge de bedömande lärarna erhållit betyget 'icke godkänd' såväl för den i själva studentskrivningen presterade uppsatsen som såsom sammanfattande vitsord för svensk skrivning. Överstyrelsen fann ej skäl bifalla framställningen.

Däröver besvarade sig målsmannen hos Kungl. Maj:t den 7 maj med yrkande att hans son måtte erhålla tillstånd att trots underbetyget i svensk skrivning få undergå muntlig prövning för studentexamen.

I utlåtande den 8 maj avstyrkte skolöverstyrelsen bifall till framställningen.

Genom beslut den 10 maj 1935 medgav emellertid Kungl. Maj:t på föredragning av statsrådet Engberg att ifrågavarande yngling finge, utan hinder av den omständigheten att han vid den skriftliga prövningen för studentexamen icke blivit godkänd, vårterminen 1935 deltaga i den muntliga prövningen för nämnda examen.

Klaganden stödde sin framställning på en uppgift att de bedömande lärarna skulle varit något tveksamma angående vitsorden för själva studentuppsatsen. Det framgår emellertid av handlingarna att båda ansågo sig böra sätta betyget 'icke godkänd' för densamma. Men även om så icke hade varit förhållandet, utan betyget blivit ett med tvekan avgivet »godkänd», skulle detta, enligt den nu gällande läroverksstadgan av den 17 mars 1933, icke förändrat situationen. Enligt gällande stadga är nämligen det betyg, som är det avgörande i avseende på svensk skrivning, icke själva vitsordet för den vid studentskrivningen avlämnade uppsatsen utan det sammanfattande vitsord, som under hänsynstagande till såväl denna uppsats som samtliga de föregående under senaste läsåret presterade avgives av de bägge bedömande lärarna, och att detta sammanfattande vitsord måste bli 'icke godkänd', därom hade aldrig rått någon som helst tvekan, vilket på det tydligaste framgår av rektor Wallins och lektor Hagens infordrade förklaringar.

Förfarandet vid betygskollegiet var således i allo korrekt och den ifrågavarande abiturientens uteslutande från rätt till muntlig examen i full över-

ensstämmelse med gällande rätt. En förklaring att en i avseende på sin förmåga att skriftligen behandla svenska språket underkänd abiturient skall äga rätt att det oaktat få deltaga i den muntliga examen måste te sig som en orättvisa mot andra abiturienter i sådan belägenhet och står i uppenbar strid mot § 99 i ovannämnda, av Kungl. Maj:t den 17 maj 1933 utfärdade, av statsrådet Engberg kontrasignerade läroverksstadga.

Då konstitutionsutskottet år 1934 gjorde anmärkning mot samma statsråd därför att han tillstyrkt godkännande av ett antal abiturienter vilka vid studentexamen av de av Kungl. Maj:t förordnade censorerna underkänts, ävensom förklarat en berättigad till muntlig examen ehuru han blivit underkänd i den skriftliga, förklarade statsrådet till sitt försvar under debatten i första kammaren den 25 april 1934. 'Jag har tagit emot, som det varit min skyldighet, dessa klagomål och underkastat dem prövning. Men jag har samtidigt velat införa för framtiden den nya ordningen, att Kungl. Maj:t slipper den materiella prövningen och på sin höjd blir hänvisad till en mera formell prövning.' I samma anförande förklaras denna ståndpunkt närmare på följande sätt: 'att alltså den materiella prövningen helt och hållet lägges hos skolöverstyrelsen, där vi ha skolfuxarne ex professo, och att Kungl. Maj:t, i den mån skolöverstyrelsens beslut överklagas, undersöker huruvida Kungl. Maj:ts egna stadgar och författningar äro iakttagna eller icke.' Dessa yttranden avsågo att förklara statsrådets syfte med den i nya läroverksstadgan nyinförda bestämmelsen § 105 mom. 4: »Fråga rörande godkännande av lärjunge, vilken blivit i vederbörlig ordning i studentexamen underkänd, prövas och avgöres av skolöverstyrelsen.'

Det sätt på vilket statsrådet nu prövat detta ärende strider helt och hållet mot hans dåvarande uttalanden, ty vid en formell prövning huruvida Kungl. Maj:ts egen stadga i nu föreliggande fall var iakttagen kan ingen komma till annat resultat än att så varit fallet.

Emellertid underkände konstitutionsutskottet i sitt utlåtande statsrådets tolkning av stadgan.

Denna tolkningsfråga må här lämnas därhän. Då konstitutionsutskottet i föregående liknande fall på grunder som alltjämt äga giltighet gjort anmärkning, ha vi ansett oss ej böra underlåta att även i detta fall yrka anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg.»

XVI.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 20 december 1935.)

av herrar *Bergman, Stendahl, Hagström, Lundqvist, Näslund* och *Ossbahr*, vilka ansett, att utskottet bort uttala följande:

»I en den 18 november 1935 till ecklesiastikdepartementet inkommen skrivelse ansökte teaterdirektör August Falck om ett anslag av 1,500 kronor som

hjälp till täckande av sina omkostnader för ett arbete över August Strindbergs och hans egen verksamhet med Intima teatern. Arbetet med denna bok hade enligt ansöknings tagit en tid av 7 månader och utförts med tillhjälp av utgivarens son samt en annan person.

I en den 6 november 1935 daterad skrift hade professor Lamm meddelat att direktör Falck begärt hans omdöme om den del av boken, 272 sidor, som föreläge i korrektur (ungefär två tredjedelar av det hela). Professor Lamm yttrar härom: 'Mitt intryck efter läsningen av detta korrektur är, att det erbjuder mycket av intresse såväl för Strindbergforskningen som för svensk teaterhistoria.' — — — 'Boken är, så långt jag läst den, synnerligen vederhäftig och särskilt tilltalande genom den anspråkslöshet, varmed den behandlar direktör Falcks egen insats.' Professor Lamm rekommenderade ansöknings till bifall, och i en särskild skrivelse den 24 november 1935 till riksantikvarien (som i egenskap av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademins sekreterare hade att taga befattning med ärendet) hänvisar han till sitt förenämnda intyg och tillägger, att arbetet synes honom vara av det vetenskapliga värde, att akademien bör tillstyrka det begärda anslaget. Två dagar senare antecknar professor Blanck i Uppsala att han instämmer med professor Lamm.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien yttrade sig däremot i ett den 3 december 1935 avgivet utlåtande, undertecknat å akademins vägnar av dess preses, professor Henrik Schück, och dess sekreterare, riksantikvarien S. Curman, på följande sätt:

— — 'I ansöknings upplyses, att bokförlaget utbetalt författarhonorar till ej angivet belopp. — — Arbetet betingar i bokhandeln ett pris av lägst 12 kr. 50 öre och har enligt förlagets i dagspressen förekommande annonser rönt en sådan efterfrågan, att detsamma redan utkommit i en andra upplaga och 4,000 exemplar. Boken har sålunda för författaren och förlaget medfört en så betydande ekonomisk vinst, som endast mera sällan torde vara beskärd arbeten av ifrågavarande slag. Under sådana omständigheter förmäna akademien det vara uteslutet att därjämte tilldela författaren understöd av allmänna medel.'

Kungl. Maj:t beviljade den 20 december 1935 Falcks ansökan.

Utskottet har genom i ecklesiastikdepartementet befintliga handlingar inhämtat att det redan utbetalta honoraret för första upplagan, som enligt kontraktet omfattade 3,000 exemplar, utgjorde tretusen kronor. För ny upplaga skulle enligt samma kontrakt utbetalas $16\frac{2}{3}$ % av boklåspriset. Förlaget — Wahlström & Widstrand — har, såsom i akademins skrivelse anges, annonserat andra upplagan och fjärde tusendet redan före jul, men i en av författaren i mars 1936 undertecknad skrift uppgives att någon andra upplaga ej utsänts eller honorerats. Vad som hittills utbetalts i honorar är således i varje fall veterligen de tre tusen kronor, som erhöles med en del vid kontraktets undertecknande och med återstoden då första upplagan var tryckt.

Under sådana förhållanden torde akademien haft fullt fog för sin hållning. Akademien torde äga rik erfarenhet om huru svårt det är att till publikationshjälp för långt mera krävande vetenskapliga arbeten, som erfordrat åratal av ansträngande forskningsmödor, kunna erhålla helt små anslag, långt mindre än det i detta fall från förlaget erhållna, vilket ju innebar, förutom fullständigt övertagande av alla kostnader för tryckning och utgivande, dessutom ett honorar av 3,000 kr. för 7 månaders arbete. Akademien, vars talan i främsta rummet föres av professor Henrik Schüek, uttalar sig icke om arbetets vetenskapliga värde.

Om man finner åtgärden att mot den hörda myndighetens och dess eminent sakkunnige preses' bestämda avstyrkande understödja utgivandet av denna skrift med allmänna medel anmärkningsvärd, så ligger däri givetvis varken något underkännande av dess värde som litteraturprodukt, eller av den ena eller andra vetenskapliga auktoriteten, varom det icke tillkommer utskottet att yttra sig, utan framför allt övertygelsen att de publikationssvårigheter, med vilka i vårt land det vetenskapliga arbetet, icke minst det humanistiska, laborerar, icke böra ytterligare försvåras genom understöd åt arbeten, vilkas utgivande statens understöd förutan är så tryggt som här var fallet, då ett stort förlag ej blott övertagit alla publikationskostnader utan även betalt ett avsevärt honorar. Det kan även oberoende av denna viktiga synpunkt ifrågasättas, om icke faran för godtycke vid avgörandet och svårigheten att bestämma, var gränsen skall dragas, när det gäller statsbidrag till vetenskapliga arbeten, blir mycket stor, därest böcker av den typ som 'Fem år med Strindberg' representerar anses böra konkurrera om statsbidrag med de i vanlig mening vetenskapliga arbetena.

Det är ur dessa bägge principiella synpunkter och med hänsyn till prejudikatfrågan som utskottet föranletts att i detta fall besluta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.»

XVII.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 7 februari 1936.)

av herr *Olsson* i Mora, som med instämmande av herrar *Carl Lindmark*, *John Björck*, *Rahmn*, *Lundqvist* och *Ossbahr* anfört följande:

»Den 7 februari 1936 utnämnde Kungl. Maj:t på hemställen av föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, komministern i Skultuna, Lillhärrads och Skerike församlingars pastorat Uno Timm att vara kyrkoherde i Medåkers och Himmeta församlingars pastorat.

Tjänsten, till vilken Kungl. Maj:t ägde utnämningssrätt jämlikt bestämmelserna i 41 § 4 stycket i lagen den 7 dec. 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster, hade, när den av domkapitlet i Västerås i maj 1935 första gången

kungjordes till ansökan ledig, lockat en enda sökande, nämligen komministern i Djura församling av Leksands och Djura församlingars pastorat Karl Ivan Arild Karlén.

Med anledning av att endast en sökande anmält sig kungjorde domkapitlet tjänsten ånyo ledig med ansökningsrätt lämnad öppen för hela rikets prästerskap. Vid denna ansökningstids utgång hade ytterligare ansökningar till tjänsten inkommit från kyrkoherden i Gåsborns pastorat av Karlstads stift Nils Johan Noréus, kyrkoherden i Barlingbo pastorat av Visby stift Oskar Magnus Nygren samt sex andra prästmän.

Den 31 juli 1935 uppförde domkapitlet på förslag till kyrkoherdetjänsten komministern Karlén samt kyrkoherdarna Nygren och Noréus i nu nämnd ordning.

Sedan predikoprov i vederbörlig ordning avlagts av de å förslaget uppförda prästmännen samt frågodag hållits, förrättades den 27 okt. 1935 val för återbesättande av kyrkoherdetjänsten i pastoratet. Vid valet erhöll Karlén 297 röster (samtliga avgivna röster i Medåkers församling och alla utom 6 i Himmeta). Nygren erhöll 6 röster, Noréus ingen röst.

Sedan valet vunnit laga kraft, införde domkapitlet i enlighet med gällande föreskrift kungörelse i allmänna tidningarna därom, att präst, som utom förslag önskade anmäla sig såsom sökande till tjänsten, hade att inom viss tid till domkapitlet ingiva sin till Konungen ställda ansökning.

Såsom sökande utom förslaget anmälde sig inom behörig tid komministern i Skultuna, Lillhärads och Skerike församlingars pastorat Uno Timm, vilken såsom ovan sagts den 7 februari 1936 utnämndes till den lediga kyrkoherdetjänsten.

I lagen om tillsättning av prästerliga tjänster stadgas i 41 § 4 mom.:

'Oavsett om vid val till kyrkoherdetjänst fjärde provpredikant varit under omröstning eller ej, skall sådan tjänst var tredje gång den är ledig tillsättas av Konungen, vilken därvid äger att till tjänsten utnämna antingen en av de å förslaget uppförda eller ock någon till tjänsten behörig präst, som jämlikt 42 § såsom sökande anmält sig hos Konungen.'

När denna bestämmelse tillkom vid 1934 års riksdag, uttalade departementschefen i propositionen nr 154, att det vore alldeles givet, att vid den sålunda föreslagna utnämningens utövande stort avseende alltid måste fästas vid den anslutning, som någon av de å förslaget uppförda kunde hava vunnit vid församlingsvalet.

Vid propositionens behandling i riksdagen uttalade första lagutskottet bland annat:

'Utskottet har hyst stor tvekan, huruvida det kunde låta sig göra att i enlighet med departementschefens förslag låta Konungen — bortsett från de fall då fjärde provpredikant varit under omröstning — tillsätta kyrkoherdetjänst var tredje gång utan att därigenom den rätt, som i flertalet församlingar av ålder tillkommit menigheten, trädes för nära. Vid övervägande av frågan har utskottet dock kommit till den uppfattningen, att en lösning, som tillgodoser de av utskottet anförda synpunkterna, synes närmast kunna vinnas i anknytning till den i propositionen föreslagna linjen, under förutsätt-

ning att Konungen vid utövandet av den utnämningssrätt, som skulle tillkomma honom, tager vederbörlig hänsyn till församlingarnas vilja. Utskottet förordar för den skull departementschefens förslag i förevarande avseende, under uttalande av den bestämda förväntan, att i de fall, då utnämningssrätten tillkommer Konungen, församlingens val likväl kommer att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning, där det visar en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa. För att trygga en sådan tillämpning av lagen har utskottet tillika ansett sig böra förorda, att Konungen, när utnämningssrätten tillkommer honom, alltid skall till ledning vid avgörandet äga tillgång till av biskop och domkapitel efter valet avgivna offentliga yttranden angående samtliga präster som vid tjänstens tillsättning kunna komma i fråga. Även andra skäl tala för införande av en föreskrift, att dylika yttranden skola avgivas.'

Propositionens berörda förslag vann i enlighet med utskottets hemställan såväl riksdagens som kyrkomötets gillande.

I belysning av vad sålunda förekommit vid lagens tillkomst är tydligt, att riksdagen avsett, att en församlings val skall tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning, där det visar en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa, samt att till ledning vid avgörandet skola föreligga av biskop och domkapitel avgivna offentliga yttranden.

I nu ifrågavarande fall är uppenbart, att de väljande församlingarna under avsevärt deltagande tydligt uttalat sin mening. Domkapitlet konstaterar i sitt i ärendet avgivna yttrande, att Karlén erhållit så gott som samtliga avgivna röster såväl i Medåkers som i Himmets församling, att valdeltagandet inom båda församlingarna måste betraktas såsom livligt samt att församlingarna sålunda tydligt uttalat sin önskan att erhålla Karlén såsom kyrkoherde. Biskop Billing konstaterar i likhet med domkapitlet, att Karlén vid valet erhöll så gott som enhällig kallelse samt att valdeltagandet måste betraktas såsom verkligt gott.

Till belysning av frågan, huruvida en kyrkoherdeutnämning i anslutning till församlingens vilja skulle ha inneburit en uppenbar orättvisa, må följande anföras.

Timm är född $^{25}/_6$ 1875, prästvigdes 1902 efter vederbörliga teologiska examina, hade vid ansökningstidens utgång en tjänsteålder av 33 år 3 mån. 8 dagar, varav han under sammanlagt 11 år innehaft förordnande som tillförordnad kyrkoherde. Sin nuvarande komministertjänst hade han innehaft sedan den 1 maj 1907. Av trycket utgivit bl. a. 'Våra prästval' (Uppsala 1909), 'P. M. för prästernas expeditionsarbete m. m.' (Västerås 1921).

Karlén är född $^{25}/_7$ 1898, efter avgångsexamen från skogshögskolans jägmästarekurs år 1924 samt filosofie kandidatexamen och vederbörliga teologiska examina prästvigd den 13 december 1931, hade därefter tjänstgjort inom Västerås stift såsom extra ordinarie prästman till den 1 maj 1933, då han tillträtt sin nu innehavande komministertjänst, räknade vid första ansökningstidens utgång en tjänsteålder av 3 år, 5 mån. och 18 dagar.

Varken domkapitlet eller biskopen hava gjort gällande, att Karléns utnäm-

ning skulle ha inneburit uppenbar orättvisa. Båda påpeka Timms större tjänstgöringsmeriter samt hans plikttröhet och samvetsgrannhet. I fråga om Karlén yttrar domkapitlet, att han i sin tjänst städse visat stort nit och intresse samt att han, enligt domkapitlets mening, är synnerligen lämplig som kyrkoherde i nu ifrågavarande pastorat på grund av den krävande duplikationstjänstgöring, som där åligger tjänst innehavaren. I fråga om Timm uttalar domkapitlet, att han såsom komminister i ett pastorat med tre församlingar är van vid duplikation, 'om än icke av den omfattning, vari sådan förekommer i det pastorat, varom nu är fråga'. Med hänsyn till omständigheterna i detta fall har domkapitlet ansett sig icke kunna avgiva särskilt förord åt någondera av de båda sökandena utan nöjt sig med vad domkapitlet uttalat rörande deras meriter och lämplighet för tjänsten. Biskopen vitsordar, att då pastoratets förutvarande kyrkoherde, vilken avled i en ålder av 68 år, under en längre följd av år varit sjuklig, är det naturligt, om man inom församlingarna lägger särskild vikt på att såsom kyrkoherde erhålla en prästman, som kan förväntas under en längre tid kunna med obrutna krafter ägna sig åt arbetet inom det, med hänsyn till kyrkoherden åliggande dupliceringsskyldighet och andra med arbetets fördelning på tvenne församlingar sammanhängande förhållanden, ganska krävande pastoratet. Om Karléns synnerliga lämplighet för befattningen kan ingen tvekan råda. Efter erinran om Timms långa tjänstetid och hans motgångar i befordringshänseende yttrar biskopen, att synnerligen starka, ehuru i vartdera fallet väsentligen olikartade, skäl kunna göras gällande till förmån för båda de sökande. Att träffa ett avgörande dem emellan erbjuder under sådana förhållanden en synnerlig svårighet. Att från pastoratets synpunkt Karléns utnämning måste te sig såsom det i första hand önskvärda, synes biskopen dock, trots hans uppskattning av Timms förtjänster, särskilt med hänsyn därtill, att Timm före tillträdet av den sökta befattningen kommer att hava uppnått en ålder av över 61 år, svårigen kunna bestridas, även om han, under förutsättning, att Timms levnadsålder ej anses utgöra hinder för en förflyttning till en ny och mera krävande befattning, anser sig böra i första hand förorda Timm till erhållande av den lediga befattningen.

Då jag ansett, att Timms utnämning till kyrkoherde i Medåkers och Himmeta församlingars pastorat innebär ett åsidosättande av riksdagens uttalande vid prästvalslagens tillkomst, har jag icke kunnat underlåta att inom utskottet framställa yrkande om anmärkning mot departementschefen, statsrådet Engberg.»

XVIII.

(Protokoll över handelsärenden den 21 augusti 1935.)

av herr *Lundquist*, som med instämmande av herrar *Stendahl*, *Karl Bodin*, *John Björck*, *Lindskog* och *Ossbahr* ansett, att utskottet bort uttala följande:

»I statsråd den 21 augusti 1935 inför H. M. Konungen (närvarande: statsråden Undén, Leo, Engberg och Sköld) föredrog t. f. chefen för handelsdepartementet, statsrådet Undén, tillika t. f. chef för utrikesdepartementet efter gemensam beredning med t. f. chefen för finansdepartementet samt chefen för jordbruksdepartementet upprättat förslag till viss överenskommelse med Spanien rörande handelsförbindelserna med detta land.

Enligt förslaget i fråga tillerkändes Sverige, bland annat, rätt att av i Spanien nu eller framdeles fastställda globala kontingenter komma i åtnjutande av kontingenttilldelningar uppgående till 100 procent av medelimporten från Sverige av varan i fråga under vederbörande basperiod.

De svenska utfästelserna enligt samma förslag gingo först och främst ut på medgivande av nedsättning eller bindning av gällande tullar beträffande vissa spanska varor. Sålunda skulle bl. a. den dittills utgående tullen å vindruvor, 35 kronor för 100 kg, helt borttagas.

Överenskommelsen var avsedd att träda i kraft den 1 sept. 1935 och gälla t. o. m. den 31 december 1936.

Borttagandet av vindruvstullen har medfört en avsevärt ökad vindruvsimport ej blott från Spanien utan även från andra länder, vilket närmare framgår av här nedan intagna tabeller över införseln till Sverige av vindruvor under höstmånaderna 1934 och 1935:

Införseln år 1934.

Inköpsländer	Sep- tember kg.	Oktober kg.	Novem- ber kg.	December kg.	Summa import under året	
					kg.	kr.
Norge	—	1	1	392	2,084	1,986
Danmark	100	2,699	5,313	10,320	46,559	43,357
Finland	—	—	—	747	747	750
Estland	—	—	—	—	756	810
Tyskland	172	601	1,426	20,593	53,273	57,122
Nederländerna	63,094	144,840	86,292	6,126	355,545	407,142
Belgien	37	692	367	8,286	20,362	52,501
Storbritannien	645	679	190	12,753	62,212	104,052
Frankrike	15	25	—	102	1,713	2,214
Spanien	75,506	302,664	552,027	403,816	1,431,896	1,052,728
Portugal	1,869	461	75	—	2,405	1,473
Italien	13,398	2,073	2,226	1,127	61,801	51,705
Schweiz	—	—	—	—	382	405
Tjeckoslovakien	—	296	—	—	296	225
Europeiska Turkiet	—	—	80	—	80	90
Grekland	—	—	19	117	136	136
Brittiska Sydafrika	—	—	—	—	72,584	110,788
U. S. A.	—	—	15,995	36,647	80,906	75,255
Uruguay	—	—	—	—	121	130
Argentina	—	—	—	—	1 969	2,473
Chile	—	—	—	—	838	1,158
Austral. Statsförbundet	—	102	—	—	20,557	22,150
Summa kg.	154,836	455,183	664,011	501,026	2,217,222	—
kr.	147,489	878,015	487,995	401,948	—	1,988,650

Införseln år 1935.

Inköpsländer	Sep- tember kg.	Oktober kg.	Novem- ber kg.	December kg.	Summa import under året	
					kg.	kr.
Norge	—	—	4,160	343	4,633	3,538
Danmark	3	3	22,858	20,004	56,015	48,853
Finland	—	—	—	—	701	1,000
Sovj.-Union., europ. del. .	—	—	—	12,000	12,000	6,000
Litauen	—	—	—	—	143	240
Tyskland	231	1,341	5,351	6,856	26,392	23,409
Polen	—	—	2,512	—	2,512	1,884
Nederländerna	204,988	535,049	336,624	24,954	1,180,193	1,002,411
Belgien	145	387	896	10,902	21,402	54,004
Storbritannien	—	—	9,878	7,320	84,159	130,255
Frankrike	5	45	—	60	1,185	1,218
Spanien	55,523	252,459	932,414	1,053,745	2,445,593	1,737,702
Portugal	1,150	—	—	—	1,652	1,250
Italien	126,578	32,280	9,345	4,204	183,332	102,348
Bulgarien	21,242	340,895	133,234	—	495,371	327,284
Europeiska Turkiet	—	—	180	—	180	90
Grekland	—	—	—	350	350	252
Kanarieöarna	—	—	—	—	221	210
Brittiska Sydafrika	—	—	—	—	125,820	185,083
Övriga Afrika	—	194	—	—	194	150
Palestina	—	—	31	—	183	75
Brittiska Nordamerika . .	—	—	—	—	15	15
U. S. A.	7	300	37,626	85,199	135,919	109,133
Brasilien	—	—	950	—	978	628
Argentina	—	—	—	—	18,306	21,251
Austr. Statsförbundet . .	—	—	—	—	16,330	18,158
Summa kg.	409,872	1,162,953	1,496,059	1,225,937	4,813,779	—
kr.	295,955	830,950	1,087,155	876,511	—	3,776,441

Denna starkt stegrade druvimport har allvarligt inkräktat på avsättningen av andra inom landet odlade fruktslag. Även om en tull av 35 öre pr kg icke kunde framdriva odling under glas av vindruvor inom landet och sålunda icke utgjorde en skyddstull för motsvarande svenska produkt, hade en tull av denna storlek dock haft ett betydande inflytande på avsättningen av andra produkter.

Som ett talande exempel på hur borttagandet av vindruvstullen verkat, må anföras, att, enligt vad som meddelats i en P. M. från lantbruksstyrelsen, i en affär i centrum av Stockholm under högsäsongen 1935 för svensk frukt — alltså under oktober och november — såldes i medeltal per dag cirka 1,000 kilogram vindruvor mot endast cirka 20 kilogram svenska äpplen. Hösten 1935 hade också på grund av tullens borttagande för vindruvor priset på importerade vindruvor sjunkit till 70—80 öre per kilogram i minut från tidigare kronor 1.40—1.50 per kilogram. Vad lantbruksstyrelsen i visst sammanhang före vindruvstullens borttagande framhållit, har sålunda redan besannats, nämligen att vindruvor komme att konkurrera med svenska äpplen och päron om platsen på marknaden.

Såsom förhållandena nu gestalta sig i världen med importförbud, valuta-regleringar och höga importtullar, är det självfallet, att Sverige blir föremål

för alla fruktexporterande länders uppmärksamhet, så mycket hellre som landets köpkraft i förhållande till många andra länders är jämförelsevis stor.

I de flesta av Europas länder äro olika skyddsåtgärder vidtagna. Exportländerna söka med anledning därav allt mer och mer att vinna insteg på den svenska marknaden, som tillföres så stora kvantiteter, att dessa ofta överstiga konsumtionsbehovet. Följden härav blir också, att de svenska importörerna sins emellan etablera priskrig och utförsälja sina importvaror till pris, som ofta understiger inköpspriset hellre än att de taga risken att få varorna förstörda. Det nämnda exceptionellt billiga priset på vindruvor och apelsiner torde utgöra exempel härpå.

Av vad ovan anförts torde vara uppenbart, att vindruvstullens slopande fått och självfallet måst få katastrofala återverkningar för landets inhemska fruktodling.

Å andra sidan giva de upplysningar utskottet erhållit rörande exporten från Sverige till Spanien vid handen, att denna så långt ifrån att hava stegrats efter det senaste handelsavtalet tvärtom minskats. Sålunda representerade exporten till Spanien under månaderna oktober—december 1935 ett sammanlagt belopp av kr. 9,240,048 mot under samma tid år 1934 kr. 10,663,874. Vidare må nämnas, att enligt inhämtade uppgifter svenska i Spanien 'infrusna' varufordringar den 7 februari 1936 utgjorde 9.17 milj. kronor samt att väntetiden för likvidering av dylika fordringar i mars 1935 utgjorde 3—4 månader men sedan successivt förlängts, så att den i mars 1936 kunde beräknas till omkring ett år.

För den svenska exporten synes således den träffade övenskommelsen icke ha medfört några större fördelar, som kunna uppväga olägenheterna av den ökade importen.

Med hänsyn till de vådliga följder för den inhemska fruktodlingen, som vindruvstullens borttagande måste medföra, hade enligt utskottets förmenande denna ändring i gällande tulltaxa icke bort ske.

Utskottet finner det dessutom anmärkningsvärt, att en författningsändring av denna ur näringslivets synpunkt stora betydelse i strid med § 8 av regeringsformen avgjorts i liten konselj.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet beslutat anmärkning mot t. f. chefen för handelsdepartementet, statsrådet Undén.»

XIX.

(Protokoll över socialärenden.)

1) av herr *Stendahl*, som ansett, att utskottet bort uttala följande:

»Den av utskottet vid 1935 års riksdag verkställda granskningen av Kungl. Maj:ts beslut om beviljande av lån eller subventioner till främjande av enskild företagsamhet föranledde dels beslut om anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet Möller i anledning av rådslagen i tre ärenden (punkten 4:o i dechargememorialet), dels ock ett reservationsvis framställt

anmärkningsyrkande mot samma statsråd i anledning av åtskilliga andra ärenden (nr XI i dechargememorialet).

Vid granskning av de av Kungl. Maj:t under år 1935 meddelade besluten i dessa ärenden har utskottet funnit det sätt, varpå anslagen till främjande av enskild företagsamhet under sagda år disponerats, böra föranleda förnyad anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet Möller.

De ärenden — till antalet 10 — vilka utskottet funnit anmärkningsvärda, återfinnas refererade i den vid detta memorial fogade bilagan ('Bilaga till reservationen XIX 1').

Innan utskottet upptager dessa ärenden till närmare granskning, torde här böra lämnas följande redogörelse för de för anslagens handhavande gällande direktiven.

I propositionen nr 211 till 1933 års riksdag begärde Kungl. Maj:t såsom ett led i åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande anslag för främjande av företagsamhet och industriell verksamhet. Föredragande departementschefen anförde i detta avseende bland annat:

'Under den gångna vintern hade redan gjorda erfarenheter visat, att staten med jämförelsevis små subventioner kunde hålla i gång betydande industri-företag, som försörjde ett mycket stort antal människor. Självfallet vore, att både då det gällde utlämnandet av lån, och då det gällde subventioner till enskilda företag, all hänsyn måste tagas till att icke dessa företags fortsatta drift förorsakade arbetslöshet på andra håll inom samma industrier, men med en försiktig subventionspolitik, som toge allsidig hänsyn till alla befo-gade synpunkter, torde det kunna i vissa fall lyckas icke blott att hålla en industri i gång utan också att ernå en arbetslöshetsbekämpande effekt med mycket mindre medel än på något annat sätt, samtidigt som man kunde rädda hela kommuner från en hotande ruin. I en genomtänkt arbetslöshetspolitik borde därför också denna möjlighet stå öppen för statsmakterna.'

Sammanfattningsvis meddelade departementschefen följande huvudregler, som ansåges böra gälla för ifrågavarande medels användning:

1. Vid lån till främjande av enskild företagsamhet skall
  - a) utgå ränta efter Kungl. Maj:ts beslut,
  - b) amortering ske enligt beslut av Kungl. Maj:t,
  - c) ställas säkerhet, som kan av Kungl. Maj:t godtagas.
2. Vid subventioner till främjande av enskild företagsamhet och upp-muntran av industriell verksamhet skola följande synpunkter vara väg-ledande:
  - a) Genom subvention åt visst företag bör minskning av produktionen icke få framkallas vid annat företag med därav följande arbetslöshet.
  - b) Vid subvention bör tillses, att densamma per dagsverke, som beräknas därigenom kunna åstadkommas, understiger eller högst svarar mot stats-bidraget till kontant understöd för motsvarande antal hjälpta dagar.
  - c) Subvention bör vara av tillfällig natur och skapa möjligheter att trygga vederbörande företags framtida existens.
  - d) Subvention bör skapa lättnader för den eller de kommuner, som äro ekonomiskt beroende av det subventionerade företagets existens.'

I anledning av propositionen beviljade riksdagen på hemställan av särskil-da utskottet anslag till främjande av enskild företagsamhet med 10 miljoner

kronor till lån och 3.5 miljoner kronor till subventioner. Utskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande bland annat:

'Mot de villkor för lån eller subvention, som Kungl. Maj:t förutsatt skola gälla och som ovan återgivits, har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet vill betona angelägenheten därav, att endast sådana företag komma i åtnjutande av stöd, vilka på grund av konjunkturerna tvingats eller, såvitt kan bedömas, inom en icke avlägsen framtid bliva tvungna, därest hjälp i någon form icke erhålles, att nedlägga sin verksamhet. En ytterligare förutsättning för statligt stöd bör vara, att företagen icke på annan väg kunna erhålla hjälp till sin verksamhet. Att vidare företagen böra hava en verklig betydelse ur arbetslöshetssynpunkt torde vara givet.

Slutligen får utskottet framhålla vikten därav, att den hjälp, som lämnas ett företag, icke blir ägnad att medföra arbetslöshet eller eljest menliga verkningar för ett annat företag.'

I propositionen nr 234 till 1934 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t om ett anslag å 5 miljoner kronor till lån till främjande av enskild företagsamhet för budgetåret 1934/1935. Därvid hemställde Kungl. Maj:t tillika om viss jämkning av grunderna för anslaget användning. I detta avseende anförde socialministern följande:

'Användningen av anslagen har enligt de av riksdagen fastställda grunderna begränsats till att avse lån eller bidrag till redan befintliga företag till uppehållande av deras förutvarande omfattning. Däremot uteslutes enligt direktiven möjligheten att giva understöd till eventuella utvidgningar samt till igångsättande av nya företag, även då det gäller påbörjande av ett helt nytt slags verksamhet. Den arbetseffekt, som erhålles genom anslagen, skulle säkerligen ytterligare ökas, om möjlighet öppnades för Kungl. Maj:t att understödja utvidgningar eller startande av företag. I ett par fall har det visat sig, att man, därest sådan möjlighet funnits, skulle hava kunnat verksamt stärka den svenska industriens ställning på hemmamarknaden eller medverka till skapandet av en ny industri med utsikt att konkurrera på världsmarknaden.

Givet är, att lån eller subvention till utvidgning eller igångsättande av företag endast bör lämnas, därest företaget ej kan befaras konkurrera ut eller medföra menliga inverknings för äldre företag. Kungl. Maj:t torde härutinnan komma att förfara med stor försiktighet. Liksom hittills bör i främsta rummet understöd lämnas åt företag, som eljest komme att nedläggas eller avsevärt inskränka driften.'

I anledning av propositionen anförde statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 166:

'Utskottet tillstyrker, att jämväl för nästkommande budgetår anslag anvisas för att möjliggöra lån till främjande av enskild företagsamhet. En förutsättning härför är emellertid, att de av särskilda utskottet vid 1933 års riksdag angivna direktiven för användning av det för innevarande budgetår anvisade anslaget noga följas. Den sorgfälliga prövning av olika på varje fråga inverkan omständigheter, som 1933 års riksdag förutsatte, är ofrånkomlig, om påtagliga olägenheter skola kunna undvikas. I detta sammanhang anser sig utskottet böra framhålla önskvärdheten av att här förevarande gren av den statliga hjälpverksamheten snart må kunna avvecklas.

Departementschefen har i statsrådsprotokollet framhållit, att den arbetseffekt, som erhålles genom här förevarande anslag, säkerligen skulle ytterligare ökas, om möjlighet öppnades för Kungl. Maj:t att understödja utvidgningar

eller startande av företag. Den sålunda förslagna jämkningen av gällande direktiv anser sig utskottet böra tillstyrka. Givetvis är, såsom jämväl i statsrådsprotokollet antytts, stor försiktighet av nöden vid utdelande av dylika lån. Det belopp, som må tagas i anspråk för låneunderstöd av nu angiven art, torde emellertid, icke minst med hänsyn till vad nyss anförts, böra begränsas till högst 500,000 kronor.

I enlighet med utskottets hemställan anvisade riksdagen för ifrågavarande ändamål ett anslag av 3 miljoner kronor.

För budgetåret 1935/1936 anvisades icke något nytt anslag för ändamålet — de tidigare anslagen hade till avsevärd del icke tagits i anspråk, och då de voro av reservationsanslags natur, kunde de återstående beloppen disponeras även under sagda budgetår — men 1935 års riksdag medgav, att av de odisponerade beloppen högst 1 1/2 miljon kronor finge användas även för att understödja utvidgningar eller startande av företag.

Vidare må erinras om de riktlinjer, som inom kommerskollegium tillämpas vid avgivande av yttrande över ansökningar om lån eller subvention. Dessa äro intagna i kollegii protokoll för den 19 mars 1935 under § 1, vilken paragraf är av följande lydelse:

'Med anledning av hos Kollegium under hand tid efter annan gjorda förfrågningar rörande de grunder, vilka av Kollegium tillämpats vid behandlingen av remissärenden rörande beviljande av lån eller subvention från anslag till främjande av enskild företagsamhet för arbetslöshetens bekämpande, redogjorde kommersrådet Sohlman för de principer, som vid föredragningen och avgörandet av dylika ärenden hittills tillämpats och vilka kunde sammanfattas sålunda.

Vid behandlingen av till Kommerskollegium remitterade låneansökningar hade Kollegium i allmänhet icke ansett sig böra verkställa någon närmare utredning rörande varje särskild ansökning, bl. a. med hänsyn till bristen på härför erforderliga arbetskrafter och till arbetsbelastningen i övrigt. I flertalet fall hade prövningen därför väsentligen inskränkts till en helt summarisk granskning av ansökningarna, huvudsakligen ur synpunkten av riksdagens för låneanslagets användning lämnade direktiv, och till yttrande av mera principiell och allmän innebörd angående förutsättningarna för beviljande av statslån åt vederbörande. Kollegium hade härvid även utgått från att den erforderliga, mera detaljerade undersökningen skulle ankomma på Socialdepartementet, som för sådant ändamål disponerade över särskild, sakkunnig arbetskraft.

Kollegium hade vid bedömandet av låneansökningarna i första hand ställt sig på den ståndpunkten, att i branscher, i vilka enligt Kollegii mening den industriella produktionskapaciteten vore alltför stor i förhållande till marknadens behov och i vilka sålunda en nedskärning av produktionens totalvolym ansetts nödvändig, staten icke borde genom utlämnande av lån för stödjande av svaga företag motverka en inom branschen pågående anpassningsprocess, varför Kollegium som regel avstyrkt lån åt företag inom dylika branscher. Branscher, i vilka nu angivna synpunkter med särskild styrka gjort sig gällande, hade varit möbel-, glas-, sko-, herrkonfektions- och konservindustrierna. Enahanda synpunkter hade av Kollegium anlagts å vissa andra branscher. Sålunda hade Kollegium efter hand kommit att ställa sig avvisande till låneansökningar av företag för tillverkning, huvudsakligen på export, av byggnadssnickier och lådämnen. Inom angivna gren av snic-

keriindustrien hade Kollegium från vederbörande exportindustriers sida fått mottaga klagomål rörande den osunda konkurrens, som å exportmarknaden bedrevs från kapitalsvaga inhemska företags sida, vilket medfört en viss diskreditering i utlandet även av övriga inhemska företag inom branschen. Med hänsyn till rådande konkurrensförhållanden inom branscherna hade Kollegium ock i allmänhet haft en kritisk inställning till ansökningar från tryckerier samt från företag inom livsmedelsindustrien, bryggerier, charkuterifabriker, chokladfabriker och knäckebrödsbagerier ävensom företag inom vissa grenar av damkonfektionsbranschen. Hänsyn hade emellertid tagits därtill, att konkurrensförhållandena kunnat vara varierande å olika orter. Avsteg från de tillämpade principerna hade vidare i åtskilliga fall ansetts böra göras för företag med viss specialtillverkning, med väl inarbetad fast kundkrets eller med särskilt framstående kvalitetsproduktion, beträffande vilka det ansetts vara ur det allmännas synpunkt önskvärt, att rörelsen även i fortsättningen upprätthölls. Ävenledes hade avsteg gjorts i fall, där de lokala förhållandena ansetts särskilt motivera stödjande av företaget, och där ett statligt stöd åt detsamma icke kunde väntas medföra menliga verkningar för andra företag.

Då ur angivna allmänna synpunkter hinder för låns beviljande icke ansetts föreligga, hade låneansökning bedömts med hänsyn till sökandeföretagets individuella förhållanden. Yttrande i tillstyrkande riktning hade merendels icke ansetts böra givas i fråga om företag, vars svårigheter av allt att döma berott på andra omständigheter än konjunkturerna. Avstyrkande hade lämnats beträffande företag, där i anledning av inkomna protester från andra företag i branschen verkställd undersökning givit grundad anledning antaga, att företaget dreve en osund prispolitik till skada för övriga företag i branschen. Avstyrkande hade likaledes lämnats i fall, där det ansetts uppenbart att företagets kapitalbrist eller svårigheter i övrigt berott på en å mindre hållbar kalkylation grundad prissättning. En tack vare dylik prispolitik erhållen, i förhållande till företagets kapitalresurser alltför högt uppdriven omsättning torde sålunda, såvitt kunnat bedömas, för åtskilliga företag hava varit förklaringen till uppkommen bristande likviditet. Det hade ansetts icke böra ifrågakomma, att staten skulle lämna sitt stöd för utvecklande av rörelse efter dylika linjer. Kollegium hade även motsatt sig lån åt företag, beträffande vilka det varit tvivel underkastat, huruvida förutsättningar överhuvud förefunnits för åvägabringande av företagets solvens. Så hade även skett i fall, då mindre gynnsamma avsättningsmöjligheter för företagets produkter synta vara för handen, och då anledning härigenom förefunnits att tvivla på möjligheterna för rörelsens fortsatta bestånd. Företag, för vilka det i rörelsen nedlagda egna kapitalet stått i alltför uppenbart missförhållande till totalsumman av företagets skulder, hade ansetts icke böra ifrågakomma till erhållande av lån. Kollegium hade vidare ansett sig böra avstyrka lån åt företag, beträffande vilka anledning varit att antaga, att företagets svårigheter berott på mindre sakkunnig ledning, eller beträffande vilka ledningen eljest icke ingivit förtroende. I de fall, där kollegii avstyrkande baserats å sist angivna synpunkter, hade, av hänsyn till vederbörande lånesökande, någon närmare motivering till avstyrkandet icke ansetts lämpligen böra lämnas.

Frågor om stödjande av varvsrörelse med användande av medel från arbetslöshetsanslaget hade med hänsyn till såväl arbetslöshetsförhållanden som en skärpt konkurrens från utlandet ansetts böra i viss mån intaga en särställning. Subventionen till varvsföretag, motsvarande viss andel i utbetalta arbetslöner vid utförandet av fartygsbygge, varå anbud inforrats, hade sålunda i ett par fall tillstyrkts för att därigenom möjliggöra arbetets utförande vid svenskt i stället för utländskt varv. Tillstyrkandena hade gällt byg-

gande av fartyg för inhemsk räkning. Däremot hade en motsvarande framställning avstyrkts, då det gällt utförande av fartygsbygge för utländsk redares räkning.

Kollegium hade slutligen i ett antal fall ansett sig böra motsätta sig lån åt företag, där den enskilda kapitalinsatsen i företaget varit alltför ringa i förhållande till det låneunderstöd, som begärts av staten. Endast då särskilda omständigheter talat därför, hade lån ansetts böra tilldelas tämligen nystartade företag.

Föredraganden framhöll, i samband härmed, att, då lån av Kungl. Maj:t beviljats visst företag under vissa, i Kungl. Maj:ts brev ävensom i handlingarna åtföljande promemoria angivna förutsättningar och under villkor bl. a., att sökanden skulle före lånets lyftande visa, att de anordningar i övrigt vidtagits, som av statskontoret efter samråd med kommerskollegium måtte befinnas erforderliga för rörelsens fortsatta bedrivande, hade från kollegii sida vid avgivande till statskontoret av konfidentiella promemorior i anledning av sistberörda föreskrift ansetts självfallet, att den granskning, som borde av ämbetsverken verkställas rörande säkerheten för lånet m. m., begränsats till ett fastställande av huruvida de ovan nämnda förutsättningarna för lånets beviljande uppfyllts eller ej, utan ingående i övrigt på vederbörande företags av Kungl. Maj:t redan prövade kreditvärdighet.

Under sådana förhållanden och då föredragningen vid olika tillfällen måste omhänderhavas av olika personer, beslöt kollegium, att de sålunda tillämpade riktlinjerna för behandling av hithörande ärendet skulle även i fortsättningen tills vidare tillämpas.

I fråga om de särskilda ärendena vill utskottet anföra följande:

1) *Anna Benér, Tidaholm.* I rörelsen sysselsättas allenast 3 män och 2 kvinnor, varför företaget såsom kommerskollegium framhållit ej har sådan 'verklig betydelse ur arbetslöshetssynpunkt', som enligt direktiven kräves för erhållande av stöd i förevarande ordning. Såsom motiv för lånets beviljande har av utredningsmannen inom socialdepartementet anförts, förutom arbetslöshetssynpunkten, det föredöme, som företagaren gäve i arbetsamhet och energi. Då emellertid låneverksamheten ju ej har till syfte att stödja företagare enbart på den grund, att de äro arbetsamma, har skäl för låns beviljande i detta fall ej förelegat.

2) *Aktiebolaget motorverken, Göteborg.* Bolagets svårigheter ha ej sin grund i konjunkturerna utan i alldeles speciella omständigheter. Den reelle ägaren Eck lämnade i samband med sitt förvärv av bolaget detsamma ett lån å 60,000 kr. Härav hade Eck själv upplånat 50,000 kr. på villkor, som bland annat innehöllo, att lånet skulle återbetalas genom avbetalningar under tre år. För fullgörande av sina amorteringar var Eck beroende av att bolaget återbetalade lånet till honom i samma takt som han själv var skyldig att återbetala sitt eget lån. Bolagets låneansökan beror nu på att bolaget ej avkastar så mycket, att amorteringarna kunna helt fullgöras på denna korta tid. Svårigheterna ha med andra ord ytterst sin grund i att Eck upptagit lån med för kort amorteringstid och ej i konjunkturerna. — Vidare bör uppmärksammas, att bolaget är auktoriserad Fordförsäljare. Skulle bolaget nödgats avveckla, hade detta tydligen ej fått till följd någon inskränkning av företagsamheten överhuvud taget utan endast, att Fordbolaget antagit en annan återförsäljare med motsvarande rörelse. Statsmakterna lära icke ha någon rimlig anledning att ingripa för att stödja Fords åter-

försäljare, vilka säkerligen deras stöd förutan komma att även framgent finnas.

3) *Aktiebolaget Karlstads strå- och filthattfabrik, Karlstad.* Bolagets svårigheter bero såsom kommerskollegium framhållit väsentligen på andra omständigheter än konjunkturerna. Sålunda har vid utredningen framkommit, att bolagets tillverkningar brukat försälas utan prövning av kundernas betalningsförmåga, vilket självfallet måste så småningom leda till sammanbrott. Den företagna rekonstruktionen synes ej heller tillräcklig för ett tryggande av företags framtida existens. Ett företag med en årsomsättning av förevarande slag å omkring 600,000 kr. kräver också större eget kapital än 60,000 kr.

4) *A. Ferd. Sjöberg, aktiebolag, Gävle.* Detta bolag borde ej ha beviljats lån främst med hänsyn till att bolaget synes ha bedrivit en osund prispolitik. Ett stödjande av ett dylikt företag måste medföra menliga verkningar för andra företag i branschen. Enligt direktivens uttryckliga stadgande får dock ej lån beviljas under dylika förhållanden.

5) *Larsberga hönsgård, förening u. p. a., Alnö.* Ärendet giver ett övervägande tragikomiskt intryck. Föreningen och dess medlemmar äro synbarligen nära nog medellösa och torde därför vara föga ägnade att driva rörelse. Bortsett emellertid från att föreningens stödjande i åtskilliga hänseenden står i strid med de givna direktiven, anser sig utskottet i detta fall böra särskilt påtala, att föredragande departementschefen som säkerhet för lånets beviljande förordat borgen av två i konkurs försatta personer. Utskottet kan ej underlåta att framhålla det både för Kungl. Maj:t och den statliga låneverksamheten nedsättande uti att dylika 'säkerheter' föreskrivas.

6) *Tryggve Ekström, Simeå.* Rörelsen är såsom av skogsindustrisakkunniga framhållits baserad på sådana ekonomiska principer, att den ej bort ifrågakomma till erhållande av statligt stöd.

7) *Högbergs såg- och kvarnaktiebolag, Mockfjärd.* Bolagets ställning är enligt utskottets mening så svag, att det beviljade lånet ej gärna kan anses trygga bolagets fortsatta bestånd. Med hänsyn härtill hade lånet ej bort beviljas.

8) *Svensk torvexport, Magnus Wikström, Växjö.* Om detta företag gäller i huvudsak detsamma som anförts beträffande det föregående. Av handlingarna synes därjämte framgå, att sökandens bokföring lämnar en del övrigt att önska samt att motstridiga uppgifter i viktiga hänseenden lämnats, vilket allt synes ha bort utredas, innan lån beviljats. Såvitt av handlingarna framgår, har så emellertid ej skett.

9) *Aktiebolaget Sandsjö möbelfabrik, Bodafors.* Bolagets ledning har visat en anmärkningsvärd brist på ekonomisk omdömesförmåga, då den, sedan fabriksbyggnaden nedbrunnit, låtit uppföra en ny, dyrbar fabriksanläggning. Härigenom togos nämligen bolagets kapitaltillgångar så strängt i anspråk, att nödigt rörelsekapital för driften kom att saknas. Såsom av direktiven framgår, få lån ej beviljas i fall, då svårigheterna härröra av omständigheter som de förevarande, vilka icke alls ha med konjunkturerna att skaffa. — Oavsett vad nu anförts hade emellertid lån i detta fall ej bort

beviljas, då därigenom motverkats den inom möbelfabriksbranschen pågående anpassningsprocessen, vilken syftar till en nedskärning av den totala produktionskapaciteten till bättre överensstämmelse med avsättningsmöjligheterna. Lånet har sålunda medfört menliga verkningar för andra företag inom branschen.

10) *Aktiebolaget plåtindustri, Limhamn*. Såsom vid utredningen inom socialdepartementet framkommit, har företaget ingen betydelse ur arbetslöshetssynpunkt, då arbetslöshet ej föreligger för sådana arbetare, som bolaget sysselsätter. Bolagets eget kapital måste också anses för litet för att med någon större sannolikhet trygga bolagets bestånd.

Med hänsyn till det åsidosättande av direktiven för anslagen, som sålunda i åtskilliga fall förekommit, samt då vederbörande departementschef icke vid ärendenas handläggning visat nödig skicklighet, har utskottet beslutat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.»

2) av herrar *David Pettersson, Karl Bodin, John Björck, Hagström, Lindskog, Ewald Lindmark, Lundqvist och Näslund*, som anför:

»Vi hava i utskottet biträtt vissa av de anmärkningsyrkanden, som i förestående av herr Stendahl avgivna reservation upptagits. Enligt vår mening hava gällande direktiv för anslagen vid dessa ärendens behandling icke följts och vederbörande departementschef sålunda icke visat den skicklighet, som ärendenas principiella vikt och betydelse kräver.»

Särskilt yttrande

av herr *Reuterskiöld*, som anför: »Ehuru jag ej ansett mig kunna biträda de anmärkningsyrkanden som i reservationen under XIX 1) omförmälas, med undantag för yrkandet rörande lånet till Larsberga hönsgård, förening u. p. a., Alnö, har jag vid granskningen av handlingarna funnit, att en väsentlig orsak till de ej sällan mindre lämpliga eller riktiga beslut, som av departementschefen förordats, synes vara att söka däri, att hithörande ärenden beredas genom en, av medel från arbetslöshetsanslaget bekostad, särskild tillfällig avdelning av departementet med personal utan den för departementstjänst i allmänhet erforderliga utbildning. Visserligen måste erkännas, att en materiell beredning av nu ifrågavarande låneärenden icke kan undvaras, men det hade varit riktigare att förlägga densamma icke till departementet, utan exempelvis till kommerskollegium, vars chef då haft att leda den saktliga beredningen, varefter ärendet, sedan det till Kungl. Maj:t inkommit, inom departementet underkastats granskning i den härför eljes gällande ordningen. Med all säkerhet hade då sådana fall, som t. ex. beträffande Larsberga hönsgård, icke inträffat. Därjämte hade anledning saknats till det i sig felaktiga förfarande, som nu använts, då de avgivna promemoriorna betecknats som 'konfidentiella', vilket de grundlagsenligt icke kunnat vara och än mindre vare sig av departementschefen eller av Kungl. Maj:t förklaras vara.»

Bilaga till reservationen XIX 1).

Ärenden angående lån till främjande av enskild företagsamhet.

1) Anna Benér, Tidaholm.

Anna Benér i Tidaholm ansökte den 7 november 1934 om lån å 10,000 kr. för utvidgning av rörelsen.

I utlåtande anförde kommerskollegium den 4 december 1934 följande:

»Sökandefirman synes icke uppfylla de förutsättningar, under vilka enligt gällande bestämmelser lån må utlämnas av de medel, som å riksstaten för budgetåret 1934/1935 anvisat för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet. Särskilt torde företaget, som endast sysselsätter 5 personer, sakna verklig betydelse ur arbetslöshetssynpunkt.

Kommerskollegium hemställer, att ansökningen icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.»

I promemoria den 15 dec. 1934 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet:

»Firman grundades i juli 1931 för tillverkning av silketrikåvävnader av svenskt konstsilke och producerar 70 å 75,000 m. väv per år med ett värde av c:a 175,000 kronor

Sysselsatta voro vid besöket förutom företagerskan själv 2 kvinnor och 3 män således inalles 6 personer, vilka arbetade i 3 skift utom företagerskan själv, som arbetade från kl. 5.00—kl. 21.00 i ett skift skötande de båda vävmaskinerna.

Erhålles lånet kan genast anställas mer personal och fru Benérs eget direkta arbete minskas i någon mån, så att, sedan en tredje projekterad vävmaskin anskaffats, utöver nu anställda ytterligare 4 personer torde behöva sysselsättas.

Avslag å ansökan torde ej medföra någon minskning av personalen, men förhindrar behövlig ökning av de anställda och tvingar företaget att liksom hittills huvudsakligen legoväva; med den minskade förtjänst som följer därav eller c:a kronor 1: — per kg väv.

Arbetslösheten i Tidaholm stor, enl. sista rapporten den ³⁰/₁₁ 1934 250 st. anmälda, varav 88 ohjälpta.

Orsaken till kapitalbristen torde vara startande utan tillräckligt kapital samt expansion av rörelsen, vilken till en början drev endast en vävmaskin för att under år 1933 sätta en andra maskin i drift.

Av de insända balans- och vinst- & förlusträkningarna för åren 1931—1933 framgår

att företagets egna kapital vuxit från kr. 5,416:72 den 31 dec. 1931 till kr. 6,659:95 den 31 dec. 1933,

att företagets skuld minskats från kr. 10,451:08 den 31 dec. 1931 till kr. 8,208: — den 31 dec. 1933,

samt att maskiners konto ökats från kr. 6,161:12 den 31 dec. 1931 till kr. 11,250 : — den 31 dec. 1933.

Å maskinerna vilade nu ingen skuld och har å desamma årligen avskrivits 10 %.

I avlöning till personalen hade till den $\frac{1}{12}$ 1934 under innevarande utgått kr. 6,585: 98.

Order å arbete i 3 skift under 1:a hälften av år 1935 förelågo redan vid besöket.

Avsättningsmöjligheterna för företagets produkt synnerlig god, vartill varans synnerligen goda beskaffenhet, såsom i stor utsträckning varande alldeles utan fel, i hög grad bidrager.

Att företagets framtida bestånd skulle tryggas genom ett lån är givet, ty som Bankdirektör Fredin i Skaraborgs Enskilda banks kontor i Tidaholm sade: 'enda risken, att de med sin energi och duglighet ej skulle klara ingångna förbindelser, ligger däri, att de fördärva sig genom för mycket arbete'.

Som säkerhet för ett eventuellt stödlån erbjudes inteckning i firmans förlagsegenom som består av utom varufordringar maskiner kr. 11,250: — mycket väl hållna och priset normalt, varor för kr. 1,653: — upptagna till något under inköpspris. Summa kr. 12,903: — belåningsbart till kr. 8,000: —. Ehuru de anställdas antal är litet och därför ej kan hava större inflytande på arbetslösheten, torde dock företagets stödjande få anses vara ett led i arbetslöshetens bekämpande ej bara genom ökade arbetstillfällen utan även på grund av det föredöme som företagaren ger i arbetsamhet och energi, vilket även tycktes vara uppskattat i orten.

Jag tillåter mig därför föreslå

att ett lån av kr. 8,000: — beviljas med 10 års amorteringstid och befrielse de 2 första åren från erläggande av ränta, som sedan utgår med vanlig procent,

att som säkerhet godtages inteckning med bästa förmånsrätt i företagets förlagsegenom.»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t den 16 januari 1935 sökanden till utbyggande av rörelsen lån å 8,000 kr. mot säkerhet av förlagsinteckning å 8,000 kr. med bästa förmånsrätt.

2) Aktiebolaget Motorverken, Göteborg.

Bolaget ansökte den 8 november 1934 om lån å 40,000 kr. för möjliggörande av ett fortsatt bedrivande av bolagets verkstadsrörelse i Göteborg.

I promemoria den 20 nov. 1934 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet:

»Bolaget startade den 30 maj 1930 med 50,000 kronors kapital. Direktör F. Aug. Eck äger samtliga aktier utom 4 och är chef sedan 1 maj 1931.

Bolaget reparerar bilar och andra motorfordon och utför samtliga till en modern automobilservice hörande arbeten samt är auktoriserad av Ford Motor Company, vars vagnar det säljer. Självt kan bolaget dock ej utföra smides, snickeri eller sadelmakeri, för vilka arbeten utomstående firmor anlitas.

Anställda uppgavs vara i verkstaden 32 man men vid besöket i verkstaden kunde jag ej räkna mer än 10 man. Men då detta var efter kl. 16 är ju möjligt, att en del gått redan för dagen. För sista avlöningsdagen den 9 november 1934 kunde företets avlöningskvitton för 23 man.

Som säkerhet bjuds förlagsinteckningar, men då i dessa ej torde kunna ingå vare sig begagnade vagnar eller reservdelslager, bensin eller olja, tillsammans ingående i balansen med kr. 94,571 återstår således kontors- och verkstadsinventarier till ..... kr. 17,570:— och möjligen diverse materialier till ..... » 1,278:33
 kr. 18,848:33.

Kontorsinventarierna upptagna till kr. 2,620:— kan möjligen försvaras men verkstadsutrustningen är ej värd över kr. 11,000:—. Det mesta består i en massa specialverktyg, vilka kunna komma till användning vid reparationen av Fordbilar. Härtill komma 1 bärgningsbil och en mindre lastbil värda c:a kr. 3,000:—. Hur, som helst synes mig den erbjudna säkerheten även med dir. Ecks borgen ej räcka för det ifrågavarande lånet även om den stärkes genom Fru Ecks borgen, vilken har lösöreköp på makarnas bo. Även de utestående fordringarna som underlag för en förlagsinteckning torde vara tvivelaktiga, såsom till största delen uppkomna genom handel med varor som ej tillverkats.

Lånet är avsett att användas *dels* till inbetalning den 31 december i år av kr. 20,000:—, som restera å ett av Dir. Eck för inköp av aktierna i bolaget på sin tid av Svenska Handelsbanken beviljat lån mot borgen av ett par personer, *dels* till rörelsekapital.

Då sökandebolaget emellertid icke har inteckningsbar förlagsegendom i den utsträckning, som erfordras som säkerhet för det sökta lånet, och företaget för övrigt synes huvudsakligen av andra orsaker än konjunkturerna kommit i denna tillfälliga penningförlägenhet, anser jag bolaget icke uppfylla de för beviljande av lån ur anslaget till främjande av enskild företagsamhet gällande förutsättningar och föreslår jag att ansökan avslås.»

I infordrat utlåtande yttrade kommerskollegium:

»Gällande bestämmelser för utlämnande av lån ur de medel, som å riksstaten för budgetåret 1934/1935 anvisats för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, synas icke i och för sig utgöra hinder för att bereda sökandebolaget understöd i avsedd ordning.

Särskild utredning torde dock genom Kungl. Maj:ts försorg böra företagas för utrönande såväl av den lämpliga storleken å eventuellt lånebelopp som av värdet å den säkerhet, bolaget för lånet erbjudit.»

I en inom kommerskollegium upprättad P. M. anfördes följande:

»Tvenne företag i ifrågavarande bransch, A. B. Ernst Nilsson och Åke Nyhléns Bilaktiebolag, ha tidigare, efter förklaring av kommerskollegium, att kollegium ansåg gällande bestämmelser ej utgöra hinder för låns beviljande, erhållit sociallån för sin verksamhet.

Enligt vad sökanden uppgivit, skulle vid förfrågan i justitiedepartementet angående omfattningen av institutet förlagsinteckning erhållits den upplysningen, att förlagsinteckning i förevarande fall skulle omfatta reservdelar och biltillbehör. Vid sådant förhållande torde möjligheter förefinnas för sökandebolaget att ställa godtagbar säkerhet för eventuellt lån.»

I en härefter inom socialdepartementet upprättad ny P. M., betecknad P. M. nr 2, anförde den förutnämnde utredningsmannen följande:

»Vid förnyad undersökning av företaget har jag konstaterat: att direktören Eck vid affärens övertagande inköpt aktierna i företaget för kronor 43,560:—, vartill använts direktör Ecks egna medel,

att direktör Eck dessutom till rörelsekapital försträckt bolaget kronor 60,000: —, vilket framgår av balansräkningen den 31 december 1931,

att av detta lån år 1932 återbetalats kronor 10,000: —, varigenom lånebeloppet nedbragts till kronor 50,000: — i bokslutet per 31 december 1932,

att enligt direktör Ecks skrivelse av den 15 januari 1935 denna skuld av kronor 50,000: — vid avslutandet av bolagets böcker den 31 december 1933 fortfarande förelåg,

att bolaget senare under 1934 fullgjort avtalad avbetalning å lånet med kronor 20,000: —,

att bolaget därutöver under 1934 ej förmått fullgöra den å detta år fallande avbetalningen med kronor 20,000: —, varför bolaget vid årsskiftet 1934 fortfarande har en skuld till direktör Eck å kronor 30,000: —.

Tyvärr har direktör Eck genom den uteblivna avbetalningen själv blivit urståndsatt göra motsvarande avbetalning å det lån han personligen tagit för att kunna lämna lånet till bolaget. Å detta hans personliga lån återstår just kronor 20,000: —, vilka han ej lyckats på annat håll anskaffa.

Då längre uppskov än till första dagarna i februari ej kunnat erhållas, måste han gå på bolaget, som därigenom troligen måste likvidera, med åtföljande arbetslöshet för personalen, om bolaget ej dessförinnan erhåller behöfligt stöd.

Då genom yttrande av expeditionschefen i justitiedepartementet, hovrättsrådet G. Dahlman, såväl till sökanden som till mig personligen mina tidigare tvivel, att inköpta reservdelar hos en firma som bedriver bilreparationer skulle kunna bli föremål för förlagsinteckning, måste vika för den större lagkunskapen, kan sökandebolagets belåningsbara förlageegendom beräknas till:

Reservdelar till Fordbilar.....	kr. 23,139: —	
» » Fordson	» 1,882: —	
Tillbehör och andra reservd.	» 9,906: —	
Diverse material	» 1,278: —	kr. 36,205: —
Kontorsinventarier	kr. 2,620: —	
Verkstadsutrustning	» 11,000: —	
1 bärgningsbil o. 1 lastbil	» 3,000: —	» 16,620: —
		<u>Summa kr. 52,825: —</u>

vilket således bör kunna godtagas som säkerhet för ett lån å kronor 30,000: —.

Förslag: Kronor 30,000: — beviljas som lån löpande med 5 % ränta och återbetalning inom 7 år från lyftningsdagen.

Säkerhet av förlagsinteckningar med bästa rätt samt borgen av direktör Franklin August Eck och fru Catherine Wilhelmine Eck.»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t den 25 januari 1935 bolaget lån å 30,000 kr. till förstärkning av bolagets rörelsekapital mot säkerhet av förlagsinteckning å 30,000 kr. med bästa förmånsrätt jämte borgen av direktör F. A. Eck och dennes hustru.

3) A.-B. Karlstads Strå- & Filthattfabrik, Karlstad.

Bolaget ansökte den 28 augusti 1934 om lån å 40,000 kr. för förstärkning av bolagets rörelsekapital.

I infortrat utlåtande anförde kommerskollegium:

»Sökandebolaget synes icke uppfylla de förutsättningar, under vilka enligt gällande bestämmelser lån må utlämnas av de medel som å riksstaten för budgetåret 1934/1935 anvisats för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet. Särskilt torde företagets svårigheter i väsentlig mån bero på andra omständigheter än konjunkturerna.

Kommerskollegium hemställer, att ansökningen icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.»

I promemoria den 6 november 1934 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet:

»P. M.

Företaget har nyligen genomgått en rekonstruktion och balansen ser efter densamma ut så här:

Balans per 1 juni 1934.			
Tillgångar		Skulder	
Kassa.....	1,629: 12	Egna accepter.....	68,994: 23
Div. personer.....	179,607: 68	Varuskulder.....	44,885: —
» »	6,813: 17	Tillfälligt lån.....	9,625: —
Främmande växlar.....	11,696: 23	Lån mot borgen.....	10,000: —
Inventarier.....	8,000: —	Bankskulder.....	144,350: 92
Varor.....	80,609: 54	Deposition.....	500: —
		Överskott.....	10,000: —
	Kronor 288,355: 74.		Kronor 288,355: 74.

Samtliga dessa tillgångar och skulder äro av ägaren, fr. Adler, överlåtna på ett nybildat aktiebolag med 60,000 kronor aktiekapital, varvid fr. A. erhållit i likvid 100 stamaktier à kronor 100:—. Tvenne fordringsägare, herrar Ölander och Linderholm, ha likaledes tecknat 100 aktier mot kvittning av fordringar. Det belopp, som kontant tillförts bolaget, skulle alltså utgöra kronor 40,000.

Beträffande tillgångarna ansågos

Div. personer kronor 179,607:— vara säkra till hela beloppet, men kronor 6,813:— värdelösa.

Främmande växlar: kronor 11,696:—, osäkra kundväxlar, som Werm-landsbanken vägrat att diskontera och torde därför vara klokt att räkna med högst halva beloppet.

Inventarier: kronor 8,000:— utgör säkerligen realisationsvärdet för dagen.

Varulager: kronor 80,609:— får anses lågt att döma av de många stickprov jag gjorde. För genomförandet av ett ackord hade trenne experter tillkallats i och för värdering och då enats om ovanstående summa, som i likhet med inventarierna torde vara rena realisationsvärdet. Samma lager hade tidigare bokats till 180,000 kronor.

Beträffande skulderna.

Egna accepter	kr. 68,994 och
Varuskulder	» 44,885 jämte
tillfälligt lån	» 9,625 av byggmästare Wästlund.
	kr. 123,504

utgöra de kortfristiga skulderna.

Bankskulder kronor 144,350 vid besöket kronor 120,000 som enligt bank-

direktör Dahlin i Värmlands Enskilda Bank utgör ett stående lån och som säkerhet för detta har lämnats förlagsinteckningar kronor 200,000.

Låneaccepter uppgingo vid besöket till kronor 30,000. Säkerhet personborgen Wästlund och Bergman.

Lån mot borgen kronor 10,000, stående lån med borgen av byggmästare Wästlund.

Ansvarsförbindelserna diskonterade kundväxlar uppgingo vid besöket till kronor 88,475 med kronor 125,000 vid bolagsbildandet.

För diskonteringsrätten har V. E. B. ingen säkerhet, utan prövar banken mycket noga varje särskilt papper. Ansvarsförbindelserna torde därför knappast innebära något nämnvärt riskmoment.

Det genom aktiebolagsbildningen kontant tillförda kapitalet torde nu vara använt till löner, råvaruinköp m. m. och är för övrigt alldeles otillräckligt för att driva rörelsen i hittillsvarande omfattning. Detta möjliggöres endast därigenom att bolagets ekonomiska stöttepelare, byggmästare Wästlund, som genom sin aktieteckning, 150 aktier samt stående lån 10,000 kronor redan starkt engagerat sig i företaget, bisträcker detsamma med tillfälliga lån till ganska stora belopp vid förefallande behov. Sålunda finnes för närvarande låneväxlar för 30,000 kronor och tillfälligt lån 9,675 kronor med borgen av W.

Emellertid har byggmästaren W. egna vittomfattande affärer genom sin sågverksrörelse och byggnadsverksamhet med en, enligt uppgift av W. sammanlagd årsomsättning på 1,000,000 kronor och det är ju klart att dessa affärer i första rummet ta hans intresse, tid och kapital i anspråk. För W. måste stråhattfabriken komma i andra rummet och den dag han ej längre kan eller har lust att stödja densamma, kommer den att ramla i brist på kapital. För att säkerställa bolagets existens måste alltså friskt kapital tillföras och med ledning av de vid min senaste undersökning inhämtade uppgifterna skall jag försöka beräkna storleken av detta.

För fabrikationen måste alltid hållas

ett konstant varulager av.....	kronor	100,000
säsongsinköpen per år uppgå till.....	»	140,000
Arbetslöner, tim- och ackord	»	160,000

Kronor 400,000.

Årsomsättningen beräknas då till kronor 600,000.

Tidigare har den varit uppe i 800,000 kronor, men en stark utgallring av den svagare kundkretsen är nödvändig, ty förr sålde man utan att pröva kundernas betalningsförmåga och följden blev att förlusterna på kunderna varje år uppgingo till i genomsnitt 50,000 kronor och detta pumpade så småningom ut den förr så stabila firman. Nu ämnar man gå fram med största försiktighet vid försäljningen och beräknar en årsomsättning på 600,000 kronor. Det uppgavs för mig att flertalet kunder betalar på 6 mån. liksom man också räknar med två »säsonger» och med ledning av de givna fasta kostnaderna bör man då räkna med ett eget kapital av minst 125,000 kronor som erforderligt kapital. Som ovan nämnts är alltså det egna kapitalet otillräckligt för att driva rörelsen och även tillskottet av det begärda statslånet, kronor 40,000 skulle ej räcka till att trygga bolagets framtida existens. Byggmästare W. medgav också detta, men är alltjämt villig att på allt sätt stödja bolaget. Genom det långfristiga statslånet skulle W. få en lättnad i finansieringen av bolagets affärer, så att han ej behövde begagna sig av kortfristiga banklån i så stor utsträckning, och enligt mitt förmenande är han också värd denna lättnad, ty W. har knappast gjort dessa ekonomiska upp-

offringar för egen vinnings skull. W. är först och främst en intresserad och med flera uppdrag betrodd kommunalman, som anser fortsättande av denna fabrik med sina omkring 90 anställda som en samhällsfråga av stor betydelse. W. har också förklarat sig villig att ikläda sig personlig borgen för det sökta statslånet, men någon annan lika vederhäftig borgesman finnes ej i bolaget.

Då alltså det sökta statslånet ej räcker till att trygga företagets framtida existens, och tillfredsställande säkerhet ej kan erbjudas för det sökta statslånet torde erforderliga förutsättningar för ett statslåns beviljande ej förefinnas.»

Å promemorian finnes följande blyertsanteckning:

»Senare uppgifter göra sannolikt, att en mycket avsevärd dold reserv ligger i varulagret. Dessutom uppges att företaget t. v. och med en lämpligt reducerad omsättning bör och kan reda sig med avsevärt lägre kapital än här beräknats. För kontroll härav bör bokslutet ^{31/12} 1934 avvaktas. — Ytterligare en vederhäftig borgensman, byggmästare Johan Västlund, sedermera anmäld. B-s.»

Sedermera inkom från sökanden balansräkning per 31 dec. 1934:

Tillgångar.		Skulder.	
Varubehållning.....	164,965: 22	Varuskuld.....	53,779: 03
Utestående fordringar...	92,727: 23	Lån, tillfälligt.....	10,360: —
Främmande acceptor....	470: —	Banklån.....	120,000: —
Inventarie Konto.....	13,000: —	Egna acceptor.....	29,000: —
Kassabehållning.....	5,307: 79	Deposition.....	500: —
		Aktiekapitalet.....	60,000: —
		Behållning.....	2,831: 21
Summa Kronor	276,470: 24.	Summa kronor	276,470: 24.

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t bolaget den 8 februari 1935 till förstärkning av dess rörelsekapital ett lån å 40,000 kronor mot borgen av byggmästarna Olof Västlund och Johan Västlund.

4) A. Ferd. Sjöberg, aktiebolag, Gävle.

Bolaget, som tillverkar garner, ansökte den 9 november 1934 om ett lån å 100,000 kronor. I ansökningen anfördes bland annat:

»Företagets rörelsemedel stå icke i proportion till rörelsens nuvarande omfattning, varför ett avslag på ansökan helt säkert skulle medföra en avsevärd personalminskning. Bolagets ledning står nämligen i så fall inför den eventualiteten, att trots ökad efterfrågan å bolagets produkter vara tvungen att på grund av bristande disponibelt kapital inskränka rörelsen från dess nuvarande omfattning till 1932 års produktion, varigenom c:a 100 personer skulle komma att förlora sin anställning. Fara föreligger även att i sådant fall rörelsen helt måste nedläggas, då av föregående erfarenhet att döma driften i den så minskade omfattningen svårligen kan bli lönsam, emedan de fasta omkostnaderna bli för höga.

För att förbättra bolagets likviditet framlade styrelsen å innevarande års bolagsstämma förslag om omläggning av bolagets verksamhet, innebärande övergång till enbart fabriksdrift och försäljning av egna fabrikat samt sytråd. Genom denna åtgärd, som av bolagsstämman godkändes, kommer

avsevärt kapital, nu bundet i manufakturlager och fordringar för sådana varor, att frigöras. Detta sker dock endast successivt och före mitten av nästa år torde bolaget ej kunna börja tillgodogöra sig de fördelar, som följa av den beslutade förändringen. Genom att tillverkningen till följd av ökade försäljningar ytterligare stegrats, sedan omläggning av verksamheten påbörjades, har det visat sig oundgängligen nödvändigt att tillföra bolaget nytt kapital, för att driften skall kunna upprätthållas i nuvarande omfattning.

Då aktieägarna ej disponera mera medel att insätta i företaget och bankernas skärpta fordringar för lån eller krediter icke lämna bolaget någon möjlighet, har bolaget sett sig nödsakat att vädja till statsmakterna om hjälp för att kunna bli i stånd att tillvarataga de arbetsmöjligheter som den så starkt ökade efterfrågan på bolagets produkter skänker.»

I ärendet inkom en skrift från Göteborgs kamgarntspinneri A.-B., A.-B. Jakobsdals kamgarntspinneri, A.-B. Lana, A.-B. Kamgarn och Flugeby ullspinneri A.-B., vari anfördes:

»Undertecknade företag, som bedriva tillverkning av samma eller likartade produkter som det lånesökande bolaget, tillåta sig vördsamt hemställa om avslag på ifrågavarande ansökan liksom på varje annan ansökan om liknande hjälp, som eventuellt kan inkomma från företagare inom kamgarnt- och kardullgarntindustrierna.

Denna vår hemställan grundar sig på det förhållandet, att marknaden för närvarande icke kan absorbera en ökad produktion i de garnsorter, det härvidlag rör sig om, utan redan nu är det tvärtom omöjligt att utnyttja fabrikkernas fulla kapacitet, varom de omfattande driftinskränkningarna med åtföljande arbetarepermitteringar och avkortningar i arbetstiden bära vittnesbörd. Sysselsättningen i branschen torde i själva verket icke vara mer än cirka 75 % av vad som får betecknas såsom normalt.

Dessutom bör beträffande den nu föreliggande låneansökningen beaktas, att den stegrade efterfrågan på bolagets produkter, som däri åberopas, icke är följden av en sund utveckling utan endast en tillfällig företeelse, åstadkommen genom försäljningar till förlustbringande priser.

Det lånesökande bolaget har länge vållat betydande skada med sina låga noteringar, vilka i många fall måste hava legat långt under självkostnadspriset. Desamma hava oroat marknaden och gjort avnämarna obenägna till affärer på basis av sunda kalkyler till och med i sådana kvaliteter, som icke direkt varit berörda av konkurrensen. Bolaget har därför varit skulden till en stor del av de avsättningsssvårigheter, andra svenska företag inom samma bransch hava att dragas med just nu.»

Till bemötande härå anförde sökandebolaget:

»I de omnämnda företagens skrivelse göres gällande, att den svenska marknaden icke kan absorbera en ökad produktion av kamgarn. Detta påstående är emellertid felaktigt. Enligt kommerskollegiums officiella statistik importerades under år 1933

2,495,526 kg kamgarn och

2,878,444 kg kammad ull för kamgarntillverkning i Sverige. Härav framgår, att endast ungefär hälften av det i svenska marknaden förekommande kamgarnet tillverkas inom landet, varför företagens uttalande, att marknaden icke kan absorbera en ökad svensk produktion, icke är med verkliga förhållandena överensstämmande.

I detta sammanhang vilja vi nämna att vårt företags produktionsförmåga, c:a 200,000 kg per år, icke motsvarar mer än 4 procent av landets behov.

Av den officiella statistiken framgår även, att importen av ullgarn (huvudsakligen kamgarn) under tiden januari—oktober innevarande år uppgick till 2,480,644 kg. Då de avslagsyrkande företagen uppgiva, att de under samma tid endast haft sysselsättning till 75 % av normal produktion och vidtagit 'driftsinskränkningar med åtföljande arbetarpermitteringar och avkortningar i arbetstiden', måste orsaken därtill vara beroende på andra omständigheter än inhemsk överproduktion, som de anföra som skäl.

Genom användande av de bästa råvaror och tillämpande av ständigt förbättrade arbetsmetoder ha vi sökt att åstadkomma förstklassiga kvaliteter. Då vi därjämte i våra kalkyler endast räkna med minimum av affärsvinst, är det förklarligt, att våra produkter rönt en livlig efterfrågan, då vi utvidgat vårt försäljningsområde till södra och västra Sverige. Att detta varit till olägenhet för våra konkurrenter, vilja vi emellertid ej förneka, men bestrida på det bestämdaste, att vi därvid använt oss av illojala affärsmetoder.

Då de åberopade företagen i sin hemställan icke anfört några hållbara objektiva skäl och då allt tyder på, att avslagsyrkandet dikterats uteslutande av strävan att bli alla allena rådande inom den inhemska kamgarnsfabrikationen — tre av företagen stå redan under samma intressegemenskap — få vi vördsam samt anhålla att, utan avseende å vad företagen anfört, vår ansökan måtte bifallas.»

Kommerskollegium anförde i infortrat utlåtande:

»Gällande bestämmelser för utlämnande av lån ur de medel, som å riksstaten för budgetåret 1934/1935 anvisats för lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, synas i och för sig icke utgöra hinder för att bereda sökandebolaget understöd i avsedd ordning.

Särskild utredning torde dock genom Kungl. Maj:ts försorg böra företagas för utrönande såväl av den lämpliga storleken å eventuellt lånebelopp som av värdet å den säkerhet, bolaget för lånet erbjudit.»

I en inom kollegiet upprättad P. M. anfördes följande:

»Företaget bedriver tillverkning och försäljning av kamgarn och svenskullsgarn.

Från grossisthåll inom garnbranschen har följande inhämtats angående sagda bransch. Garnbranschen hade det senaste årtiondet undergått betydande förändringar. I första hand kunde konstateras hurusom konsumtionen av enklare handelsgarner, vanligt strump- och stickgarn för hemarbete, högst avsevärt nedgått, sammanhängande huvudsakligen med den numera allmänna användningen av fabriksgjorda strumpor. Att uppmärksamma vore i detta sammanhang jämväl den ökade användningen av silke och konstsilke vid strumptillverkning. En väsentligt stegrad efterfrågan hade emellertid uppstått å s. k. modegarner för virkning av jumpers o. dyl. Behovet av strump- och stickgarnerna hade sedan gammalt tillgodosetts av den inhemska industrien inom branschen. Genom konsumtionens minskning hade konkurrensen mellan företagen å detta område avsevärt skärpts. Beträffande modegarnerna, som tidigare till stor del importerats, hade den utländska konkurrensen de senaste åren minskats i samma mån som de svenska fabrikanterna blivit bättre skickade att tillgodose kundkretsens önskemål. Behovet av garner för kostymtyger täcktes alltjämt till stor del av import. Den svenska anparten av marknaden hade de senaste åren stigit. Ökat utrymme finnes å detta område alltjämt för svensk fabrikation. Sökandeföretagets tillverkningar, vilka till stor del utgjorts av enklare handelsgarner, strump- och stickgarner, torde tidigare ha haft sin huvudsakliga avsättning till detaljhandel.

Garnhandlaren Otto Elmgren, Stockholm, meddelade, att marknad för strump- och stickgarner ännu funnes å landsbygden, där sökandebolaget av ålder torde ha haft sin egentliga kundkrets. Elmgren ansåge att sökandeföretaget borde stödjas, icke minst ur synpunkten av behovet av en motvikt mot de större, dominerande företagen inom branschen. Någon dumpingpolitik från bolagets sida hade han för sin del icke kunnat konstatera, men hölle han icke för osannolikt att sådan förekommit. Bolaget hade nämligen varit nödsakat att skaffa ny marknad för ersättande av de områden, som försvunnit genom minskning av den äldre kundkretsen, varför detsamma nog vid utbud till fabriker offererat låga priser.

Direktören Josef Wetterlind förklarade, under hänvisning till den alltjämt betydande importen av garner, att utrymme funnes för samtliga fabriker i branschen. Konkurrensen vore visserligen stark. Marknaden vore emellertid trots detta stor. Sökandebolaget fyllde ett visst behov. Företaget vore välkänt.

Enahanda synpunkter framfördes av grosshandlare David Holmblad.

Sekreteraren vid handelskammaren i Gävle upplyste följande. Bolaget vore ett av de äldsta större företagen i Gävle, startat år 1872. Bolaget åtnjöte sedan gammalt mycket gott anseende. Känt vore att bolagets ekonomiska ställning de senaste åren varit mindre god, kanske i viss mån beroende på att företaget, som blivit väl utpräglat släktbolag, icke haft tillräckligt kvalificerad ledning. Under år 1933 hade chefsombyte skett. Bolaget hade därigenom fått en duglig, energisk ledning, genom vilken verksamheten numera kommit på bättre linjer.»

I promemoria den 30 dec. 1934 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet:

»År 1872 började numera avlidne A. F. Sjöberg en liten garnhandel i Gävle och efter hand upptogs även tillverkning av garn samt stickning av trikåvaror. Rörelsen har utvecklats så, att f. n. c:a 4,500 spindlar äro i arbete för tillverkning av kamgarner och svenskullgarner.

Normal årsproduktion. I medeltal tillverkades under åren 1930—1933 cirka 73,000 kg garner. På grund av stegrad efterfrågan har tillverkningen under året ökat och uppgår till cirka 223,000 kg.

Anställd personal:

38 män, 67 kvinnor, 62 minderåriga = 167.

Nyanställning av 25 kvinnor och minderåriga beräknas, om rörelsekapital kan erhållas.

Arbetslösheten i Gävle den $\frac{30}{11}$ utgjorde 461.

Kapitalbristen är delvis beroende av de gångna årens driftsförluster och dels den utvidgning av tillverkningen, som under året ägt rum och som binder större kapital.

Orderstocken uppgår för dagen till cirka 500,000 kr. motsvarande c:a 20 veckors tillverkning.

Avsättningsmöjligheterna betecknas såsom 'mycket goda'. Genom tillverkningens utökning ha de fasta kostnaderna nedbringats från cirka 80 öre till 30 öre per kg färdigt garn, varigenom uppnåtts större konkurrenskraft och möjligheter till bättre driftsresultat. Beträffande beskyllningen för osund konkurrens hänvisas till sökandens skriftliga bemötande av de invändningar mot lån, som avgivits av några företag inom branschen, ävensom till muntliga förklaringar av bolagsledningen. Av de protesterande företagen tillhöra tre den Wernalerska gruppen (Göteborg). Flügeby Ullspinneri Ab. i Nässjö tillverkar icke garn av samma sorter som sökandebolaget.

Balansräkning per ³¹/₁₂ 1933.

efter genomförande av beslut å ordinarie bolagsstämma 1934.

Debet.		Kredit.	
Kassa.....	9,211: 54	Varuaccepter.....	131,824: 13
1) Fabriksfastigheter....	100,000: —	Varuskulder.....	354,082: 88
2) Maskiner & driftsinv.	100,000: —	Diverse kreditorer.....	—
Transportmedel.....	1: —	Personalens insättn.....	20,628: 85
Kontors- och magas.-inv.	1: —	Bankskulder.....	199,417: 38
Aktier.....	1: —	Reverslån (till aktie- ägarna).....	128,300: 32
Varulager.....	392,134: 66	Aktiekapital.....	360,000: —
Halvfabrikat}.....	193,030: 46	Reservfond.....	80,120: 09
Råvaror....}			
Debitorer.....	479,993: 99		
	<u>Kronor 1,274,373: 65</u>		<u>Kronor 1,274,373: 65.</u>

Genom aktiekapitalets nedsättning från 900,000 till 360,000 = 540,000: —
 % Reservfond 27,335: 09
 Summa kronor 512,664: 91

har möjliggjorts följande avskrivningar i balansen pr 1 januari 1934.

Fastigheter.....	kronor 20,000: —		
Maskiner o. driftsinv. . .	» 107,058: 77		
Transportmedel.....	» 14,499: —		
Kontors- o. mag.-inv. . .	» 2,975: 87		
Aktier.....	» 6,999: —		
Varulager.....	» 78,600: —		
Råvaror o. halvfabr. . . .	» 21,600: —		
Fordringar.....	» 40,200: —	291,332: 62	
Balans. förlust.....		221,332: 29	S:a kr. 512,664: 91.

Balansen har genom dessa dispositioner fått en behöblig 'uppsnyggning'. En tillförsel av nytt aktiekapital hade varit önskvärd, men aktieägarna äro icke i den ställningen att en nyteckning kan göras, och försök att på annat håll anskaffa kapital har icke lett till framgång.

Balansräkning 1928—1933.

Debet	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Kassa.....	5,884: 32	6,321: 55	10,914: 92	2,185: 61	2,208: 74	9,211: 54
Fabriksfastig- heter.....	120,000: —	120,000: —	120,000: —	120,000: —	120,000: —	120,000: —
Maskiner o. driftsinv.	200,000: —	200,000: —	200,000: —	200,000: —	200,000: —	207,058: 77
Transport- medel.....	1,800: —	1,800: —	1,800: —	7,500: —	14,500: —	14,500: —
Kontors- o. magas.inv.	1: —	1: —	1: —	256: —	2,500: —	2,976: 87
Aktier.....	11,500: —	11,500: —	12,000: —	12,000: —	7,000: —	7,000: —
Varulager	490,229: 41	463,747: 47	360,231: 97	431,328: 61	545,781: 14	470,734: 66
Råvaror o. halvfabr. i spinneriet. . . .	92,367: 69	47,940: 56	40,972: 69	52,390: 47	36,981: 47	214,030: 46
Råvaror o. halvfabr. i trikåfabr.	20,317: 04	16,674: 23	10,388: 07			
Debitorer.	426,475: 57	336,780: 07	328,118: 35	370,260: 24	358,458: 03	520,193: 99

Balansräkning 1928—1933.

Debet	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Förlust, året..		84,315: —	99,801: 40	55,426: 32	41,388: 17	24,716: 38
» bal. fr. föreg. år				99,801: 40	155,227: 72	196,615: 89
Kronor	1,368,575: 03	1,289,579: 88	1,184,228: 40	1,351,148: 65	1,484,045: 27	1,787,038: 56
Kredit						
Aktiekapital..	900,000: —	900,000: —	900,000: —	900,000: —	900,000: —	900,000: —
Reservfond...	100,000: —	100,000: —	52,785: —	52,785: —	52,785: —	52,785: —
Pensionsfond..	37,100: —	37,100: —				
Sjukhjälpsfond	5,300: —	3,800: —	2,300: —			
Kreditorer....	324,710: 30	248,679: 88	229,143: 40	398,363: 65	531,260: 27	834,253: 56
Vinst fr. 1927	1,464: 73					
Kronor	1,368,575: 03	1,289,579: 88	1,184,228: 40	1,351,148: 65	1,484,045: 27	1,787,038: 56

Vinst- & Förlust Konto.

Debet	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Saldo av räntor		16,748: 22	11,525: 70	11,809: 07	21,671: 33	29,811: 32
Administra- tions o. kon- torskostn....		55,205: 22	52,509: 45	59,563: 99	54,355: 14	54,987: —
Avskrivningar.		20,194: 33	21,199: 32	23,558: 01	32,642: 21	14,051: 25
Varukonto....			14,556: 93			
¹ Förlust å kunder.						
» » » »		kronor 22,596: 01				
» » » »		» 25,113: 86				
» » » »						
» Avskr. å bilar o. aktier.....		kronor 7,528: 35				
Bal. förlust				99,801: 40	155,227: 72	196,615: 89
Kronor		92,148: 37	99,801: 40	194,732: 47	263,896: 40	295,465: 46
Kredit						
Vinst från 1928		1,464: 73				
Varukonto....		6,368: 64		39,504: 75	67,280: 51	74,133: 19
Förlust årets..		84,315: —	99,801: 40	55,426: 32	41,388: 17	24,716: 38
d:o fr. före- gående år...				99,801: 40	155,227: 72	196,615: 89
Kronor		92,148: 37	99,801: 40	194,732: 47	263,896: 40	295,465: 46

Kommentarer

- 1) Fabriksfastigheten... kr. 100,000: — Taxeringsvärde: Byggnader 200,000, Tomt 63,000 = 263,000 kr.
- 2) Maskiner o. driftsinv. » 100,000: — Se nedan betr. maskiner.
- 3) Varulager..... » 392,134: 66 Värdet = råvaror + arbetslöner.
- 4) Halvfabrikat..... » 193,030: 46 Halvfabr. = råvaror + arbetslöner.
Råvaror..... » 479,993: 99 Råvaror = gällande inköpspris.
Debitorer..... » 479,993: 99 Anses ss. säkra.

Utbetalda löner år 1933

Till revisorer.....	kr. 300: —
» ledande tjänstemän.....	» 21,000: —
» Övriga tjänstemän, förmän och lagerper- sonal.....	» 195,675: —
» arbetare.....	» 61,150: —
	kr. 178,125: —

¹ Härav c:a 46,000 kr. löner till handelsresande och tjänstemän i den av bolaget drivna engrosrörelsen i manufakturbranschen. Återstoden kr. 49,675: — är abnormt i förhållande till arbetslönerna kr. 61,150: — och frågas om icke reduktion är möjlig.

Förklaring avlämnad 4/1 35. Tillfredsställande. E.Jn.

Avskrivningar:

Någon avskrivning å byggnader, maskiner och inventarier har icke ägt rum under åren 1929—1933.

Maskinparken:

Enligt för brandförsäkring gjord värdering av fackman är det bokförda värdet c:a 25 % härav.

Erbjuden säkerhet:

Förlagsinteckning å kronor 100,000 näst efter kronor 300,000, som efter nedskrivningen (pr $\frac{1}{1}$ 1934) skulle ligga inom 58 %.

Enligt den inlaga, som avgivits av fyra företag i branschen, »kan marknaden icke absorbera en ökad produktion i omfrågade garnsorter». Som bevis för detta anföres, att dessa företag icke kunnat utnyttja sin produktionskapacitet till mera än 75 %. Vidare framhålles, att det är tack vare tillämpade dumpingpriser, som den ökade omsättningen kunnat uppnås samt att betydande skada vållats av sökandebolaget genom dess prispolitik.

I sin försvarsskrift anför sökandebolaget att enligt Kungl. Kommerskollegii officiella statistik år 1933 importerades 2,495,526 kg kamgarn och 2,878,444 kg kammad ull för kamgarnstillverkning, motsvarande cirka hälften av väveriernas garnbehov, varför orsaken till spinneriernas låga verksamhetsgrad skulle vara beroende på andra orsaker än inhemsk överproduktion. Beträffande punkten om osund prispolitik halkar sökanden helt hastigt över densamma och anför, att det endast räknas med ett minimum av affärsvinst, varigenom och i samband med hög kvalitet företagets produkter vunnit en livlig efterfrågan. Man torde av detta yttrande kunna utläsa ett medgivande, att garnerna sålts under andra fabrikers noteringar, vilket också framgår av Kungl. Kommerskollegii undersökning. Även framgår härav, att tre branschmän uttalade sig berömmade om sökandebolaget, som är välkänt. Handelskammarens i Gävle sekreterare vitsordar, att företaget är gammalt och välkänt, men att dess ekonomiska ställning de senaste åren varit mindre god.

Enligt ledningens uppgifter äro bolagets förluster att söka dels i förluster på ineliggande lager under nedgångsåren samt kundförluster och dels på driftsförluster, till följe stark nedgång i produktionen. Den nya ledningen förefaller att handhavas av duktigt och energiskt folk och anledning finnes antaga, att företaget, om konjunkturerna icke gå emot, har möjligheter att förbättra sin ställning, såvida icke vinstmarginalen hålles allt för knapp.

Den erbjudna säkerheten synes vara mindre tillfredsställande, om man granskar lämnade uppgifter beträffande lager pr den 20 november:

Färdigt garn	kr. 295,000:—	
Halvfabrikat och råvaror	» 155,000:—	
Maskiner o. driftsinvent.	» 100,000:—	
	Summa kr. 550,000:—	å 60 % = 330,000 kr.
Avgår: Belånade inteckningar		300,000 »
	Återstår	30,000 kr.

Den kreditgivande banken innehar överhypotek på 60,000 kronor för checkräkning, men torde göra anspråk på samma för förstärkande av säkerheten för diskonteringsrätten.

Även om säkerhetsfrågan kan ordnas, ställer jag mig mycket tveksam, huruvida ett lån kan tillstyrkas i förevarande fall, då konkurrens i möjligen illojal anda bedrivits.»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t bolaget den 8 februari 1935 till förstärkning av dess rörelsekapital ett lån å 100,000 kronor mot säkerhet av dels fastighetsinteckning å 16,500 kronor med förmånsrätt efter 150,000 kronor, dels förlagsinteckning å 90,000 kronor med förmånsrätt efter 240,000 kronor, dels ock borgen av civilingenjören M. R. Sjöberg, direktören K. A. Sjöberg och disponenten N. E. G. Ericsson.

5) *Larsberga hönsgård, förening u. p. a. Alnö.*

Föreningen hade av Kungl. Maj:t den 5 okt. 1934 beviljats subvention med högst 2,000 kronor. (Ärendet återfinnes refererat i den av herr Stendahl avgivna reservationen till 1935 års dechargememorial, sid. 3 o. ff. i bilagan till memorialet).

Föreningen hade bildats för att inköpa hönsgården av dess förutvarande, i konkurs försatta ägare. Ett av föreningen avlämnat anbud å 4,000 kronor hade antagits av konkursförvaltningarna. Köpeskillingen kunde dock ej erläggas på förelagd dag.

Under återopande härav anhöll föreningen den 16 nov. 1934 om lån å 5,000 kronor. Ansökningen var bilagd värderingsinstrument, utvisande att hönsgården, som bestod av två lägenheter, värderades till sammanlagt 8,000 kronor.

Konkursförvaltaren, som inkom med en skrift i ärendet, anförde, att det vore synnerligen önskvärt, att beslut meddelades fortast möjligt, enär nödläge nära nog föreläge.

I yttrande den 24 nov. 1934 anförde lantbruksstyrelsen:

»Förenämnda förening har tidigare hos lantbruksstyrelsen sökt lån ur statens fjäderfälånefond för upprättande av en göd- och slaktanstalt för fjäderfä. Efter att i ärendet hava hört Sveriges fjäderfäavelsförening — — — fann styrelsen emellertid genom beslut den 4 oktober 1934 med hänsyn till de för lån från nämnda fond gällande bestämmelser icke skäl bifalla ansökningen.

Nu föreliggande framställning avser fjäderfäproduktion i allmänhet. De synpunkter, varur lantbruksstyrelsen hade att skärskåda frågan, när det gällde lån från fjäderfälånefonden, äga här icke tillämpning. Av fjäderfäavelsföreningens yttrande framgår, att föreningen för sin del funne det motiverat, att sökandeföreningen på något sätt stöddes i sina strävanden från statsmakternas sida. Jämväl lantbruksstyrelsen finner skäl föreligga härför. Det synes styrelsen, som om fjäderfäavel, särskilt med de kombinerade verksamhetsgrenar föreningen avser, bör kunna visa sig lönande och bereda föreningens medlemmar möjlighet att vinna en nödtorftig utkomst.

Därest medel för ändamålet finnas tillgängliga, anser lantbruksstyrelsen sig under sådana förhållanden böra tillstyrka bifall till den gjorda framställningen, under förutsättning likväl att den ekonomiska grundvalen för sökande föreningens ekonomi och fortsatta tillvaro kan ordnas på ett tillfredsställande sätt.»

Sedan berörda yttrande inkommit, uppstod emellertid dröjsmål med ärendets avgörande på grund av svårigheter att få fastighetsförhållandena ordnade,

så att inteckning kunde erhållas. Påstötningar inkommo under tiden från föreningen. I en av dessa anhölls, att beslut måtte meddelas, emedan den mördande ovissheten fullständigt nedbröte föreningsmedlemmarna.

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t den 30 mars 1935 föreningen ett lån å 3,000 kronor på 12 år, varav de två första ränte- och amorteringsfria. Säkerhet: Inteckning i den ena av föreningens fastigheter å 3,000 kronor med bästa förmånsrätt samt borgen av föreningsmedlemmarna Nordenstrandh samt Sulamith Höglund och hennes man Albert Höglund.

Då lånet sedermera skulle utlämnas av statskontoret, anmärktes av ämbetsverket, att Nordenstrandh och Albert Höglund ej kunde godtagas som borgensmän, när de vore i konkurstillstånd.

I anledning härav ingick föreningen med framställning till Kungl. Maj:t, att Sulamith Höglund ensam måtte godtagas som borgensman. Till stöd här för anfördes, att det vore otänkbart, att andra borgensmän skulle kunna anskaffas, samt att Sulamith Höglund, som vore boskild, själv rådde över sina tillgångar och för övrigt vore i besittning av utmätningsbara tillgångar.

Kungl. Maj:t biföll framställningen den 28 juni 1935.

6) *Tryggve Ekström, Simeå.*

Forstmästaren Tryggve Ekström ansökte den 20 november 1934 om lån å minst 20,000 kronor för drivande av hyvleri vid Simeå i Undersviks socken av Gävleborgs län.

1933 års skogsindustrisakkunniga anförde i infortrat utlåtande den 24 januari 1935:

»Ifrågavarande hyvlerianläggning har av sökanden inköpts efter att hava legat nere i fyra år. För köpet häftar sökanden i en skuld på 20,000 kronor, för vilken inteckning lämnats i fastigheten. Taxeringsvärdet för själva anläggningen med tillhörande bostäder uppgår till 47,000 kronor, vartill komma värden för samtaxering, så att taxeringsvärdet sammanlagt beräknas uppgå till 50,000 kronor. Brandförsäkringsvärdet å till anläggningen hörande byggnader uppgår till 66,000 kronor.

Den tidigare produktionen vid ifrågavarande verk uppgives till i runt tal årligen 1,500 standards. Behov av hyvlat virke uppgives förefinnas dels i orten, dels ock i angränsande större samhällen. Försäljningen av de färdiga trävarorna har vidare förutsatts komma att äga rum på södra Sverige och Danmark, för vilka marknader förutsättningar uppgivas vara för handen med hänsyn till den höga kvaliteten på virket från ifrågavarande trakter.

Sökanden har vidare för avsikt att under förutsättning att det ansökta lånet komme att beviljas uppföra en mindre torkugn för trävaror, varigenom driften, utan att större kapital behövde investeras i företaget, ytterligare kunde ökas och bättre och mera jämnt fördelas under hela året.

1933 års skogsindustrisakkunniga, som från sökanden infortrat ytterligare upplysningar rörande driftens planerade omfattning och därmed sammanhängande frågor samt jämväl genom de sakkunnigas sekreterare på ort och ställe besiktigt anläggningen, få i underdånighet anföras.

Av erhållna uppgifter vid besiktningen av verket framgår följande.

Sökanden ämnar ensam driva den i framställningen omförmälda trävaru-rörelsen.

Ifrågavarande sågverks- och hyvlerianläggning är beläget mellan Simeå järnvägsstation och Orsjön — en utvidgning av Ljusne älv — och är förmedelst stickspår direkt förbunden med järnvägsstationen. Verket är således beläget vid allmänna flottleden — Ljusne älvs 27:e distrikt — men har sådant läge invid allmänna landsvägen och vid basvägar, att sågtimmer även kan tillföras verket genom direkt framkörning med bil eller häst. Verkets läge måste betecknas såsom gott.

Simeå ångsåg uppfördes ursprungligen på 1880-talet. Fullständig ombyggnad skedde år 1900, från vilken tid de flesta sågverksmaskinerna här-röra. Ångmaskinhuset med tillhörande pannanläggning nyuppfördes år 1910.

Av de nuvarande fyra sågramarna av gammal typ avses tre till omedelbar nedskrotning och hava redan försålts. Den fjärde ramen, en bolinderram av år 1904, kommer att moderniseras och bibehållas, likaså den nuvarande hyv-maskinen av Bolinders tillverkning år 1900.

Ur teknisk synpunkt måste anläggningen med undantag för ångcentralen betecknas såsom för närvarande undermålig och i behov av moderniserin-gar.

Till anläggningen hör corps de logis i någorlunda gott skick och tre arbe-tarekaserner.

Vidkommande den blivande tillverkningen få de sakkunniga lämna följande upplysningar.

Enligt från sökanden erhållna uppgifter avses att under åren 1935 och 1936 omsätta 1,150 standards per år, varav genom direkt försågning av 15,000 st. sågtimmer 274 standards samt genom inköp och vidare förädling genom hyvling 900 standards cirkelsågade trävaror. Avsättningen av de fär-diga varorna beräknas komma att ske dels i orten, dels ock till södra Sve-rige och Danmark.

Sökanden uppgiver vidare, att inom en rayon av tre mil innevarande vin-ter icke mindre än femton cirkelsågar äro i gång.

Inköpspriset på sågtimret har av sökanden beräknats till 35 öre per eng-kubikfot toppmätning, vilket pris för ifrågavarande timmerdimension, 4,5 eng. kubikfot toppmått, torde vara normalt. För de cirkelsågade trävarorna beräknar sökanden ett anskaffningspris fritt verket av 160 kronor per stan-dard. Även detta pris torde motsvara det nuvarande marknadsläget. Be-träffande de kalkylerade försäljningspriserna, 182 kronor för de famsågade trävarorna och 185 kronor för de hyvlade, allt per standard, synas dessa pri-ser enligt de sakkunnigas mening vara beräknade i överkant och sannolikt knappast möjliga att uppnå såsom medelpriser för hela tillverkningen.

Ifråga om skatteförhållandena och arbetslöshetens omfattning få de sak-kunniga anföra. Undersviks kommun är en mindre skogs- och jordbruks-socken med ett invånareantal den 1 januari 1934 av 1,266 personer. Utom den industriella anläggningen vid Simeå finnes endast ett mindre sågverk i denna socken, nämligen Flurns såg, ett enramigt sågverk, beläget i skogs-bygden, och i regel sysselsättande cirka 20 arbetare under halva året.

Den kommunala utdebiteringen och antalet skattekronor har enligt upp-gift uppgått till nedanstående belopp under de senaste åren.

Ar	Utdebi- tering	Skatte- kronor
1931.....	—	3,184
1932.....	11: 80	2,920
1933.....	15: —	2,041
1934.....	16: —	2,042

Antalet anmälda arbetslösa samt antalet av dessa ej hjälpta arbetssökande har under år 1934 utgjort nedanstående

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni
Antalet anmälda arbetslösa.....	49	24	48	69	24	18
Procent av invånareantal.....	3.9	1.9	3.8	5.5	2.0	1.4
Härav ej hjälpta.....	44	13	39	59	18	15
	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Antalet anmälda arbetslösa.....	29	27	36	29	27	34
Procent av invånareantal.....	2.3	2.1	2.8	2.3	2.1	2.7
Härav ej hjälpta.....	8	19	24	25	23	33

Till arbetslöshetens lindrande hava av kommunala medel anslagits nedanstående belopp under de senaste åren

År	Anslag, kr.
1931.....	2,600
1932.....	2,300
1933.....	6,000
1934.....	5,500
1935.....	2,500

Enligt de sakkunnigas mening föreligga ej sådana sociala skäl, att dessa i och för sig skulle motivera ett bifall till den ifrågavarande framställningen. Vid ett bifall till ansökningen blir det av sökanden för den planerade driften tillgängliga kapitalet dessutom för litet, och rörelsen alltför mycket beroende av upplånade medel.

Under åberopande av vad som nu anförts, få de sakkunniga i underdånighet avstyrka bifall till denna ansökan. Vid detta ärendes behandling hava samtliga sakkunniga utom ledamöterna Ekman och Strindlund närvarit.»

I anledning av berörda yttrande inkom från Undersviks kommun en skrivelse, vari bland annat anfördes, att läget för kommunen skulle bli ytterst bekymmersamt, om driften vid Simeå såg nedlades, samt att ett återupptagande av densamma, även om ej i så stor omfattning, skulle ha den största betydelse ur olika synpunkter.

Vidare ingåvos:

1) följande balansräkning pr $\frac{30}{3}$ 1935:

•Tillgångar: Fastigheter, tax.-värde kr. 50,000:—	brandförsäkringsvärde kr. 66,000:—	kr. 50,000:—
Inventarier:		
Bogserbåt.....	kr. 700:—	
Div. förbrukningsartiklar.....	» 1,200:—	» 1,900:—
Lager:		
Timmer 1,500 st.....	kr. 2,100:—	
Sågat virke 5,000 kbft.....	» 3,800:—	
Inköpt vid klingsågar 12,000 kbft	» 10,200:—	» 16,100:—
Kontanter och banktillgodohavanden	kr. 1,200:—	kr. 69,200:—

Skulder:

Reverslån mot inteckning.....	kr. 20,000: —	
Obet. virkesleveranser och div. förbrukningsart.....	» 7,470: —	kr. 27,470: —
Behållning:.....	» 41,730: —	kr. 69,200: —.»

2) Följande intyg från svenska handelsbanken:

»Forstmästare T. Ekström, som driver sågverksrörelse vid Simeå ångsåg, har hos oss en kredit i form av reverslån å kronor 20,000: —. Då herr Ekström hos Kungl. Maj:t sökt lån och/eller subvention jämlikt 1933 års riksdagsbeslut angående lån eller subvention till främjande av enskild företagsamhet, förbinder sig undertecknad bank härmed, under förutsättning att herr Ekströms nyssnämnda ansökan vinner bifall, att låta hans ovan omfördälda kredit å kronor 20,000: — kvarstå hos oss under sex månader, för såvitt kreditvillkoren fullgöras. I enlighet med gällande bolagsordning för banken kunna vi icke ikläda oss i något avseende bindande förpliktelse att låta krediten inestå under längre tid än nyss nämnts, men hava vi för avsikt att taga under välvillig prövning de framställningar om prolongering av vederbörandes ovannämnda kredit, som kunna komma att göras under den tid, för vilken statens lån må komma att beviljas.»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t Ekström den 12 april 1935 till förstärkning av företagets rörelsekapital ett lån å 20,000 kronor mot säkerhet av vissa inteckningar. Lånetiden bestämdes till 11 år, varav det första amorteringsfritt.

7) *Högbergs såg- och kvarnaktiebolag, Mockfjärd.*

Bolaget ansökte i februari 1934 om lån å 50,000 kronor, varigenom rörelsen skulle kunna utökas och lindring vinnas i den arbetslöshet, som rådde inom Gagnefs socken.

I yttrande den 28 maj 1934 anförde 1933 års skogsindustrisakkunniga:

»Företaget har drivits i aktiebolagsform sedan år 1925, och aktiekapitalet utgör 100,000 kronor. Bolaget är kommunens största industriföretag, och detsamma har tillfört Gagnefs och omkringliggande socknars bebyggare goda förtjänstmöjligheter, dels för skogsägarna genom försäljning till företaget av skog, dels genom beredande av arbete åt en avsevärd arbetarestam.

Tillverkningen avser dels sågade och hyvlade trävaror, dels olika slags staket av trä. Den normala tillverkningen uppgives till 200,000 kubikfot sågat virke, motsvarande 1,200 standards, men av brist på rörelsekapital har rörelsen under de senaste åren måst avsevärt inskränkas. Genom ett bifall till framställningen om statslån beräknas driften kunna avsevärt utökas. För närvarande äro 30 man anställda vid själva sågverken. Vid full drift erfordras 40 å 45 arbetare.

Befintliga säkerheter innehavas av företagets förlagsgivare, enligt senare till de sakkunniga inkommen uppgift, Aktiebolaget Göteborgs Bank.

Av ansökningshandlingarna närslutna styrelseberättelse för verksamhetsåren 1928—1932 inhämtas följande.

År	Omslutning kr.	Ränteutgifter kr.	Vinst kr.	Förlust kr.
1928.....	60,310: 73	14,478: 87	39: 08	—
1929.....	58,682: 49	16,417: 34	753: 29	—
1930.....	47,699: 97	14,085: 77	—	12,310: 86
1931.....	44,556: 69	13,577: 57	623: 33	—
1932.....	33,640: 45	13,001: 14	—	291: 94

För år 1933, för vilket år vid tiden för ansökans ingivande bokslutet ännu ej förelåg färdigt, beräknas en mindre förlust ej kunna undvikas. Under detta år har i löner och arvoden utbetalats inalles 27,259 kronor, fördelade på nedanstående sätt.

Styrelse och revisorer	kronor	100: —
Arbetsledare och försäljare	»	2,400: —
Övriga tjänstemän och förmän	»	4,800: —
Anställd personal (arbetare)	»	19,959: —

Framställningen har tillstyrkts av kommunalnämndens ordförande och arbetslöshetskommitténs ordförande i ett gemensamt, den 16 sistlidne februari dagtecknat, ansökningen närslutet yttrande, i vilket företagets betydelse för orten understrykes och bolagets ledning vitsordas bestå av fackkunniga och dugande personer.

1933 års skogsindustrisakkunniga, som från företaget infortrat närmare upplysningar beträffande omfattningen av den tidigare bedrivna och för den närmaste framtiden planerade rörelsen samt jämväl genom sin sekreterare på ort och ställe besiktigat verken och företagit teknisk-ekonomiska utredningar, få för egen del i underdånighet anföra följande.

Företaget äger tvenne sågverk, ett på vardera sidan om Västerdalälven invid Mockfjärds järnvägsstation på järnvägslinjen Falun—Björnbo, nämligen Högbergs sågverk, norr om älven — kombinerat med kvarnrörelse — vid allmänna landsvägen Gagnef—Floda, 2 km från järnvägsstationen, och Hedens sågverk, söder om älven, invid Mockfjärds station.

Högbergs sågverk är ett elektriskt drivet verk av äldre typ, som uppfördes år 1913. Därefter har verket om- och tillbyggt. I sågverket finnes en ram av Lottefors tillverkning, ett Bolinderkantverk, en lathssåg, 1 klyvsåg av Beronius tillverkning samt en hyvelmaskin av Falkenbergs tillverkning, samtliga maskiner visserligen av äldre typer men i gott skick. Särskilda specialmaskiner finnas för stakettillverkningen samt ben- och spånkvarn. I reserv finnes en Bolinders ångmaskin av äldre typ.

Brädgården är försedd med lågbanor och i ganska förfallet skick.

Virket transporteras på egen lastbil till järnvägsstationen eller distribueras i orten. Av större delen av det grövre sågavfallet tillverkas staket. Övrigt avfall säljes på platsen och betalas för närvarande 1: 50 à 1: 75 per lös kbm vid verket.

Den elektriska kraften inköpes till ett pris av 6 öre per kilowatt för en förbrukning intill 25,000 kilowatt och för överskjutande till ett pris av 5 öre.

Taxeringsvärdet av anläggningen med tillhörande förståndare- och kontorsbostad samt en mindre arbetarebostad uppgår för närvarande till 67,500 kronor. Brandförsäkringsvärdena äro följande, nämligen sågverket med tillhörande maskiner 70,000 kronor, kvarn 18,500 kronor, brädgård, virkesmagasin och transformator 18,500 kronor, kontorsbyggnad 15,000 kronor och arbetarebostaden 4,000 kronor eller inalles 126,000 kronor.

Hedens sågverk är ett verk av nyare typ, som helt moderniserades för ett

10-tal år sedan. Ungefär samtidigt uppfördes ett fristående modernt hyvleri.

I sågen finnes en Bolinderram av äldre modell, ett kantverk samt laths- och stavverk. Hyvleriet består av en Beronius hyvelmaskin av nyare typ samt en klyvsåg från samma verkstad. Detta verk drives med ånga genom automatisk spåneldning.

Brädgården är i mycket gott skick.

Taxeringsvärdet uppgår till 40,000 kronor och brandförsäkringsvärdet till 80,000 kronor för den industriella anläggningen och 12,000 kronor för en till densamma hörande kontorsbyggnad.

Omfattningen under senare år av tillverkningen vid de båda verken framgår av nedanstående sammanställning.

År	Försågat timmer
1928	67,554
1929	34,408
1930	23,827
1931	24,889
1932	16,778
1933	11,783.

Tillverkningen har under senare år uppgått till nedanstående.

År	Plank, battens och bräder	Småvirke	Hyvlat virke	S t a n d a r d s			
1928	685	41	484				
1929	355	67	225				
1930	259	40	162				
1931	256	39	175				
1932	179	30	106				
1933	118	15	88				

För åren 1934 och 1935 planeras en försågning av respektive 30,000 och 40,000 st. sågtimmer.

Sågtimret anskaffas genom inköp i småposter från de mindre hemmansägarna dels på rot, dels på leverans, och framköres nästan uteslutande direkt till de båda verken.

Omkring en tredjedel av hela tillverkningen har under de senare åren försålts i orten.

Antalet sysselsatta arbetare vid olika tidpunkter framgår av nedanstående sammanställning.

År	Febr.	Juni	Okt.	I medeltal under året
1928	96	56	30	52
1929	54	48	25	43
1930	40	25	22	33
1931	55	32	15	30
1932	18	22	10	20
1933	16	16	10	19

Som tidigare anförts, har sökanden uppgivit att 30 man voro anställda vid tiden för ansöknings ingivande.

Skatteförhållandena under de senare åren i kommunen belysas av nedanstående uppställning.

År	Komunal utdebitering	Antal skattekronor
1931	7.25	19,344:—
1932	7.10	20,249:—
1933	7.0	19,406:—
1934	7.25	15,740:—

Kommunen är en jordbruks- och skogsbruksbygd. Utom de båda sågverk, som ansökningen om statshjälp avser, finnes endast ett fåtal smärre industrier i kommunen, inalles sysselsättande ett 40-tal arbetare. Antalet invånare uppgick den 1 januari 1933 till 6,468 personer.

Till arbetslöshetens bekämpande har endast mindre belopp anslagits, men kommunen har genom vägdistriktet, som omfattar samma område, igångsatt omfattande vägarbeten för arbetslöshetens lindrande.

Antalet anmälda arbetslösa har uppgått till nedanstående.

År	Jan.	Febr.	Mars	April
1933.....	498	476	467	458
% av invånareantalet	7,7	7,3	7,2	7,1
1934.....	307	268	264	272
% av invånareantalet	4,7	4,3	4,1	4,2

De sakkunniga hava från den förlagsgivande banken, Aktiebolaget Göteborgs Bank, infordrat närslutna utlåtande rörande sökandeföretagets kreditförhållanden och bankens ställning till rörelsens fortsatta bedrivande, till vilket hänvisas.

Som av de ekonomiska utredningarna framgår, är sökandebolagets finansiella ställning synnerligen svag. Under femårsperioden 1928—1932 hava samtliga ränteutgifter uppgått till 71,560:69 kronor eller i medeltal 29 procent av företagets omslutning. Enligt uppgift från den förlagsgivande banken har företaget punktligt fullgjort dessa räntebetalningar. I utgifts- och inkomstberäkningarna för åren 1934 och 1935 äro posterna räntor upptagna till 10,000 kronor, i vilka poster, som redan nämnts, ränta på eventuellt statslån ej inberäknats. Visserligen äro företagets övriga allmänna omkostnader nedbringade till erkännansvärt låg nivå, men de sakkunniga äro av den bestämda uppfattningen, att så höga räntebelastningar, som de ovan anförda, äro omöjliga för ett sågverksföretag att i längden uppbära under i övrigt gynnsammaste förutsättningar. En genomgripande sanering av företaget är en ofrånkomlig förutsättning för ett fortsatt ekonomiskt bedrivande av ifrågakvarande rörelse.

Under återopande av vad som nu anförts få de sakkunniga i underdå-nighet avstyrka bifall till den gjorda framställningen.»

Vid yttrandet var fogat följande av Göteborgs Bank i Falun utfärdade intyg:

»Undertecknad bank, som till bedrivande av sågverksrörelse vid Högberget och Heden i Mockfjärd lämnat Högbergs Sågverk & Kvarn A.-B., Mockfjärd, nu löpande krediter i form av lån och checkräkning å tillsammans 150,000 kronor och för vilka banken som säkerhet innehar inteckningar i bolagets fastigheter och förlag å tillsammans 200,000 kronor, får härmed förklara, att under förutsättning att ett av bolaget sökt statslån på 50,000 kronor kommer att beviljas och under förutsättning jämväl, dels att lånen hos oss på rätt sätt skötas, dels icke bolagets förlagstillgångar nedgå i värde under det vid senaste årsskiftet konstaterade, vi äro villiga att i vad på oss ankommer icke

Balansräkning pr ³¹/₁₂ 1933.

Debet.		Anmärkningar:	
Fastigheter Högberget Heden (111,600+64,700) (t. v. 111,500)	182,300: —	Bokvärde över taxerings- värde	70,800: —
Inventarier	20,795: —	På 6 år end. avskrivet 5 %, bort vara 42 %..	7,000: —
Skog och sågtimmer	3,790: —	Inv. i kr. 1.05 pr kbf.	
Plank och bräder	38,210: —	Högt. Nedsättes	7,600: —
Idealstaket	4,905: —	Inv. i bruttopris —40 % (vanlig rabatt 25/30 %)	—
Mjöl kvarnen	595: —		
Benkvarnen	235: —		
Ved och avfall	760: —	Härav uppgives såsom osäkra	4,000: —
Diverse personer	25,185: 70		
Balanserad förlust(1933— 5,981: 80)	17,227: 98		17,227: 98.
Kronor	294,003: 68	Avskrivningsbehov Kr.	106,627: 98.
Kredit.			
Aktiekapitalet	100,000: —	Fastigh.-int. (t. v. 111,500) med bästa rätt å kr.	170,000: —
Bankskulder			
Reverslån	60,000: —	Förlagsint. (60,000— 90,000) å kr.	30,000: —.
Checkräkning	85,738: 46	Revers å kr.	65,000: —
Förlagsväxlar	4,500: —	Förlagsint. m. bästa rätt samt borgen av aktie- ägarna	60,000: —
Privatlån (18 olika perso- ner)	21,260: —	O. Sundström, And. Persson, Axel Pers- son (aktieägarna)	
Förlagslån av ägarna		Oprioriterat	
Sundströms sterbhus	11,352: 57	»	
D:o av And. Persson	3,893: 38	»	
D:o av Osc. Sundström	4,202: 56	»	
Diverse kreditorer	3,056: 61		
Kronor	294,003: 68		

vidtagna sådana åtgärder gentemot bolaget, som kunna äventyra rörelsens ostörda fortgång under den tid, för vilken statslånet avses.

Här lämnade förklaring skall icke utgöra hinder för banken varken att erhålla de årliga avbetalningarna på lånen, som finnas stipulerade i mellan bolaget och banken träffat kreditavtal eller om så påfordras erhålla sådana årliga avbetalningar på krediterna, som motsvara av taxeringsmyndigheter godkända avskrivningar på fastigheter.»

I promemoria den 12 juni 1934 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet huvudsakligen följande:

»Orsaken till kapitalbristen uppgives vara senare årens prisfall på virke, kundförluster samt en oärlig bolagsmans manipulationer. Ränteutgifter på c:a 14,000 kronor om året de senaste 7 åren hava kraftigt bidragit.

Det har visat sig omöjligt att hos bolagets bankförbindelse eller på annat håll upplåna behövliga medel för utökning av rörelsekapitalet.

Kommunen kan icke tänkas villig understödja företaget. Bolagets huvudfordringsägare (A.B. Göteborgs Bank, Falun) har avlämnat skriftlig förbindelse att under vissa förutsättningar lämna kredit som hittills. Övriga fordringsägare torde icke komma att vidtaga några för låntagaren skadliga åtgärder.

Det fastigheterna åsatta taxeringsvärdet anser jag vara högt och det högre bokvärdet å kr. 70,800 måste betecknas såsom rent luftvärde.

Brandförsäkring.

Fastigheten försäkrad i olika bolag för sammanlagt ..... kr. 225,850: —
Lösejendomen » » » » » » ..... » 91,318: —

varå specifikation finnes hos mig.

Utlåtande.

Ställningen är mycket svag. Med användande av fiktiva värden ser balansen icke så illa ut, men i verkligheten är företaget konkursmässigt, då även med användande av taxeringsvärdet (som är för högt) i ovanstående kalkyl visats, att minst hela aktiekapitalet är borta. Sådan aktiebolagslagen nu är, torde skyldighet icke föreligga för bolaget att gå i likvidation.

Vid konferens i Falun med representant för A. B. Göteborgs Bank framgick, att banken skulle vara villig släppa de högst liggande fastighetsinteckningarna. Dessa ha emellertid intet värde. Även om banken ställde botteninteckningar till statens disposition såsom säkerhet för eventuellt statslån å t. ex. 25,000 à 30,000 kr., ifrågasattes, om med hänsyn till gällande direktiv lån ändock kan lämnas, ty jag anser, att en utökning av rörelsekapitalet i denna omfattning ingalunda skulle säkerställa bolagets framtida bestånd, så genomusel som ställningen är.

Kapitaltillförsel från nuvarande aktieägare icke möjlig.

På ett ackordsförfarande är icke mycket att vinna, såvida icke den prioriterade fordringsägaren är villig göra avsevärda eftergifter. Detta anser jag vara motiverat av två skäl: för det första att banken icke vid en realisation kan få ut sin fordran utan att bolagsmännen ruineras och få gå ifrån sina gårdar; för det andra att banken då hjälper till att rädda icke blott företagets ägare utan även Gagnefs sockens största industriföretag, av stor betydelse icke blott för dess arbetare utan även för timmerleverantörerna — socknens skogsägande allmoge.»

I en ny promemoria i ärendet den 25 sept. 1934 anförde en annan av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna:

»Utöver vad tidigare upplysts, noterades, att majoriteten av aktierna alltsedan byggandet av Mockfjärds kraftstation för c:a 15 år sedan innehafts av ingenjören Landén i Grängesberg. Schism emellan Landén och övriga aktieägare, vilka sistnämnda ansågo att Landén misskött företaget, föranledde att Landén år 1931 utan ersättning överlämnade sina aktier.

Försågningen år 1934 har utgjort c:a 800 stds varav c:a 350 stds redan försålts, huvudsakligen på inhemsk marknad.

Efter tidigare samråd med Göteborgsbankens i Falun direktör Lyberg framlades för herr Persson och Sundström följande förslag.

De oprioriterade fordringsägarna för c:a 44,000 kronor godtaga som full likvid en ny aktieemission till $\frac{2}{3}$ av nominella beloppet, alltså c:a 29,000 kronor. Bankens nuvarande fordran c:a 155,000 kronor nedbringas till 130,000 kr. genom inbetalning från borgesmännen av 25,000 emot aktier till samma belopp. Nytecknat aktiekapital sålunda c:a 54,000 kr. Emot avskrivningen av c:a 15,000 kr. av oprioriterade fordringarna utöver aktieteckningen samt det gamla aktiekapitalet 100,000 kr., inalles c:a 115,000 nedskrivs på tillgångssidan de för höga fastighetsvärdena m. m. Ett eventuellt statslån på 30,000 kr. skulle utlämnas emot fastighets- och förlagsinteckningar i den mån Göteborgsbanken är villig avstå från dylika samt i övrigt emot säkerhet av de nytecknade aktierna på sätt som får avtalas sedan rekonstruktionsplanen i övrigt visat sig kunna realiserar.

Hrr Persson och Sundström skulle snarast inkomma med besked från övriga aktieägare och förklarade sig för sin del införstådda med förslaget. De skulle vidare anskaffa taxeringsbevis samt gravationsbevis för fastighet och förlag.

Beträffande villkoren för eventuellt lån hemställda sökandena särskilt om två amorteringsfria år.»

Bolaget inkom sedermera med följande bokslut pr $\frac{30}{9}$ 1934:

»Debet.	Kredit.		
I n g å e n d e B a l a n s K o n t o			
1934 jan. 1			
Aktiekapitalet.....	100,000: —	Fastigheter.....	182,300: —
Reverser.....	81,260: —	Inventarier.....	20,795: —
Checkräkning med A. B.		Skog & sågtimmer.....	3,790: —
Göteborgs Bank.....	85,738: 46	Plank & bräder.....	38,210: —
Växlar.....	4,500: —	Idealstaket.....	4,905: —
Diverse personer.....	3,056: 71	Mjöl kvarn.....	595: —
Förlagsräkning med		Benkvarn.....	235: —
Sundströms sterbhus..	11,352: 57	Ved & avfall.....	760: —
Förlagsräkning med		Diverse personer.....	25,185: 70
Anders Persson.....	3,893: 38	Vinst & Förlust.....	17,227: 98
Oscar Sundström....	4,202: 56		
Kronor	294,003: 68	Kronor	294,003: 68.

V i n s t - & F ö r l u s t K o n t o			
Balanser från 1933.....	17,227: 98	Plank & bräder.....	25,398: 23
Mjöl kvarnen.....	113: 29	Idealstaket.....	1,214: 77
Benkvarnen.....	49: 91	Ved & avfall.....	600: 27
Skatter.....	913: 44	Hyror.....	137: 24
Försäkringspremier.....	3,405: 23	Balanser till $\frac{1}{10}$	
Räntor.....	5,779: 34	Förlust från	
Allmänna omkostnader..	7,056: 78	föreg. år....	17,227: 98
		avgår vinst	
		$\frac{1}{1}-\frac{1}{10}$	10,032: 52
Kronor	34,545: 97	Kronor	34,545: 97»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t bolaget den 12 april 1935 lån å 25,000 kronor till förstärkning av bolagets rörelsekapital. Såsom villkor för lånets utlämnande föreskrevs, att den för-

lagskredit, bolaget åtnjöte, skulle visats hava bundits på sätt statskontoret efter samråd med kommerskollegium kunde finna erforderligt till tryggande av rörelsens fortsatta bedrivande. Såsom säkerhet skulle lämnas vissa fastighetsinteckningar.

I anledning av det uppställda lånevillkoret expedierades till statskontoret följande

»P. M.

angående rekonstruktion av Högbergs Såg och Kvarn AB., Mockfjärd.

Vid analys av bolagets balansräkning pr ³⁰/₁₀₀ 1934 framgår att nedanstående tillgångar äro för högt upptagna och böra nedskrivas:

		Avskrivnings belopp
Fastigheter	kr. 182,300:— nedskrives till kr. 111,500:—	70,800:—
Diverse personer	» 41,927:37 » » » 37,905:80	4,021:57
Förlustbalans	» 7,195:46 bortskrives med » 7,195:46	7,195:46
Summa avskrivningar kr.		82,017:03

För åstadkommande av dessa avskrivningar vidtagas följande åtgärder: till Aktieägarnas tillskottskonto överföres följande konti

Förlagsräkning med Sundströms stärbhus	kronor	11,352:57
d:o med Anders Persson	»	3,893:38
d:o med Oscar Sundström	»	4,202:56
Utstående reverser till privata fordringsägare	»	21,260:—
(Dessa erhålla i stället aktier i bolaget som ställas till förfogande av nuvarande aktieägare.)	»	
Kontant inbetalas av nuvarande aktieägare	»	21,308:52
Aktiekapitalet nedskrives genom makulering av aktier med	»	20,000:—
Kronor		82,017:03.

Från aktieägarnas tillskottskonto verkställas därefter avskrivningar å fastigheter och diverse personer varjämte förlust-balansen bortelimineras.

Det av aktieägarna kontant tillskjutna beloppet användes till avbetalningar å krediten hos A.-B. Göteborgs Bank som därefter kommer att uppgå till kronor 130,000:—.

I balansen pr ³⁰/₁₀₀ 1934 upptagna växelskuld infrias av de medel, som inflyta genom försålda varor och inbetalda fordringar.

Därefter skulle balansräkningen erhålla följande utseende:

Tillgångar.

Fastigheter	111,500:—
Inventarier	20,795:—
Plank och bräder	63,500:—
Idealstaket	4,300:—
Mjölkvärn	650:—
Benkvarn	125:—
Vev och avfall	1,800:—
Lastbil	200:—
Diverse personer	20,405:80

S:a kronor 223,275:80

Skulder.

Diverse personer	15,774: 20
A.-B. Göteborgs Bank	
lån	kronor 60,000: —
checkräkning	» 67,501: 60
Aktiekapital	80,000: —
	S:a kronor 223,275: 80.»

8) *Svensk torvexport, Magnus Wikström, Växjö.*

Wikström ansökte den 15 februari 1935 om lån å 30,000 kr. och subvention med 5,000 kr. för uppehållande av torvindustrirörelsen vid sökandens fabrik i Tegnaby.

I anledning av ansökningen inkom en skrivelse från 8 konkurrerande fabriksföretag, vari yrkades, att vid lånets beviljande sådana villkor måtte uppställas, att övriga torvintressenter icke kunde tänkas lida skada i sin näring.

I infordrat yttrande till kommerskollegium anförde statens torvingenjör Thure Björkman i Kalmar, att konkurrenternas protest vore fullständigt obefogad, icke minst ur den synpunkten, att 4 av de protesterande företagen tillkommit senare än sökandens anläggning och det följaktligen förhölle sig så, att denne lidit men i sin rörelse genom de protesterande företagens tillkomst. I fortsättningen anfördes huvudsakligen följande:

Med utgångspunkt från att 35,000 balar — ej 40,000 som sökanden föreslagit — torvströ pr år kommer att tillverkas för export, och med beräkning av att arbetskostnaden för varje exportbal uppgår till 70 öre (= ungefärliga kostnaden förra året), skulle alltså arbetskostnaden för de 35,000 tillverkade exportbalarna uppgå till $(35,000 \times 0:70 =)$ 24,500 kr. Då av detta belopp 21,500 kr. kan beräknas komma att utgå i arbetslöner till fullgoda arbetare och 3,000 kr. i arbetslöner till kvinnor och barn (till torvens vändning och kupning samt arbeten för emballage), och daglönen om 8 timmar för fullgod arbetare beräknas till i medeltal 5:50 kr. (genom ackordsarbete) och för kvinnor och barn till i medeltal 2:75 kr., skulle alltså antalet mansdagsverken pr år uppgå till $(21,500 : 5:50 =)$ c:a 3,900 st. och hjondagsverken till $(3,000 : 2:75 =)$ c:a 1,090 st., vilket motsvarar arbete för c:a 13 st. äldre arbetare pr år och 22 st. hjon i c:a 2 månader för exporttillverkningen. — Förutom nu nämnda dagsverken tillkommer jämväl dagsverken för den inhemska tillverkningen av 10,000 balar pr år. Med beräkning av att arbetskostnaderna för tillverkning av dessa balar kunna antagas utgå med 60 öre pr bal, skulle således de årliga arbetslönerna för dessa balar komma att utgå med $(10,000 \times 0:60 =)$ 6,000 kr., varav till fullgoda arbetare c:a 5,300 kr. och till kvinnor och barn c:a 700 kr. Med beräkning av samma daglön som ovan för de olika arbetsgrupperna eller resp. kr. 5:50 och 2:75, skulle antalet dagsverken för fullgoda arbetare utgöra $(5,300 : 5:50 =)$ c:a 960 st. och för hjon $(700 : 2:75 =)$ c:a 254 st., vilket motsvarar årsarbete för något mer än 3 fullgoda arbetare och för 5 st. hjon i c:a 2 månader. Sammanlagt skulle alltså vid en årlig tillverkning vid fabriken av 45,000 balar, varav 35,000 exportbalar och 10,000 balar för den inhemska förbrukningen, beredas årligt arbete för i medeltal $(13 + 3 =)$ 16 fullgoda arbetare och under 2 månader årligen för $(22 + 5 =)$ 27 hjon, så länge råmaterial finnes i mossen för en årlig tillverkning av 45,000 balar.

Av nu lämnade redogörelse framgår således, att ett avsevärt antal arbetare erhålla årlig sysselsättning vid fabriken genom framförallt exporttillverkningen, och med vilket arbetareantal arbetslösheten jämväl kommer att minska, vilket icke blott gäller för den kommun, där fabriken är belägen, utan även i allmänhet, på samma gång som ingen skada tillfogas andra fabriker. Beviljat lån till anläggningen skulle därför enl. mitt förmenande stå i full överensstämmelse med de för dessa lån utfärdade bestämmelserna.

I företagets mossar finnes material för framställning av $(468,751 \times 1.4 =)$ c:a 656,250 balar torvströ, som, under antagande av att 45,000 balar torvströ årligen avverkas, skulle räcka i $(656,250 : 45,000 =)$ c:a 14 år, inom vilken tid ett event. lån till anläggningen sålunda bör vara inbetalt.

För företagets övergång till exporttillverkning har emellertid blivit nödvändigt att anskaffa en del nya maskiner, liksom också det blir nödvändigt att för den utökade tillverkningen uppföra dels ett större antal torvklador samt dels ett magasin för 2,000 färdiga exportbalar. De hittills nedlagda kostnaderna för exporttillverkningen uppgå till 12,125 kr., vilket belopp kan anses som skäliga kostnader härför.

För leverans av ett förstklassigt strö, vilket är absolut nödvändigt för uppehållande av leverans på utlandet, är givetvis av största vikt, att varan från början till slut erhåller en god behandling, vilket ej kan ske med mindre än det bl. a. sörjes för, att såväl strötorven blir väl bärgad som att de färdiga exportbalarna väl förvaras och ej utsättas för väta. Anledningen till att upplagsmagasinet tilltagits så stort som för 2,000 balar är den, att exportbalar av flera olika sorter ständigt böra finnas i lager för tillgodoseende av en hastigt påkommen leverans, men jämväl för en utjämning av arbetsförhållandena vid fabriken.

I mom. 12 av ansökningen betr. emballeringen av exportbalar har sökanden framhållit fördelen av användningen av ett vid sökandens fabrik av papper framkonstruerat nytt emballage för dessa balar. Av beskrivningen framgår bl. a., att användningen av detta pappersemballage skulle förbilliga emballagekostnaden med 40 öre pr bal i jämförelse med nuvarande emballering i juteväv vid ett pris å juteväven av 80 öre pr bal. Någon anledning betvivla denna kostnadsminskning finnes icke. Men då det nya emballagets till synes goda egenskaper ännu ej hunnit bestyrkas genom godkännande från vederbörande mottagare av torvströ med detta emballage, finner jag stöd för att ställa sig avvaktande, tills fullt besked härom föreligger, och sålunda ej ännu räkna med dess användning.

Emellertid bär ovanstående vittne om det arbete och intresse, för att ej säga de kostnader, som sökanden nedlägger på lösningen av frågan om frambringande av ett billigare emballage för exportbalarna, en fråga, vars lösning givetvis skulle få stor betydelse för torvströexporten och därför också måste önskas framgång. Och därest det visar sig, att erfarenheterna i emballagets användning gå i positiv riktning, d. v. s. att papperet icke tar någon skada av tryck och väta samt blir fullt jämförlig med juteväven, torde framgången vara given.

Vid ansökningen är fogad firmans balansräkning för år 1934. Vid granskning av densamma framgår bl. a., att den balanserade förlusten pr den 31 dec. 1934 utgjorde 10,231:42 kr., sålunda ej oöverkomlig.

I ansökningen säger sökanden: »Jag är övertygad om, att samtliga mina fordringsägare äro villiga lämna företaget anstånd med den löpande skulden att få amorteras på tid och belopp som företaget kan bära.» I anledning härav har jag tillskrivit sökanden om att inkomma med intyg från samtliga fordringsägare, som styrker detta medgivande.

Min utredning torde lämna stöd för den uppfattningen, att ett lån å det sökta beloppet kan, som ovan visats, försvaras och komma till användning på ett sätt, som enl. min mening motsvarar ändamålet med dessa lån — eller dels minskning av arbetslösheten utan att skada andra fabriker i utölandet av deras näring och dels att ge företaget ett starkare ekonomiskt stöd, som bankerna uppställt stora svårigheter att lämna, för driftens fortsatta uppehållande samt därigenom bereda välbehövt arbete och levebröd åt den arbetarestam, som hittills haft sin huvudsakligaste inkomst från företaget ifråga — men torde man däremot kunna vara tveksam om subvention — ehuru enl. min mening ej omotiverad — bör komma ifråga, om hänsyn toges till den starka, ehuru nog obefogade, opposition från andra torvströfabriker, som skulle bliva en följd härav.»

Kommerskollegium yttrade i utlåtande den 6 maj 1935:

»Sökanden fäster stor betydelse vid ett av honom utexperimenterat torvströemballage. Emellertid torde, innan det visat sig, huruvida detta motsvarar kundernas önsksningar, och innan man fått erfara i vad mån den billigare emballagekostnad, som skulle uppstå genom användande av detsamma, kommer torvtillverkarna till godo, intet böra byggas på förhoppningar i dessa avseenden.

Med hänsyn till sökandens affärsställning i övrigt finner sig kollegium icke övertygat, att den sökta hjälpen skulle kunna hava den verkan, att kollegium skulle hava skäl att tillstyrka bifall till ansökningen vare sig helt eller delvis.»

I promemoria den 23 maj 1935 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet:

»Tillverkning: torvströ, torvmull och torvfiber huvudsakligen för export.

Årsproduktion har under de 5 sista åren i medeltal uppgått till 27,420 balar om året. 1934 producerades dock 34,549 balar. Exporten har vuxit år från år. 1932 exporterades 3,645 balar, 1933 2,159 och 1934 27,501 balar.

Sysselsättning genom en dylik produktion anser torvingenjören kunna beredas 16 fullgoda arbetare året runt och dessutom 27 st. hjon under 2 månader om året.

Under 1934 synas 10 man haft sysselsättning så gott som hela året och dessutom 47 personer längre eller kortare tid.

Vid besöket var just arbetet helt nedlagt av brist på nödigt rörelsekapital.

Avslås ansökan torde antagligen arbetet få ligga nere under obestämd tid.

Anmälda arbetslösa inom Tegnaby socken av Kronobergs län var den sista april 11 personer enligt rapport till statens A. K.

Orsaken till bristen å kapital synes vara, dels förluster å rörelsen under åren 1929—1931, vilka tillsammans krävt c:a kronor 21,750:—. Genom den alltjämt stegrade konkurrensen på hemmamarknaden tvingades sökanden försöka vinna större insteg på exportmarknaden. Härför krävdes dock en del förbättrade anordningar inom fabriken, varigenom ytterligare c:a kronor 12,000:— av företagarens knappa kapital bundits.

Av omstående bokslutsutdrag för åren 1929—1934 framgår, att företaget under åren 1929—1931 lidit avsevärda förluster tillsammans uppgående till kr. 21,739:54. År 1932 gav en liten vinst på kr. 55:01 och år 1933 en förlust å kr. 736:41. Under 1934 steg förlusten å rörelsen till kr. 15,870:71 beroende på en del med försöken att vinna inträde på nya exportmarknader förknippade förluster. Vid export spelar nämligen vikten per bal mycket stor roll och har ovannämnda förluster till stor del orsakats genom den ökade fraktkostnad per bal, som orsakats av dylik övervikt.

Dessutom har nog priset pressats genom medgivande av förskottslikvid från importfirmorna.

Hela det egna kapitalet är emellertid förbrukat och därutöver kr. 10,231:42.

För innevarande år förefinnes emellertid vissa utsikter till en förbättring i läget, om fabriken fulla kapacitet kunde utnyttjas. Under denna förutsättning torde fog för nedanstående kalkyl förefinnas.

Inkomster:

35,000 balar exporttorvströ eller mull à kr. 1: 30 per bal.....	kr. 45,000:—
10,000 » strö för hemmamarknaden à » 1: 10 » »	» 11,000:—
	Summa kronor 56,500:—

Utgifter:

35,000 exportbalar kostar i arbetslön kr. 0: 70 per bal.....	kr. 24,500:—
10,000 » » » » » 0: 60 » »	» 6,000:—
Omkostnader: Material, huvudsakligen tråd.....	1,500:—
Allmänna omkostnader.....	2,500:—
Räntor.....	2,067:—
Försäkringar (exkl. personliga).....	1,000:—
Reparationer.....	2,000:—
Administrationslöner.....	3,000:—
Skatter och arrende (exkl. personliga)...	1,200:—
Kraft.....	1,500:—
	14,767:—

Överskott

kr. 11,233:—

Summa kronor 56,500:—

Från denna vinst avgår under förra året erhållna förskott.....	4,620: 37
samt avbetalning av minst 40 % av växelskulden 19,345: 85.....	7,738: 34

Summa kronor 12,358: 71.

Överskottet å rörelsen räcker således ej fullt till genomförande av den avtalade amorteringsplanen för de gamla skulderna. Ej heller finnes något för oförutsedda utgifter eller för täckande av företagarens egna levnadskostnader. Nu uppger företagaren, som även driver konsulterande verksamhet, att han enligt avtal med Stockaryds Nya Torvaktiebolag för kontroll av dess fabrikation och biträde vid produkternas försäljning skall, sedan deras enligt Ingeniör Wikström konstruktioner efter branden nyuppförda fabrik inom någon vecka kommer i drift, erhålla 8 öre per bal, som säljes till priser under 1 kr. per bal, 10 öre per bal, som säljes till priser mellan kr. 1: 00—1: 09 per bal och 12 öre per bal, som säljes till priser fr. o. m. 1: 10 kr. per bal.

År 1932, före branden således, tillverkades vid Stockaryd 52,563 balar. Antag att produktionen i nya fabriken kan uppdrivas till 60,000 balar och säljas till priser, som ej understiga kr. 1: 10 per bal. Ingeniör Wikströms provision skulle i så fall uppgå till kr. 7,200:— om året. Härigenom skulle således täckas såväl hans egna levnadskostnader som omnämnda brist i rörelsevinsten innevarande år för amorteringsplanens genomförande, om ej redan kr. 2,556: 91 uttagits i förskott å denna provision.

Kommentarer till 1934 års bokslut:

Div. personer: kr. 3,584: 96. Härilbland ingå såsom osäkra fordringar i företagets inventarium betecknade kr. 1,622: 49 samt kr. 1,020: 90 utgörande fordran hos företagarens entreprenör Gunnar Johansson. Detta senare belopp torde komma att utjämnas genom å mossen uppskuren torv.

Fabriksinventarier: kr. 8,000: 21 utgöres av 434 m. långt stickspår från torvsjöfabriken till Växjö—Tingsryds järnväg, 650 m. spårbana till mossen, samt en del flyttbar räls, växlar och vändskiva, vagnar, kapsåg och nytt lathswerk samt div. verktyg. Det bokförda värdet synes mig vara något i överkant men dock möjligen försvarligt.

Bohag i kontor och bostad kr. 7,500: — är i inventariet beräknat till kronor 10,173 och var synnerligen väl vårdat. Värdet vid en tvångsrealisation är ju dock osäkert, då man alltid har att räkna med viss undanskifning. Jag anser därför denna post ur belåningssynpunkt ej böra beräknas högre än kr. 4,000: —.

Fastigheter: kr. 33,575: 51. Dessa bestå av: ^{222/3000} och ^{167/3000} mantal Tegnaby Arnagårdar Nr 5¹⁴ och 5¹⁹ om tillsammans 60.7044 har med ett tax:värde av kr. 11,200: — enligt sista taxeringen. Dessutom har ett skogsvärde å 60 tunnland växtkraftig delvis 40-årig skog lämnats aldeles utan taxering. Enligt 1932 års kronodebetsedel var detta skogsvärde taxerat till kr. 3,200: —. Detta ingår i bokföringen med kr. 14,900: —. »Klippan» avsöndrad lägenhet om 1,070 kvm. från Tegnaby Strålagård och bebyggd med villa i 2 våningar innehållande 5 rum och kök tax:värde kr. 5,000: —.

Torvströfabrik, belägen på Tegnaby Stom Nr 3 om 3.34 har, som upplåtits av länsstyrelsen och domkapitlet i Växjö, med maskiner för tillverkning av torvströ och torvmull jämte torvlador tax:värde kr. 7,000: — jämte rätten till torvtäkt intill 14 mars 1943 å ett område om 24.40 har av Tegnaby nr 9 Stom. I böckerna är denna fabrik upptagen till kr. 10,275: 51. Dessutom äro 40 st. torvlador belägna å sökandens egen mark Tegnaby Arnagårdar upptagna till kr. 3,400: —.

Dessa torde dock vara hänförliga till fast egendom och således ingå i jordegendomens taxeringsvärde.

Skulder: Egna accepter kr. 20,149: 12 var under innevarande års första kvartal nedbragt till kr. 19,345: 85. Medgivande om rätt till omsättning av dessa accepter var tredje månad med 10 % amortering föreligger. Endast en trassent begär 20 % amortering men torde den saken kunna ordnas.

Diverse personer kr. 14,617: 11. Härav verkliga varuskulder . . .	kr. 2,876: 84
Förskott å försäljningsprovision »	2,556: 91
Skuld till entreprenörerna för arbetslöner å torven	» 5,340: 88
och resten diverse försträckningar	» 3,842: 48

Kronor 14,617: 11

Förskott av kunder: kr. 5,143: 22, hade nedbragts till	kr. 4,620: 37
genom gjorda leveranser. Återstod till Benz-Lutz	» 2,242: 75
» Moheda Handel A.B. »	900: —
» Th. Woelfer	» 1,477: 62

Personalens insats: kr. 7,222: 47 är egentligen familjens insats, vilken likaledes är bunden genom förbindelse fogad till ansökningshandlingarna (bil. 9), och av ovannämnda div. försträckningar även omfattar kr. 1,451: 00.

Bankskuld: kr. 13,300: —. Härav till A.B. Smålands Bank . . . . . kr. 10,500: —
och till Kronobergs läns sparbank . . . . . » 2,800: —.

Reverslån: kr. 2,599: 98 uppges vara entreprenörernas vid fabriken reversfordran, vilken utgör säkerhet för deras åtagande gentemot sökanden. Detta framgår dock ej av det insända kontraktet.

Ordertillgången god, då exportavtal föreligger beträffande praktiskt taget hela produktionen.

Att sökande-företaget har en del möjligheter att lyckas genomföra en

lönande export, kan ej bestridas. Men, som av förestående utredning framgår, är ett genomförande av den planerade amorteringsplanen för företagets gamla skulder och täckandet av företagarens levnadskostnader beroende på inkomster utanför själva fabriksföretaget. Mig synes därför att fabriksrörelsens framtida bestånd ej kan tänkas genom ytterligare skuldsättning tryggad. Skall genom ett stödlån förutsättningar för företagets framtida bestånd skapas, måste först de gamla skulderna på ena eller andra sättet undanskaffas.

Som säkerhet för ett eventuellt lån erbjuder sökanden dels fastighetsinteckningar dels förlagsinteckningar:

Fastigheten Tegnaby Arnagårdar nr 5 ¹⁴ och 5 ¹⁹	tax:värde kr. 11,200: —	
Möjligen skulle detta kunna ökas med skogsvärdet	kr. 3,200: —	
och 40 torvlador bokförda till 3,400: — .	kr. 2,000: —	5,200: —
		<hr/> Kronor 16,400: —.

Om belåning till 60 % härav medges, så är belåningsvärdet 9,840: —. Då inteckningar om 15,000: — redan ligga i Smålandsbanken för lån å kr. 10,500: — således denna fastighet fullt belånad.

Villafastigheten Klippan, Tegnaby Strålagård nr 15²⁹ tax:värde 5,000: — belånad i Kronobergs läns sparbank för kr. 2,500: —. På grund av läget torde denna fastighet kunna belånas till 70 % av tax:värdet eller kr. 3,500: — varigenom fria . . . . . kr. 1,000: —

Fabriksfastigheten å Tegnaby Stom nr 9 på ofri grund nu taxerad till kr. 7,000: — skulle kunna bli inteckningsbar, om tomten inklusive nu arrenderad torvmosse om 24.4 har inköptes, vilket enligt avtal med vederbörande myndigheter kan ske för . . . kr. 7,500: —

Fabriksbyggnaden med påbyggnad och det 1935 ombyggda och utökade maskineriet torde hava ett värde av . . . » 15,000: — 22,500: —
Om belåning till 60 % medges således möjligt lån . . . . . » 13,500: —

Förlagsinteckningar till kr. 20,000: — finnas uttagna. Härav ligga för kr. 10,000: — som säkerhet i Smålandsbanken, men ansågs möjligt få dessa fria.

Fabriksinventariernas värde högst	kr. 8,000: —	
Bohag å kontor och bostad se kommentarerna	» 4,000: —	
Belåningsbar förlagsegendom	kr. 12,000: —	
	till 60 % »	7,200: —

Möjligt lån således högst kronor 21,700: —

Lånets användning:

Inbetalning till Kronobergs Läns sparbank för frigörelse av inteckning i »Klippan» mellan 2,500: — och 3,600: —	kr. 300: —
Eventuellt inbetalt i Smålandsbanken för frigörande av förlagsinteckning med bästa rätt	» 500: —
Inköp av tomten Stomen nr 9 med mosse	» 7,500: —

Summa kronor 8,300: —

och till rörelsekapital	kronor 13,400: —
	<hr/> kronor 21,700: —

Detta är 6,000:— kronor lägre än sökanden själv beräknat som erforderliga. Skall så därtill 50 st. nya torvvlador och ett upplagsmagasin för 2,000 balar färdigt exportströ för en kostnad av c:a kr. 5,000:—, vartill sökanden avsett den sökta subventionen, byggas för dessa medel, torde återstod bliva alltför ringa till rörelsekapital.

Dels på grund härav, dels på grund av vad jag ovan anfört beträffande utsikterna för företagets framtida bestånd, tillåter jag mig föreslå avslag å ansökan.»

Samme befattningshavare anförde den 28 juni 1936 i en ny P. M., be-tecknad nr 2:

»Med anledning av sökandens inlägga av den 19 juni 1935 med bland andra bilagor en räntabilitetsberäkning tillåter jag mig för jämförelse hänvisa till min P. M. nr 1 av den 23 maj 1935 angående ärendet. Den å 4:de sidan i min P. M. nr 1 angivna kalkylen är uppgjord i samråd med ingenjör Wikström vid mitt besök den 18 maj. Priset på exportströ eller mull antogs till kr. 1:30 per bal, enär det visade sig, att för till Schweiz under tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{27}{4}$ 1935 exporterade 4,344 balar i medeltal erhöles kr. 1:35 per bal vid fabriken. Nu räknar ingenjör Wikström något försiktigare, och detta förmodligen på goda grunder, så att inkomsten antages till kr. 54,750:—

Utgifterna äro:

Arbetslöner oförändrade.....	30,500:—	
Administrationslöner minskade från 3,000:— till	1,800:—	
Reparationer torde vara knappt tilltagna, då de minskats från 2,000:—.....	1,250:—	
Kraftkostnaden har nedbragts genom nytt avtal till hälften mot år 1934. I kraftkontot 1934 ingick även anläggningskostnader med c:a 600:—. Kraftkostnader för 35,549 balar kr. 1,050:— och för 45,000 balar.....	1,354:—	
Material, tråd, ribb och spik uppgavs vid besöket ej gå till mer än 3 öre per bal då ribb och spik ingick i entreprenaden. Nu har kostnaden ökat från kr. 1,500:— till.....	3,600:—	
Skatter och försäkringar förut 2,200:— till...	2,118:49	
Räntor har på grund av att fordringsägarna avskrivit sina fordringar med kr. 27,897:47 kunnat, även om ränta efter 5 % å ett eventuellt statslån å kr. 19,500 medtages, minskas från kr. 2,067 till.....	1,995:—	
Omkostnaden har nu helt utelämnats enär sådana tänkts lastade på försäljningen, d. v. s. ingenjör Wikström räknar med, att som förmedlare tillgodogöra sig eventuellt merpris per bal och därmed täcka omkostnaderna eller eventuellt genom andra egna privata inkomster. Detta synes mig olämpligt, helst omkostnaderna enl. bil. 4 till inlagan av 19 juni för år 1934 till ett belopp av kr. 3,500:— måste anses konstanta, varför medtages.....	3,500:—	15,617:49 46,117:49

Summa överskott å rörelsen kronor 8,632:51
 Härmed skall de resterande skulderna amorteras med enligt Wikströms
 kalkyl 40 % per år..... 6,117:93

Således netto vinst kronor 2,514:68.

Summa skulder, som skola amorteras uppgå enligt Bil. 1. b. till 15,294:84, varå ovanstående amorteringsbelopp beräknats. I detta skuldbelopp ingår kronor 2,242:75 till firman Georg Benz-Lutz i Rorschach, och sökanden har ej visat, att denna firma åtnöjes med en dylik amortering. Enligt brev av den ²⁰/₂ 1935 från firman (bil. 9^{2a} i inläga till Bergmästaren i Södra distr.) fordras betalning så fort statslån erhållits.

Sedan företaget nu blivit befriat från c:a 44 % av de tryckande skulderna synes ovanstående kalkyl visa att rörelsen bör gå ihop under förutsättning av att 45,000 balar verkligen kunna avyttras till antaget pris. Beträffande sökandens tal om merpris vid leveranserna till Schweiz tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på, att av det uppgivna priset Sfr. 2:70 resp. 2:90 per bal ej mindre än Sfr. 1:66 per bal avgår för frakt enligt statistiken för tiden ¹/₁—²⁷/₄ 1935 och under år 1934 Sfr. 1:88 per bal, då fuktighetshalten i balarna varit större. Att resultatet år 1934 ej blev sämre än det blev berodde på att för de 8,350 balar, som exporterades till Schweiz, i genomsnitt erhöles Sfr. 2:80 per bal.

Användningen av ett eventuellt lån av	kronor 19,500:—
Inbetalning i Kronobergs Läns Sparbank	300:—
» till Smålandsbanken	500:—
Inköp av 31.3 har av Tegnaby nr 9 Stom	6,770:—
	» 7,570:—

Återstår till rörelsekapitalet kronor 11,930:—.

Om med uppförandet av de ifrågasatta 50 st. nya torvladorna och magasinet för 2,000 balar färdigt exportströ kan tillsvidare anstå synes mig rörelsens drift vara möjlig med detta rörelsekapital på kronor 11,930:—.

Då genom rörelsens återupptagande samtliga nu arbetslösa förut vid företaget anställda åter skulle få sin utkomst, får jag, ehuru med tvekan, tillstyrka beviljandet av nu ifrågavarande lån. Då torvträkten enligt torvingenjörrens utlåtande räcker endast i 14 år för den tillämnade driften, synes mig lånet böra i god tid dessförinnan vara slutamorterat.

Förslag:

Lån å kronor 19,500:— beviljas att löpa med 5 % årlig ränta å oguldet belopp.

De 2 första åren amorteringsfria men skall därefter ¹/₅ av beloppet årligen amorteras.

Som säkerhet för lånets återbetalande lämnas:

1 fastighetsinteckning å kronor 1,000:— med rätt näst efter dylik å kronor 2,500:— i villafastigheten Klippan, Tegnaby Strålagård 15²⁰.

1 fastighetsinteckning å kronor 14,000 med bästa rätt i Torvströfabriken med tillhörande moss- och skogsmark å Tegnaby nr 9 Stom i Tegnaby socken av Kronobergs län samt

1 förlagsinteckning å kronor 10,000:— med bästa rätt i all sökandens egendom, som kan bliva föremål för förlagsinteckning.»

Bland handlingarna finnes vidare följande osignerade promemoria:

»Siffror i räkenskaperna.

1934 års avlöningar voro enligt arbetslöshetskommittén 25,524 kronor.

Räkenskaperna upptaga blott 4,217:40.

I huvudsak beror skillnaden på att enligt särskilt arrendekontrakt arbetslönerna jämte provision till arrendatorerna utbetalas i form av betalning med 65 öre för varje av dem levererad torvbal, vilken betalning utmätts så att den skall motsvara endast dessa poster samt ribb. Dessa avlöningar torde alltså

ha blivit avdragna på inkomstsidans post »Torven» innan dess slutresultat 15,256:57 framkommit. Enligt bil. 5. 2 utgjorde de sålunda utbetalade avlöningarna 20,641:43 och därutöver av firman utbetalade avlöningar 4,882:57. Stämmer alltså ej med räkenskapernas 4,217:40, och ej heller finns om sistnämnda belopp angivet vad det är för avlöningar. Man kan misstänka att de äro familjens, ty denna har vid 1934 års utgång en fordran på 7,222:47.

I räkenskaperna finns en post 'reparationer' 4,204:44 men i bil. 5. 2 anges firman ha för byggnads- och maskinarbeten samt reparation utbetalat 5,873:88 i arbetslöner.

I bil. 5. 6 anges nyanläggningar 1934 för exporttillverkningen ha skett för 12,125 kronor, men balansräkningarna utvisa visserligen en ökning av skulderna med över 10,000 kronor men icke någon ökning av inventariernas värde. Detta tvärtom sjunker. I vinst- och förlusträkningen synes intet spår av hur härmed förhåller sig. Kanske anläggningarna gjorts först 1935.

Exporten.

Siffrorna från olika uppgiftslämnare stämma ej fullständigt, men det kan tänkas att någon annan schweizisk firma än Benz-Lutz köpt något.

Statsmedlens användning.

Wikström begär 30,000 i lån och 5,000 i subvention för att komma upp i en tillverkning av 50,000 balar. Han uppger att rörelsen måste ha denna omfattning för att undgå förlust. Björkman anser emellertid att exporten ej får beräknas till högre än 25,000 balar till Amerika och 10,000 till Schweiz, samt att sistnämnda siffra också bör gälla tillverkningen för avsättning inom landet.

Wikströms uppgifter, om vad han skall använda pengarna till äro något olika. Till att lösa inteckningar, som ej synas löpa med någon extraordinär ränta (att döma av räkenskapernas intressekonto) skulle han använda en summa av, som det synes, 12,300 resp. 10,800 kronor. Till arbetslöner skulle han härefter ha 14,500 (enligt ansökningen 19,500) disponibla. Även om han räknar med att få 35,000 kronor skulle det då bli endast 9,700 resp. 8,200 (4,700 resp. 3,200) för att användas till inlösning av fabriksområdet samt uppförande av 50 fältlador och ett magasin. Och skulle därjämte exportmaskinerierna ej ha betalats 1934, synes det svårt att förstå, hur också de skulle kunna finansieras. Enligt ansökningen skulle subventionen å 5,000 kronor användas till arbetslöner, för kompletterande maskinell utrustning, för den ökade driften, ladorna, magasinet och markköpet.

Fredande för övriga fordringsägare.

Å växelskulderna c:a 20,000 kronor fordras i regel 10 % amortering var 3:e månad. Den schweiziska firman ger ett par månaders anstånd men vill ha betalt då lånet beviljats. Att skulderna skulle få stå obetalade under hela lånetiden synes alltså uteslutet.»

I förnyat utlåtande den 10 juli 1935 anförde kommerskollegium:

»Med det nu ifrågavarande lånebeloppet 19,500 kronor, skulle under förutsättning att aktiebolaget Smålands bank avstår från fordrad amortering å lån med 2,200 kronor eller att sökanden visat sig genom annan upplåning än från statsverket hava erhållit detta belopp bundet intill den 1 oktober 1936, endast 11,930 kronor finnas disponibla som rörelsekapital. Detta synes kollegium synnerligen knappt för ändamålet med hänsyn därtill, att hela beloppet erfordras för de förberedande arbetena för torvens tillgodogörande.

Ehuru sålunda genom fordringsägarnas tillmötesgående en avsevärd del av sökandens skuld nu avskrivits, har hans affärsställning dock icke förbättrats i sådan grad, att rörelsen kan anses bliva säkerställd genom ifrågasatt lånebelopp, varför kollegium icke anser sig kunna tillstyrka bifall till ansökningsen.»

Kungl. Maj:t — statsministern Hansson samt statsråden Undén, Möller och Leo i egenskap av tillförordnad regering — beviljade Wikström den 23 augusti 1935 lån å 19,500 kronor till förstärkning av företagets rörelsekapital. Såsom villkor för lånets utlämnande föreskrevs, att det skulle ha visats, att den förlagskredit, låntagaren åtnjöte, bundits på sätt statskontoret efter samråd med kommerskollegium kunde finna skäligt föreskriva till tryggnad av rörelsens fortsatta bedrivande, samt att låntagaren med äganderätt förvärvat den mark, varom förmäls i de inom socialdepartementet upprättade promemoriorna. Lånet beviljades på 7 år, varav de två första ränte- och amorteringsfria.

I anledning av de uppställda villkoren överlämnades till statskontoret följande

»P. M.

rörande lån till Svensk Torvexport, Magnus Wikström, Växjö.

Vid prövningen av låntagarens tillgång på nödigt rörelsekapital bör låntagaren styrka:

antingen att Aktiebolaget Smålands Bank medgivit uppskov till den 1 oktober 1936 med av banken begärd amortering, kronor 2,200, på låntagarens nuvarande skuld till banken;

och att firma G. Benz-Lutz, Rorschach, medgivit att låntagarens nuvarande skuld till denne fordringsägare får kvarstå utan amortering till den 1 okt. 1936;

eller, att därest endera eller båda nyss nämnda fordringsägare icke lämna sådana medgivanden, annan långivare än statsverket medgivit lån till den 1 okt. 1935 motsvarande de återfordrade lånebeloppen;

samt vidare att Aktiebolaget Smålands Bank medgiver, att låntagarens kredit i övrigt får kvarstå för successiv amortering jämsides med statslånet, varvid dock förutsättes att amortering och ränta till banken erläggas i rätt tid samt låntagarens ställning ej väsentligt försämras.

Lånesumman bör emot låntagarens fullmakt utbetalas till Aktiebolaget Smålands Banks Växjökontor.»

9) Aktiebolaget Sandsjö Möbelfabrik, Bodafors.

Bolaget ansökte den 21 maj 1935 om lån å 50,000 kr. I ansökningsen anfördes bland annat, att bolaget år 1933 av Kungl. Maj:t beviljats lån å 50,000 kronor till förhindrande av att bolagets verksamhet skulle behöva nedläggas, att bolagets fabriksbyggnad med maskiner, inventarier och möbellager den 16 augusti 1934 ödelagts av brand, varefter det beviljade lånet återbetalats, att bolaget sedermera uppfört ny fabriksbyggnad samt att bolaget nu saknade tillräckligt kapital för driftens återupptagande.

Ordföranden i Bodafors kommunalfullmäktige tillstyrkte ansökningsen på det livligaste under anförande, att om driften vid bolagets fabrik ej kunde återupptagas, detta för köpingens del finge katastrofal verkan.

Kommerskollegium anförde i infortrat utlåtande:

»Kommerskollegium har tidigare vid ett flertal tillfällen i samband med avgivande av yttrande över ansökningar om lån ur anslaget till befrämjande av enskild företagsamhet hyst särskilt starka betänkligheter mot att medelst understöd åt möbelfabriksföretag motverka en inom branschen pågående anpassningsprocess, syftande till nedskärning av den totala produktionskapaciteten till närmare överensstämmelse med avsättningsmöjligheterna.

Visserligen lär för närvarande sysselsättningen vid landets möbelfabriker vara i stort sett ganska tillfredsställande, men Kollegium är dock av den uppfattningen, att stor försiktighet fortfarande bör iakttagas, då det gäller stöd åt företaget inom branschen.

I detta fall tillkomma dessutom i fråga om verksamhetens återupptagande efter det att företagets anläggningar år 1934 eldhärjats vissa speciella omständigheter, som väcka tvivel, huruvida tillräcklig ekonomisk försiktighet iakttagits av företagets ledning, och som i och för sig giva stark anledning till tveksamhet beträffande lämpligheten av stöd på avsett sätt.

Tvivel utan tala vissa sociala skäl för att ansökningen vinner beaktande. I den mån det tillkommer Kollegium att taga hänsyn till dessa, synas de dock ej fullt tillräckliga för att häva Kollegii betänkligheter.

Kommerskollegium hemställer att ansökningen ej måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.»

I promemoria den 28 augusti 1935 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet:

»Efter eldsvådan den 16 augusti 1934 är en ny fabrik uppförd på samma tomt i två våningar, ändamålsenligare än den förra och försedd med de allra modernaste maskiner. Vid mitt besök var arbetet återupptaget i full utsträckning, orderstocken uppgick till 85,000 kr. och man måste arbeta på övertid för att hinna utföra beställningarna. Allt vore sålunda gott och väl, om ej bolaget enligt intressenternas påstående lede brist på rörelsekapital.

I brandskadeersättning utbetalades den 15 oktober . . . . kronor 152,341, varefter följande lån löstes

Statskontoret	kronor	50,000	
Malmbäcks sparbank	»	20,226	
Sävsjö sparbank	»	20,229	» 90,455,
			Rest kronor 61,885.

Detta kontantbelopp jämte övriga disponibla medel uppgår till kronor 166,058 enligt nedanstående

Brandskadeersättning, nettobelopp	kronor	61,885
Utestående fordringar pr ³¹ / ₁₀ 1934	»	23,004
Virke och material	»	16,149
Fastighetsinteckningar	»	40,000
Kreditivlån	»	15,000
Lån i Sävsjö sparbank	»	10,000
		kronor 166,058.

Beloppets användning framgår av följande tablå pr ³¹/₇:

Infriade egna accepter	11,261
Betalda varuskulder	26,982
	38,243

Likvid för arbeten, utförda å andra fabriker.....	17,298	20,945	
Fastigheten t. o. m. juli 1935.....	95,225		
Avgår tomtvärde, ångpanna, tork.....	15,500	79,725	
Material o. råvaror, t. o. m. juli 1935.....	31,592		
Lager d. ³¹ / ₁₂ 1934.....	16,149	15,443	
Maskiner, juli 1935.....		13,871	
Diverse inventarier.....		5,351	
Kontorsinventarier.....	1,457		
Kontorsinventarier räddade från brand.....	400	1,057	
		154,392	
Utfärdade accepter.....		50,957	103,435
Förlust fr. 1934.....	7,738		
Omkostnader ¹ / ₁ — ³⁰ / ₄ 1935.....	5,621	13,359	
Arbetslöner sedan ²⁸ / ₅		15,700	
Kassa pr ³¹ / ₇		981	
Checkräkn. pr ³¹ / ₇		1,149	
Kapitalräkn. pr ³¹ / ₇		10,389	
Postgiro pr ³¹ / ₇		507	42,085
			145,520
		Överskott	20,538
		Kronor	166,058

Fabriken blev ej helt färdig förrän i slutet på maj och fabrikationen har ej pågått mer än juni och juli. Den ekonomiska ställningen framgår av

Balansräkning pr ³¹/₇

Postgiro.....	507: 22		Varuaccepter..	50,957: 08	
Kassa.....	981: —		Varuskulder...	6,069: 90	57,026: 98
Bank.....	11,539: 04		Personalens insättningar..		18,974: 13
Varuväxlar...	2,500: —		Bankskulder ..	67,000: —	
Varufordr....	11,064: 81		Reversskulder.	5,220: —	72,220: —
Andelar.....	500: —	27,092: 57	Aktiekapitalet.	55,000: —	
Färdiga varor och i arbete	14,449: 48		Reservfond....	2,429: 65	57,429: 65
Råvaror.....	32,792: 23		Övriga reserver.....		16,910: 15
Provision.....	90: —	47,331: 61	Kronor		222,560: 91.
Inventarier....	6,809: 35				
Maskiner.....	31,871: 46				
Byggnader....	89,225: 41				
Tomt.....	6,000: —	133,906: 22			
Förlust fr. 1934 o. omkr.	14,230: 41				
Kronor		222,560: 91.			

De bundna lånen fördela sig sålunda:

2,500 lån av aktieägarna	1923, säkerhet revers
2,720 » » »	1931, » »

1,000	lån av Sävsjö sparb. 1929,	säkerhet borgen av styrelsen
1,000	» » Malmbäcks » 1931,	» » » 20 aktieägare
20,000	» » Sävsjö sparb. 1935,	» 1:sta fastighetsinteckn.
20,000	» » Sävsjö sparb. 1935,	» 2:dra fastighetsinteckn.
15,000	» » Smålandsbank 1935,	» 3:dje fastighetsinteckn. + borgen av styrelsen
10,000	» » Sävsjö sparb. 1935,	» borgen av 39 aktieägare.

Intressenterna i detta företag äro förvisso synnerligen duktiga och energiska arbetare, men de ha byggt sig en väl dyrbar fabrik, så att de måste upplåna pengar till rörelsekapital. Den ekonomiska ställningen är redan efter 2 månaders verksamhet ej tillfredsställande, visserligen föfoga de ännu över en del likvida medel, men jag skulle tro att ställningen efter en månad kan bli brydsam.

Vid planläggningen av sitt företag ha de ej i sina kalkyler räknat med hur stort rörelsekapital, som behövs för att driva fabriken i förutvarande omfattning. När fabriken stod fullständigt färdig, disponerade de över ett rörelsekapital på 33,000 kronor, men med en försäljning på 270,000 kronor som förut, och kundkrediter på 3—6 mån., är detta kapital för litet. Det synes som om de räknat med att även i fortsättningen få disponera över statslånet.

Företaget med sina 50 arbetare, varav 25 äro egnahemsägare, spelar en stor roll för kommunen. De brister i den ekonomiska planläggningen som företagets ledning trots under hand gjorda erinringar icke tagit önskvärd hänsyn till, föranleda mig dock till en viss tveksamhet att tillstyrka lånet.»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t bolaget den 8 november 1935 förnyat lån å 50,000 kronor mot dels fastighetsinteckning å 20,000 kronor med förmånsrätt efter 40,000 kronor, dels förlagsinteckning å 40,000 kronor med bästa förmånsrätt, dels ock borgen av maskinsnickaren Einar Karlsson, faneraren Fritz Holm, snickarna Ivar Danielsson, Albert Svensson, Helmer Haase och Gustav Wilhelmsson samt poleraren Robert Svensson.

10) Aktiebolaget Plåtindustri, Limhamn.

Bolaget, som bildats för att övertaga vissa grenar av den tidigare av aktiebolaget Flygindustri i Limhamn bedrivna rörelsen såsom tillverkning av latrin- och sopkärl, ansökte den 17 september 1935 om ett lån å 50,000 kronor till förstärkning av bolagets rörelsekapital.

I detta ärende inkom till socialdepartementet följande skrivelse från Carl Lunds fabriksaktiebolag i Malmö:

»Enligt inkommet meddelande har Aktiebolaget Plåtindustri i Limhamn inkommit till Kungl. Socialdepartementet med framställning om ett stödlån å 50,000 kronor för startande av en tillverkning av latrinkärl, sopbehållare och andra dylika plåtarbeten.

Uti denna bransch finnas för närvarande följande större anläggningar:
 Carl Lunds Fabriksaktiebolag i Malmö,
 Stängselnätfabriken i Malmö,
 Höganäs Plåtslageri och galv. verkstad i Höganäs,
 Gerhard Andersson i Lyckeby,
 Kockums Jernverk i Kallinge,
 Mekaniska Verkstaden Norrbacken i Tålebo,

Göteborgs galvaniseringsfabrik i Göteborg och
Stockholms galvaniseringsfabrik i Liljeholmen.

Dessa fabriker hava en kapacitet, som mer än väl tillfredsställer behovet inom landet för de varor, som Aktiebolaget Plåtindustri avser att tillverka, och priserna äro så pressade, att endast fabriker med en rationaliserad drift kunna bestå i konkurrensen.

Vi hava inhämtat, att Aktiebolaget Plåtindustri icke har större inbetalt aktiekapital än 6,500 kronor.

En galvaniseringsanläggning även i liten skala går till mellan 75,000 och 100,000 kronor. Med ett lån på 50,000 kronor kommer bolaget alltså icke ens så långt, att det får sina anläggningskostnader betalade och ännu mindre något rörelsekapital. Med varukrediter kan det ju tänkas, att bolaget kommer i gång med sin verksamhet, men för att få något arbete att fylla ut den nya fabriken med måste bolaget pressa priserna till det yttersta. Även om man räknar med att bolaget kommer att arbeta med mindre allmänna omkostnader, läser bolaget icke kunna nedbringa dessa lägre än den billigare tillverkningskostnaden vid en rationaliserad drift i större skala, och följden blir, att, även om driften kommer i gång, det endast kan bliva en ganska kort tidsfrist innan bolaget måste gå i konkurs.

Om detta företag liksom en hel del andra nu uppdykande, illa planerade företag gäller, att de taga bort arbete från de äldre bestående fabriker utan att tillfredsställa något behov.

På anförda skäl få vi hemställa, att något stödlån icke beviljas ifrågasvarande företag.»

Kommerskollegium anförde i infortrat utlåtande:

»Gällande bestämmelser om utlämnande av lån ur det anslag, som å riksstaten anvisats till främjande av enskild företagsamhet, synas i och för sig och under förutsättning att visst kapitaltillskott kan tillföras från enskilt håll ej utgöra hinder för att bereda sökanden låneunderstöd, särskilt med hänsyn till det förhållandet, att sökandebolaget övertagit arbetare och vissa verksamhetsgrenar från Aktiebolaget Flygindustri i Limhamn, vilket företag av speciella förhållanden tvingats att nedlägga driften. Utredning torde dock genom Kungl. Maj:ts försorg böra företagas för utrönande såväl av möjligheterna till ytterligare kapitalinvestering från enskilt håll som den lämpliga storleken å eventuellt lånebelopp och värdet av den säkerhet sökanden kan för lånet erbjuda.»

I promemoria den 1 november 1935 anförde en av de för låneärendenas utredning anställda befattningshavarna inom socialdepartementet huvudsakligen följande:

»Bolaget startade i juli 1935 för att övertaga vissa grenar av A. B. Flygindustris verksamhet och bereda sysselsättning åt en del av detta bolags arbetare, vilka eljest skulle blivit utan arbete.

Tillverkningen avser telefonkiosker, klädsåk m. fl. dylika svetsade konstruktioner av profiljärn och järnplåt, av plåt pressade kabelboxar och fördelningsskåp till Telegrafverket m. m. Härtill har sökandebolaget från A. B. Flygindustri övertagit alla nödiga pressverktyg och andra anordningar för tillverkningen. Som fyllnadsarbeten tillverkar bolaget även galvaniserade latrinkärl och soptunnor. Även detta är endast en fortsättning av Flygindustris gamla tillverkning.»

Avslag å ansökan torde nog tvinga företaget att inskränka driften, om nödigt rörelsekapital ej kan på annat sätt uppbringas, varvid minst 40 % av arbetsstyrkan blir ledig.

Arbetslösa voro i Malmö stad enligt septemberrapporten till A. K. 899 personer anmälda.

Orsaken till kapitalbristen torde ligga däri, att bolagets lilla aktiekapital kronor 13,000: —, varav kronor 7,280: — genast bands i maskiner och inventarier, ej motsvarade de anspråk, som den oväntat stora efterfrågan å bolagets produkter måste ställa på kapital för anskaffning av material och till arbetslöner.

Aktiekapitalet: kronor 13,000: — var fullt inbetalt.

Ställningen är som synes ganska ansträngd.

De likvida tillgångarna endast kronor 4,755: — medan de kortfristiga skulderna äro kronor 10,655: —.

Order inelågo vid besöket från

Telegrafverket å 44 st. telefonkiosker för	..... kr.	27,700: —
» å 50 st. klädskaåp	»	4,700: —
Trälleborg å 50 st. latrinkärl	»	400: —
	Summa kr.	32,800: —

Dessutom väntades från telegrafverket order på kabelboxar för 8,000—15,000 kronor.

Avsättningsmöjligheterna synes f. n. vara goda. Hittills har sökandebolaget så gott som uteslutande sysselsatts av A. B. Flygindustri's gamla kundkrets och särskilt av telegrafverket, vars årliga behov av bolagets produkter har brukat uppgå till 80,000 å 100,000 kronor. Byråchefen Olsson för telegrafverkets förrådsbyrå, som nyligen inspekterat sökandebolagets verkstad, förklarade sig vid förfrågan nöjd med det av bolaget utförda arbetet och ansåg att företaget kunde i fortsättningen påräkna order från telegrafverket, i den mån verkets egen verkstad ej hinner med. Att företaget med sin personal övertagit all Flygindustri's under åren förvärvade erfarenhet, ansåg byråchefen var ett stort plus för bolaget. Beträffande konkurrensen med andra tillverkare förekommer sådan egentligen endast i avseende på latrinkärl och soptunnor och knappast där heller. Denna gren av företagets verksamhet är nämligen den minsta och har egentligen bibehållits endast för att tillmötesgå A. B. Flygindustri's gamla kunder.

Från Carl Lunds Fabriksaktiebolag, Clas Östberg, har inkommit en protestskrivelse, skriven i advokat Östbergs vanliga stil.

Av advokat Östbergs namngivna 8 konkurrenter befinnas således endast 4 vara verkliga tillverkare av de ifrågavarande kärnen.

Beträffande uppgiften om det inbetalda aktiekapitalets storlek innebär detta ju ej något märkvärdigt, då bolaget ännu ej är mycket över 3 månader gammalt. Enligt uppgift från Patent- & Registreringsverket blev emellertid den andra hälften av aktiekapitalet registrerad i dag, varför således hela aktiekapitalet verkligen är inbetalt.

Advokat Östbergs uppgifter om kostnaderna för en galvaniseringsanläggning har ju ingen aktuell betydelse, då sökandebolaget aldrig haft för avsikt anlägga dylik. All den galvanisering, som förekommer i bolagets verksamhet, låter firman utföra hos Sv. Stängselnåtsfabriken i Malmö, till vilken firma ledaren för sökandebolaget har goda relationer.

För övrigt saknar den östbergska protesten den saklighet, som enligt mitt förmenande måste iakttagas, om man skall kunna fästa något avseende vid densamma.

Huruvida bifall till ansökan, i den mån sådant är möjligt, kan skapa förutsättningar för sökandebolagets framtida bestånd, är vanskligt avgöra, då företaget ännu drivit sin rörelse allt för kort tid, för att man skall kunna bil-

da sig en bestämd uppfattning om ledningens förmåga att föra företaget framåt. De personer, som närmast hava bolagets ledning om hand, äro emellertid energiska och kunniga med mycket gott anseende, varför man bör vara berättigad hoppas det bästa.

Det belåningsbara värdet av bolagets förlagsegendom utgöres av råvaru-		
lagret	kronor	5,900:—
Varulagret	»	6,440:—
Fabriksinventarier	»	8,000:—
Kontorsinventarier	»	700:—

Summa kronor 21,040:—.

Härå skulle således efter 60 % kunna lämnas ett lån av 12,000 kronor.

En ganska avsevärd arbetslöshet förefinnes visserligen inom Malmö stad, men knappast för dugliga arbetare av det slag, som sökandebolaget sysselsätter. Jag anser därför, att bolagets existens är av ringa eller ingen betydelse ur arbetslöshetssynpunkt. Då därtill företaget med sitt ringa aktiekapital redan nu under den ostridigt rådande högkonjunkturen har svårt finansiera sin verksamhet och dess historia ännu är ett helt oskrivet blad, synes mig företaget icke uppfylla de förutsättningar, som enligt gällande bestämmelser böra förutsättas för ett låns beviljande ur anslaget till främjande av enskild företagsamhet. Jag tillåter mig därför föreslå avslag å ansökan.

Med anledning av kommerskollegii uttalande vill jag påpeka, att sökandebolaget självt anser sig behöva ett rörelsekapital av ..	kronor	23,000:—
högsta möjliga lånebelopp	»	12,000:—
att skaffa på annat sätt	kronor	11,000:—.»

På föredragning och hemställan av statsrådet Möller beviljade Kungl. Maj:t bolaget den 13 december 1935 till förstärkning av dess rörelsekapital ett lån å 12,000 kronor. Lånet skulle få utlämnas först sedan det visats, att för bolaget erforderlig förlagskredit i övrigt ordnats, på sätt statskontoret efter samråd med kommerskollegium kunde finna skäl föreskriva, samt mot avlämnande av förlagsinteckning å 12,000 kronor med bästa förmånsrätt samt borgen av direktören N. P. Mathiasson, avdelningschefen G. Mathiasson, köpmannen S. Rogmark och verkmästaren H. Rex.

Innehållsförteckning till bilagan.

	Sid.
1) Anna Benér, Tidaholm.....	77
2) A.-B. Motorverken, Göteborg.....	78
3) A.-B. Karlstads strå- och filthattfabrik, Karlstad.....	80
4) A. Ferd. Sjöberg, aktiebolag, Gävle.....	83
5) Larsberga hönsgård, förening u. p. a., Alnö.....	90
6) Tryggve Ekström, Simeå.....	91
7) Högbergs såg- och kvarnaktiebolag, Mockfjärd.....	94
8) Svensk torvexport, Magnus Wikström, Växjö.....	102
9) A.-B. Sandsjö Möbelfabrik, Bodafors.....	111
10) A.-B. Plåtindustri, Limhamn.....	114